

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

*ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΜΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ & ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ*



**«Το θεσμικό πλαίσιο για τη διακυβέρνηση της
Αρκτικής Θάλασσας: Από τις διαμάχες των
κρατών στη διεθνή συνεργασία»**

Διπλωματική Εργασία

Ελένη Δρούτσα

ΑΜ: 1214Μ052

Επιβλέπων Καθηγητής:

Γρηγόριος Τσάλτας

2015

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Εισαγωγή</i>	6
Η φύση της Αρκτικής Θάλασσας	6
❖ Γεωγραφία	6
❖ Κλίμα	8
❖ Βιοποικιλότητα	9
❖ Ιστορία	9
❖ Άνθρωποι	10
Μεθοδολογία και Περιεχόμενα μελέτης	11
<i>Κεφάλαιο 1 – Η Αρκτική Σήμερα</i>	14
1.1 Οι στρατηγικές των κρατών για την Αρκτική	14
1.1.1 Κυριαρχία	17
1.1.2 Περιβάλλον	21
1.1.3 Φυσικοί Πόροι	23
1.1.4 Ναυσιπλοΐα	26
1.1.5 Επιστημονική Έρευνα	28
1.2 Ο ρόλος των αυτοχθόνων της Αρκτικής	30
1.3 Η ΕΕ ως δρών στην περιοχή	34
<i>Κεφάλαιο 2 – Νέες Προκλήσεις</i>	36
2.1 Κλιματική Αλλαγή	36
2.1.1 Υποχώρηση των παγετώνων	38
2.1.2 Παγκόσμιες Επιδράσεις	40
2.1.3 Αλλαγή στη Βιοποικιλότητα	42
2.1.4 Ναυσιπλοΐα	45
2.2 Κίνδυνοι από την εκμετάλλευση ορυκτών πόρων	47
2.3 Τουρισμός	49
<i>Κεφάλαιο 3 – Διακυβέρνηση στην Αρκτική</i>	52
3.1 Διεθνές Νομικό Καθεστώς	53
3.1.1 Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982).....	53

3.1.1.1 Άρθρο 243	53
3.1.1.2 Δικαιοδοσία	54
3.1.1.3 Διεθνής ναυσιπλοΐα και διεθνή στενά	55
3.1.1.4 Προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος	56
3.1.2 Καθεστώς για το Περιβάλλον και τη Βιοποικιλότητα	57
3.1.2.1 Το έργο του UNEP	57
3.1.2.2 Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα	58
3.1.2.3 OSPAR	60
3.1.2.4 Διαχείριση Αλιείας	61
3.1.3 ΙΜΟ.....	63
3.2 Περιφερειακό καθεστώς	67
3.2.1 Αρκτικό Συμβούλιο	68
3.2.1.1 Οργάνωση	69
3.2.1.2 Καθεστώς παρατηρητών	72
3.2.1.3 Συμφωνίες	73
3.2.1.4 Κριτική	73
3.2.2 Άλλες μορφές περιφερειακής συνεργασίας	74
3.2.2.1 Συμφωνία για τις πολικές αρκούδες (1973)	74
3.2.2.2 Διακήρυξη Pulissat	75
3.2.2.3 Ευρω-Αρκτική Συνεργασία στην περιοχή Μπάρεντς	76
3.2.2.4 Συμφωνία των πέντε ευρωπαϊκών αρκτικών κρατών	77
3.2.2.5 Αρκτικό Φόρουμ για το Λιμενικό Σώμα	77
<i>Κεφάλαιο 4 – Δυνατότητα ενδυνάμωσης της διακυβέρνησης</i>	<i>79</i>
4.1 Διεθνοποίηση του καθεστώτος	79
4.1.1 Δημιουργία Συνθήκης για την Αρκτική	79
4.1.2 Κοινή Κληρονομιά της Ανθρωπότητας	81
4.1.3 Καθεστώς ημίκλειστης θάλασσας	82
4.2 Ενίσχυση της περιφερειακής συνεργασίας	83
4.2.1 Μετεξέλιξη του Αρκτικού Συμβουλίου	83
4.2.2 Δημιουργία Αρκτικού RFMO	85
Συμπεράσματα	88
Βιβλιογραφία	94

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

ΑΟΖ: Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΣΣΔ: Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (Σοβιετική Ένωση)

ΗΠΑ: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

ν.μ.: ναυτικά μίλια

ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ACAP: Arctic Contaminants Action Programme

ACIA: Arctic Climate Impact Assessment

AEPS: Arctic Environmental Protection Strategy

AMAP: Arctic Monitoring and Assessment Programme

BEAC: Barents Euro-Arctic Council

BEAR: Barents Euro-Arctic Region

BRC: Barents Regional Council

CAFF: Conservation of Arctic Flora and Fauna

CBD: Convention of Biological Diversity

EPPR: Emergency Prevention, Preparedness and Response

ICCAT: International Committee for Conservation of Atlantic Tuna

IMO: International Maritime Organization

MARPOL: International Convention for the Prevention of Pollution from Ships

NAFO: Northwest Atlantic Fisheries Organization

NASCO: North Atlantic Salmon Conservation Organization

NEAFC: North East Atlantic Fisheries Committee

NEP: Northeast Passage

NPAFC: North Pacific Anadromous Fish Commission

NSR: North Sea Route

NWP: Northwest Passage

OSPAR: Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic

PAME: Protection of Arctic Marine Environment

POPs: Persistent Organic Pollutants

RFMO: Regional Fisheries Management Organization

SDWG: Sustainable Development Working Group

SOLAS: International Convention for the Safety of Life at Sea

TSR: Transpolar Sea Route

UNCLOS: United Nations Convention on Law of the Sea

UNEP: United Nations Environmental Programme

WCPFC: Western and Central Pacific Fisheries Commission

ΧΑΡΤΕΣ

Χάρτης 1: Η περιοχή της Αρκτικής	σελ. 7
Χάρτης 2: Θαλάσσια σύνορα και διεκδικήσεις των αρκτικών χωρών	σελ. 19
Χάρτης 3: Ενεργειακοί πόροι στην περιοχή της Αρκτικής	σελ. 24
Χάρτης 4: Ναυτικοί Διάδρομοι στην Αρκτική	σελ. 26
Χάρτης 5: Θαλάσσιες δραστηριότητες στην Αρκτική	σελ. 30
Χάρτης 6: Αυτόχθονες Πληθυσμοί στην Αρκτική	σελ. 31
Χάρτης 7: Αλλαγές στα επίπεδα πάγου στην Αρκτική Θάλασσα και σενάρια για το μέλλον	σελ. 37
Χάρτης 8: Διάβρωση των ακτών της Αρκτικής	σελ. 39
Χάρτης 9: Αλλαγές στην βιοποικιλότητα της Αρκτικής από το 1990 με πρόβλεψη ως το 2050	σελ. 44
Χάρτης 10: Τα Μόνιμα Μέλη του Αρκτικού Συμβουλίου	σελ. 69

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η φύση της Αρκτικής

Γεωγραφία

Η Αρκτική είναι το βορειότερο τμήμα της Γης, περιλαμβάνει το Βόρειο Πόλο, αποτελεί θαλάσσια περιοχή, σε αντίθεση με την Ανταρκτική, που είναι ηπειρωτική περιοχή, και καλύπτεται σε μεγάλο βαθμό από τμήματα πάγου. Η λέξη Αρκτική προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη άρκτος που σημαίνει αρκούδα και πιο συγκεκριμένα, έχει πάρει το όνομα της από τον αστερισμό της Μικρής Άρκτου, η οποία προσδιορίζει στον ορίζοντα τον Βορρά.¹

Η θαλάσσια περιοχή αυτή ονομάζεται Αρκτικός Ωκεανός ή Αρκτική Θάλασσα. Υπάρχει η άποψη ότι πρόκειται για προέκταση του Ατλαντικού Ωκεανού, εφόσον είναι ο μόνος ωκεανός με τον οποίο συνδέεται,² ή για μια μεσόγεια ημίκλειστη θάλασσα αφ' ης στιγμής η θαλάσσια αυτή περιοχή περιτριγυρίζεται αποκλειστικά σχεδόν από ηπειρωτικά εδάφη.³ Αντίθετα όμως, μια άλλη θεώρηση λέει πως πρόκειται για έναν ξεχωριστό ωκεανό. Ο Αρκτικός Ωκεανός βέβαια, είναι μακράν ο μικρότερος των ωκεανών της Γης, έχοντας μόνο το ένα έκτο της έκτασης του αμέσως μεγαλύτερου Ινδικού Ωκεανού, αλλά παράλληλα είναι πέντε φορές μεγαλύτερος από την μεγαλύτερη των θαλασσών, τη Μεσόγειο.⁴

Οι αρκτικές περιοχές συνίστανται στα κράτη που βρέχονται από την Αρκτική θάλασσα και αυτά είναι από Ανατολικά προς τα Δυτικά η Ρωσία, η Νορβηγία μέσω του αρχιπελάγους του Σβάλμπαρντ, η Δανία μέσω της Γροιλανδίας που βρίσκεται υπό την κυριαρχία της, ο Καναδάς και οι ΗΠΑ με την πολιτεία της Αλάσκας. Η Αρκτική, όμως, χαρακτηρίζεται κυρίως από την παρουσία πολλών νησιών, τα οποία ανήκουν στις προαναφερθείσες πέντε χώρες. Μερικά αυτά μάλιστα έχουν μεγάλη έκταση. Επί παραδείγματι αναφέρονται τα ρωσικά συμπλέγματα Σεβέρναγια Ζεμλιά

¹ Βλ. Ayto John, *Word Origins*, Second Edition, A & C Black Publishers, London 2005 σελ. 32

² Μέσω του Κόλπου του Μπάφιν και του Κόλπου του Ντέιβις. Με τον Ειρηνικό Ωκεανό συνδέεται μόνο μέσω του Βερίγγειου Πορθμού.

³ Βλ. Τσάλτας Γρηγόριος, *Η Γεωγραφία στις Διεθνείς Σπουδές: Μία Γεωγραφική Προσέγγιση της Σύγχρονης Διεθνούς Κοινότητας*, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2011 σελ. 52 και ειδικότερα για το ζήτημα στην υποσημείωση 41, σελ.76

⁴ Βλ. Encyclopedia Britannica – Arctic Ocean διαθέσιμο στο: <http://www.britannica.com/place/Arctic-Ocean> (ημερομηνία πρόσβασης 10/09/2015)

και Νόβιαγια Ζεμλιά, το καναδικό αρκτικό αρχιπέλαγος με κυριότερα νησιά τη Γη του Μπάφιν, του Λαμπραντόρ, τα νησιά Έλσμυρ, Βικτόρια, Μπανκς και Πρίγκιπα Ουαλίας και φυσικά το νορβηγικό αρχιπέλαγος του Σβάλμπαρντ που αναφέρθηκε.⁵



Χάρτης 1 (Πηγή:

http://www.lib.utexas.edu/maps/polar.html/islands_oceans_poles/islands_oceans_poles/islands_oceans_poles/arctic_region_pol_2012.pdf)

Ευρύτερα της Αρκτικής Θάλασσας βρίσκεται ο Αρκτικός Κύκλος με κέντρο τον Βόρειο Πόλο, ο οποίος ουσιαστικά προσδιορίζει την αλλαγή του κλίματος που γίνεται πιο ψυχρό μετά την Εύκρατη Ζώνη. Μέσα στον Αρκτικό Κύκλο βρίσκονται οκτώ κράτη, τα πέντε κράτη που βρέχονται από την Αρκτική Θάλασσα και ακόμη η

⁵ Βλ. Εγκυκλοπαίδεια «Νέα Δομή» Τόμος 5, Εκδόσεις Δομή, Αθήνα 1997 σελ. 122

Φινλανδία, η Σουηδία και η Ισλανδία, η τελευταία μάλιστα μόνο με τις βόρειες ακτές της. Εκτός όμως από την αλλαγή του κλίματος ο Αρκτικός Κύκλος σηματοδοτεί και το γεωγραφικό πλαίσιο των κρατών εκείνων που έχουν όφελος ή ενδιαφέρον για την περιοχή της Αρκτικής καθώς οριοθετεί και το πλαίσιο της συνεργασίας.⁶

Γεωφυσικά και γεωμορφολογικά η Αρκτική είναι μια περιοχή με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, πολλές φορές μοναδικά σε όλη τη Γη. Αρχικά, ένα πολύ μεγάλο μέρος της Αρκτικής θάλασσας καλύπτεται όλο τον χρόνο από πάγους, πάχους περίπου 3 μέτρων. Από τους γροιλανδικούς παγετώνες κατεβαίνουν στη θάλασσα τα παγόβουνα, πάγοι δηλαδή γλυκού νερού, επηρεάζοντας την αλμυρότητα της Αρκτικής Θάλασσας.⁷

Κλίμα

Οι πολικές περιοχές χαρακτηρίζονται από χαμηλές θερμοκρασίες του αέρα. Αυτό συμβαίνει επειδή λαμβάνει, σε ετήσια βάση, λιγότερη ηλιακή ακτινοβολία από άλλα μέρη του κόσμου. Ωστόσο, τα επίπεδα ακτινοβολίας διαφέρουν σημαντικά ανάλογα με την εποχή. Κατά τους χειμερινούς μήνες, υπάρχει μια συνολική έλλειψη της εισερχόμενης ηλιακής ακτινοβολίας, ενώ το καλοκαίρι, οι πόλοι λαμβάνουν υψηλότερα επίπεδα ηλιακής ακτινοβολίας από οποιοδήποτε άλλο μέρος στη Γη. Το ετήσιο ποσό της ηλιακής ακτινοβολίας που λαμβάνει είναι μικρότερο από εκείνο που χάνεται στο διάστημα από την ακτινοβολία μεγάλου μήκους κύματος, δεδομένου ότι ένα μεγάλο μέρος της ηλιακής ακτινοβολίας που φτάνει στη γη αντανακλάται από τα εκτεταμένα σύννεφα, το χιόνι και το κάλυμμα πάγου. Αυτή η ανισορροπία ακτινοβολίας παράγει χαμηλές θερμοκρασίες και οδηγεί σε μια ανακατανομή της θερμότητας από το νότιο ημισφαίριο της Γης μέσω του αέρα και των ωκεάνιων ρευμάτων. Το καθεστώς της ενέργειας είναι ο βασικός παράγοντας που προσδιορίζει το κλίμα της Αρκτικής. Η συχνότητα και οι προτιμώμενες διαδρομές των συστημάτων χαμηλής πίεσης του Ειρηνικού και του Ατλαντικού και η θέση των συστημάτων υψηλής πίεσης δεν παίζουν μόνο ένα σημαντικό ρόλο στην ύπαρξη των

⁶ Βλ. Τσάλτας Γρηγόριος, *Η Γεωγραφία στις Διεθνείς Σπουδές: Μία Γεωγραφική Προσέγγιση της Σύγχρονης Διεθνούς Κοινότητας*, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2011 σελ. 54

⁷ Η αλμυρότητα της Αρκτικής είναι περίπου 21% ενώ η μέση αλμυρότητα των νερών της Γης κυμαίνεται στο 35%

περιφερειακών και τοπικών κλιμάτων στην Αρκτική, αλλά και στη σύνδεση του Αρκτικού κλιματικού συστήματος με το παγκόσμιο κλιματικό σύστημα.⁸

Σήμερα η Αρκτική είναι πολύ ευαίσθητη στο φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής και ήδη βιώνει κάποιες πολύ σοβαρές επιπτώσεις εξαιτίας αυτού. Το σημαντικότερο αποτέλεσμα είναι η κατάρρευση των πάγων της Αρκτικής Θάλασσας αλλά και του πάγου των ηπειρωτικών εδαφών (της Γροιλανδίας κυρίως). Για το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα, το στρώμα πάγου της θάλασσας στην Αρκτική ήταν σταθερό, με αύξηση κάθε Μάρτιο και τήξη κάθε Σεπτέμβριο, καθώς οι θερμοκρασίες ακολουθούν τις εποχές.⁹

Βιοποικιλότητα

Παρά το γεγονός ότι ορισμένα δάση βρίσκονται κοντά στον Αρκτικό Κύκλο, η ύπαρξη φυτών περιορίζεται κυρίως στην βλάστηση τούνδρας, όπως βρύα και λειχήνες. Αυτά τα φυτά έχουν την ικανότητα να επιβιώνουν παρά το γεγονός ότι καλύπτονται από χιόνι και πάγο για το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου.

Τα ζώα της Αρκτικής περιλαμβάνουν πολικές αρκούδες, ταράνδους, αρκτικές αλεπούδες, λευκές κουκουβάγιες, φώκιες και θαλάσσιους ελέφαντες. Πολλά ζώα της Αρκτικής είναι λευκά. Αυτό βοηθά να καμουφλάρονται στο βαρύ χιόνι. Επίσης, θαλάσσια ζώα ευδοκιμούν στην περιοχή της Αρκτικής. Το κρύο νερό είναι πλούσιο σε θρεπτικά συστατικά, όπως πλαγκτόν και φύκια. Μπλε φάλαινες, φάλαινες δολοφόνοι, καβούρια, γαρίδες, και πολλές ποικιλίες ψαριών είναι ενδημικά στον Αρκτικό Ωκεανό. Μάλιστα, η φάλαινα beluga, είναι λευκή όπως πολλά από τα χερσαία ζώα.¹⁰

Ιστορία

Οι πρώτες εξερευνήσεις στην περιοχή της Αρκτικής ξεκίνησαν μεταξύ 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα, σε μια εποχή, όπου οι ευρωπαίοι εξερευνητές προσπαθούσαν να

⁸ Βλ. Murray L. Janine, Hacquebord Louwrens, Gregor J. Dennis, Loeng Harald "AMAP Assessment Report: Arctic Pollution Issues", AMAP 1998 Κεφάλαιο 2 σελ. 10-1

⁹ Βλ. UNEP "What future for the Arctic? New Awareness of and Opportunities for UNEP to Address Climate Change in the Arctic" Report, February 2013 σελ. 5-6 διαθέσιμο στο: <http://www.unep.org/gc/gc27/Docs/se/What%20Future%20for%20the%20Arctic.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 10/09/2015)

¹⁰ Βλ. Arctic – National Geographic διαθέσιμο στο: <http://education.nationalgeographic.com/encyclopedia/arctic/> (ημέρ πρόσβασης 10/9/15)

υπερπηδήσουν το εμπόδιο των ηπειρωτικών όγκων για την ναυσιπλοΐα, αναζητώντας τον πιο σύντομο δρόμο για την Άπω Ανατολή. Η διαδρομή καλυπτόταν από πάγο όμως και το ταξίδι ήταν ακόμη πολύ ριψοκίνδυνο. Πολύ αργότερα, το 19^ο αιώνα, ξεκίνησαν να γίνονται και εξερευνητικές επιστημονικές παράλληλα με τις εμπορικές, οι οποίες συνεχίστηκαν και τον 20^ο αιώνα. Πολλοί ήταν αυτοί που θέλησαν να φτάσουν στον Βόρειο Πόλο. Οι πρώτοι βέβαιοι που το κατάφεραν ήταν ο Κουκ το 1908 και ο Πήρυ το 1909.¹¹

Στην σύγχρονη εποχή, ώθηση στο ενδιαφέρον, τόσο το οικονομικό όσο και το στρατιωτικό, των κρατών για την Αρκτική έδωσε η Αλάσκα το 1959 όταν έγινε πολιτεία των ΗΠΑ, ενώ στον αντίποδα η τότε Σοβιετική Ένωση ήλεγχε τη μισή Αρκτική λόγω των ακτογραμμών της και αξιοποιούσε ήδη την περιοχή οικονομικά. Το 1958 ήδη οι ΗΠΑ έστειλαν το υποβρύχιο «Ναυτίλος», το οποίο ταξίδεψε με επιτυχία κάτω από τους πάγους. Νωρίτερα ακόμη, το 1954 οι Σκανδιναβοί εισήγαγαν πτήσεις πάνω από την Αρκτική. Αλλά το σημαντικότερο ίσως γεγονός που έστρεψε τα βλέμματα στην περιοχή ήταν η έκρηξη μια σειρά βομβών υδρογόνου από μεριάς της ΕΣΣΔ το 1961.¹²

Άνθρωποι

Το δριμύ ψύχος στην περιοχή δεν επιτρέπει σε μεγάλους πληθυσμούς να κατοικούν στην περιοχή η οποία είναι αραιοκατοικημένη. Βέβαιοι, εκτός από κάποιες ομάδες Ευρωπαίων που έχουν εγκατασταθεί, στην περιοχή διαμένουν κατά βάση αυτόχθονες πληθυσμοί όπως Λάπωνες, Σαμογέτες, Εσκιμώοι και άλλοι, οι οποίοι είναι συχνά νομαδικοί και μογγολικής καταγωγής.¹³ Δύο έως τέσσερα εκατομμύρια άνθρωποι ζουν στην Αρκτική σήμερα.. Οι άνθρωποι έχουν καταλάβει μεγάλα τμήματα της Αρκτικής, τουλάχιστον από την τελευταία εποχή των παγετώνων. Αρχαιολογικά ευρήματα έχουν βρεθεί στη βόρεια Σκανδιναβία, τη Ρωσία, την Αλάσκα και χρονολογούνται πάνω από 12.000 χρόνια. Στην Ευρασία και σε όλο τον Βόρειο Ατλαντικό, ομάδες ανθρώπων έχουν μετακινηθεί προς το βορρά κατά τη διάρκεια των τελευταίων αιώνων, αποικίζοντας νέα εδάφη, όπως οι Νήσοι Φερόε και η Ισλανδία. Πολλές πτυχές της δημογραφίας, όμως, αλλάζουν. Κατά την τελευταία δεκαετία, ο συνολικός πληθυσμός έχει αυξηθεί ραγδαία μόνο σε τρεις περιοχές: στην

¹¹ Βλ. Εγκυκλοπαίδεια «Νέα Δομή» Τόμος 5, Εκδόσεις Δομή, Αθήνα 1997 σελ. 124-5

¹² Βλ. Boyd Andrew, *An Atlas of World Affairs*, Frederick Praeger Publishers, New York 1964 σελ. 146

¹³ Βλ. Εγκυκλοπαίδεια «Νέα Δομή» Τόμος 5, Εκδόσεις Δομή, Αθήνα 1997 σελ. 122

Αλάσκα, την Ισλανδία και τις Νήσους Φερόε. Η ταχεία μείωση του πληθυσμού έχει συμβεί στο μεγαλύτερο μέρος της βόρειας Ρωσίας και με μικρότερη πτώση και σε άλλα μέρη του Βορρά.

Οι αυτόχθονες της περιοχής ξεχωρίζουν για την πολιτιστική τους ταυτότητα. Μιλούν διάφορες διαλέκτους, διαφορετικές τόσο μεταξύ τους όσο και σε σχέση με τη γλώσσα της χώρας στην οποία κατοικούν. Επίσης έχουν ιδιαίτερο τρόπο ζωής, που βασίζεται σε παραδοσιακές πρακτικές, ενώ μεγάλη σημασία στον πολιτισμό τους ακόμη έχει η παραδοσιακή γνώση. Οι λαοί αυτοί, τέλος, ασχολούνται κατά βάση με το παραδοσιακό κυνήγι, την αλιεία και την κτηνοτροφία, και φυσικά το εμπόριο.¹⁴

Μεθοδολογία και Περιεχόμενα Μελέτης

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η περιοχή της Αρκτικής είναι μια ιδιαίτερη περιοχή με μοναδικά χαρακτηριστικά. Τα τελευταία χρόνια έχει αποκτήσει μεγαλύτερο ενδιαφέρον για διάφορους λόγους. Αφενός, η κλιματική αλλαγή και η συνεπαγόμενη κατάρρευση των πάγων έχει στρέψει πολλούς μελετητές στην περιοχή με σκοπό την καταγραφή του φαινομένου, της έκτασης του και των παρόντων και πιθανών επιπτώσεων στην περιοχή και τον υπόλοιπο κόσμο. Αφετέρου, τα κράτη έχουν αποκτήσει ιδιαίτερα αυξημένο οικονομικό ενδιαφέρον για την Αρκτική γιατί η κλιματική αλλαγή φέρνει νέα θαλάσσια εδάφη προς εκμετάλλευση, μέσω της ναυτιλίας, της αλιείας και της εξόρυξης φυσικών πόρων.

Η παρακάτω μελέτη αναπτύσσεται αρχικά γύρω από τη σημερινή κατάσταση που επικρατεί στην Αρκτική. Θα αναφερθούν οι στρατηγικές των αρκτικών κρατών όπως έχουν διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια. Θα γίνει λόγος για τους τομείς ενδιαφέροντος των κρατών αλλά και στα σημεία που προκύπτουν διαφωνίες. Τομείς όπως η κυριαρχία, η αλιεία, η εκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων, η ναυσιπλοΐα και η επιστημονική έρευνα είναι αυτοί που συνήθως παρουσιάζουν είτε τριβές είτε συγκλήσεις μεταξύ των αρκτικών κρατών.

Πέρα όμως από τα αρκτικά κράτη, υπάρχουν κι άλλοι δρώντες στο πεδίο της διακυβέρνησης. Κυριότερος δρών στην περιοχή είναι οι αυτόχθονες πληθυσμοί, που ζουν εκεί και είναι οι αποδέκτες κάθε αλλαγής και κάθε ρύθμισης στην περιοχή της Αρκτικής. Είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας που τα τελευταία χρόνια

¹⁴Βλ. International Arctic Science Committee “The Arctic: geography, climate, ecology, and people” 2012 Διαθέσιμο στο: <http://www.eoearth.org/view/article/156501> (ημερ πρόσβασης 10/9/15)

επιδιώκει να διαδραματίσει μεγαλύτερο ρόλο στο πολιτικό σκηνικό. Από την άλλη πλευρά, εξωτερικοί παράγοντες, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, έχουν αυξημένο ενδιαφέρον για την περιοχή, είτε για την προστασία της είτε για τις αναπτυξιακές της προοπτικές και μπορούν να προσφέρουν πολλά στην διακυβέρνηση της Αρκτικής.

Σήμερα, η Αρκτική βιώνει ή πρόκειται να βιώσει κάποιες προκλήσεις που έχουν κεντρίσει το ενδιαφέρον των κρατών και των ακαδημαϊκών. Η βασικότερη πρόκληση είναι η κλιματική αλλαγή και τα συνεπαγόμενα προβλήματα για την περιοχή, τόσο στην βιοποικιλότητα όσο και στην ναυσιπλοΐα, και τον υπόλοιπο κόσμο. Επιπλέον, ο κίνδυνος από τις νέες δραστηριότητες της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων, όπως διαρροή πετρελαίου, ελλοχεύει συνεχώς όσο αυτές οι δραστηριότητες θα αναπτύσσονται. Τέλος, ο τουρισμός που έχει αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια αποτελεί για πολλούς έναν ακόμη εν δυνάμει κίνδυνο για την περιοχή, ενώ για κάποιους άλλους μια ευκαιρία για οικονομική ανάπτυξη.

Στη συνέχεια, η μελέτη θα προχωρήσει στο δεύτερο μέρος της εργασίας που αφορά το σύστημα διακυβέρνησης και τις δυνατότητες που έχει να εξελιχθεί. Πρώτα, θα αναλυθεί το σύστημα διακυβέρνησης που διέπει την Αρκτική σε διεθνές και μετά σε περιφερειακό επίπεδο. Δηλαδή Συνθήκες που αναφέρονται άμεσα ή έμμεσα στην Αρκτική μέσω διατάξεων τους, όπως η UNCLOS, η CBD, η OSPAR ή περιφερειακοί οργανισμοί αλιείας, αλλά και οργανισμοί παγκόσμιας εμβέλειας που επιχειρούν να ρυθμίσουν ή έστω να συμβάλλουν προς αυτή την κατεύθυνση όπως το UNEP και ο IMO. Έπειτα σε περιφερειακό επίπεδο, υπάρχει κατά βάση το Αρκτικό Συμβούλιο που μετρά περίπου είκοσι χρόνια ύπαρξης στην περιφερειακό σκηνικό. Θα μελετηθεί τι έχει συμβεί στα πλαίσια που θέτει και κατά πόσο καταφέρνει να ρυθμίσει τα ζητήματα της Αρκτικής και να συσπειρώσει τις αρκτικές χώρες προς αυτό το σκοπό. Υποπεριφερειακά συστήματα διακυβέρνησης όπως η Ευρω-αρκτική Συνεργασία για τη θάλασσα του Μπάρεντς, θα είναι επίσης αντικείμενο μελέτης.

Τέλος, θα γίνουν κάποιες προτάσεις που θα μπορούσαν να βελτιώσουν το σύστημα διακυβέρνησης της Αρκτικής. Αυτό θα γίνει αφενός με βάση το διεθνές δίκαιο δίνοντας ένα διεθνές χαρακτήρα στο καθεστώς της Αρκτικής και αφετέρου στην αναβάθμιση του ήδη υπάρχοντος περιφερειακού συστήματος, όπως αυτό εκφράζεται κατά βάση από το Αρκτικό Συμβούλιο.

Για την μελέτη αυτή, χρησιμοποιήθηκαν κατά κύριο λόγο πρωτογενείς πηγές. Συγκεκριμένα μελετήθηκαν διεθνή νομικά κείμενα, όπως η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας και η Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα. Επιπλέον, μελετήθηκε

εκτεταμένη βιβλιογραφία και αρθρογραφία όπως έχει αναπτυχθεί από ακαδημαϊκούς κατά τα τελευταία χρόνια.

Κεφάλαιο 1

Η Αρκτική σήμερα

Στην εισαγωγή αναφέρθηκαν τα φυσικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της Αρκτικής. Όμως η πραγματική κατάσταση σήμερα είναι αρκετά πιο περίπλοκη, αφού τα βόρεια κράτη αρχίζουν να ανακαλύπτουν τη σημασία της Αρκτικής θάλασσας και σχεδιάζουν στρατηγικές τόσο στα πλαίσια της προβολής της κυριαρχίας τους όσο και της πολιτικής τους για το περιβάλλον. Φυσικά, πέρα από τα πέντε βόρεια κράτη υπάρχουν και άλλοι ετερογενείς παράγοντες που επιδρούν στην περιοχή που πρέπει να ληφθούν υπόψη. Αυτοί είναι οι αυτόχθονες λαοί που ζουν στην αρκτική περιοχή και υφίστανται κάθε μεταβολή της αλλά κι ένας νέος σχετικά δρών, η ΕΕ, που δείχνει ολοένα μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την Αρκτική Θάλασσα, παρά το γεγονός ότι δεν βρέχεται από αυτή.

1.1 Οι στρατηγικές των κρατών για την Αρκτική

Και τα πέντε αρκτικά κράτη έχουν αναπτύξει λεπτομερείς στρατηγικές σχετικά με την πολιτική που πρόκειται να ακολουθήσουν στην περιοχή της Αρκτικής. Ο Καναδάς το 2008 κυκλοφόρησε ένα κείμενο με τίτλο «North Strategy: Our North, Our Heritage, Our Future». Η στρατηγική βασίζεται σε τέσσερις πυλώνες. Πρώτον, την άσκηση κυριαρχίας στην Αρκτική, η οποία περιλαμβάνει ανάπτυξη και διατήρηση φυσικής παρουσίας στην περιοχή και χαρτογράφηση της με σκοπό να τεκμηριωθούν ισχυρισμοί εκτεταμένης υφαλοκρηπίδας. Δεύτερον, την προστασία της περιβαλλοντικής κληρονομιάς, με γνώμονα τη διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας. Τρίτον, την προώθηση της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης μέσα από την εξερεύνηση των πόρων, την ανάπτυξη και βελτίωση των υποδομών και τέταρτον, τη βελτίωση και την αποκέντρωση της βόρειας διακυβέρνησης, η οποία περιλαμβάνει τον εξορθολογισμό των κανονιστικών διαδικασιών και τη μεταφορά εξουσιών επί των εδαφών και των πόρων στις αυτόχθονες κυβερνήσεις.¹⁵

¹⁵ Βλ. "Canada's Northern Strategy Our North, Our Heritage, Our Future" διαθέσιμο στο: <http://www.northernstrategy.gc.ca/cns/cns.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 10/09/2015)

Οι ΗΠΑ εξέδωσαν πολύ πρόσφατα, το 2013, επί προεδρίας Ομπάμα το κείμενο με τίτλο «National Strategy For the Arctic Region» το οποίο είναι δομημένο πάνω στους εξής πυλώνες: το αυξημένο ενδιαφέρον των ΗΠΑ για την ασφάλεια, πράγμα που σημαίνει ότι πλοία και αεροσκάφη θα κάνουν αισθητή την παρουσία τους στην περιοχή με σκοπό την επίτευξη της ασφάλειας στην Αρκτική, καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων από ασφαλείς εμπορικές και επιστημονικές εργασίες έως την εθνική άμυνα, τη συνέχιση της υπεύθυνης διαχείρισης της αρκτικής περιοχής μέσω της περιβαλλοντικής προστασίας, της χαρτογράφησης της περιοχής και της επιστημονική έρευνας, και τέλος, την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας με διμερείς και πολυμερείς σχέσεις συμπεριλαμβανομένου του Αρκτικού Συμβουλίου. Σύμφωνα με το κείμενο η Στρατηγική αυτή θα στηριχθεί σε κάποιες βασικές αρχές όπως η διασφάλιση της ειρήνης και της σταθερότητας, η λήψη αποφάσεων με βάση τις βέλτιστες διαθέσιμες πληροφορίες, τη συνέχιση των καινοτόμων ρυθμίσεων και τη διαβούλευση με τους αυτόχθονες κατοίκους της Αλάσκας.¹⁶ Παράλληλα, οι ΗΠΑ ένα χρόνο μετά, το 2014, εξέδωσαν το κείμενο «The United States Navy Arctic Roadmap to 2030», προκρίνοντας ξεκάθαρα την πολιτική της ασφάλειας, έναντι των υπολοίπων πυλώνων της Στρατηγικής τους. Όλα αυτά μάλιστα γιατί, σύμφωνα με το κείμενο, το αμερικανικό ναυτικό έχει ευθύνες για παροχή έτοιμων δυνάμεων για την αντιμετώπιση έκτακτης ανάγκης, αφού η περιοχή παραμένει ένα δύσκολο λειτουργικό περιβάλλον, με δριμύ κλίμα, μεγάλες αποστάσεις, και μικρή υποδομή.¹⁷

Η Δανία υιοθέτησε μαζί με την Γροιλανδία και τα νησιά Φερόε τον Αύγουστο του 2011 μια νέα στρατηγική για την Αρκτική μέχρι το 2020.¹⁸ Πρόκειται για μια Στρατηγική που εμβαθύνει στην αυτονομία της Γροιλανδίας και την αυτονομία των αυτοχθόνων πληθυσμών της Αρκτικής γενικότερα. Τίθενται τέσσερις πυλώνες στην στρατηγική της Δανίας: η ειρηνική και ασφαλής Αρκτική με έμφαση στην άσκηση κυριαρχίας και την ασφάλεια των μεταφορών, η βιώσιμη ανάπτυξη και εκμετάλλευση των έμβιων και ορυκτών πόρων λαμβάνοντας υπόψη την παραδοσιακή γνώση, ο

¹⁶ Βλ. “National Strategy for the Arctic Region” διαθέσιμο στο: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/nat_arctic_strategy.pdf (ημερομηνία πρόσβασης 10/9/2015)

¹⁷ Βλ. “The United States Navy Arctic Roadmap to 2030” σελ.3 διαθέσιμο στο: <http://greenfleet.dodlive.mil/files/2014/02/USN-Arctic-Roadmap-2014.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 10/9/2015)

¹⁸ Βλ. “Denmark, Greenland and the Faroe Islands adopt new strategy for the Arctic” Ministry of Foreign Affairs of Denmark διαθέσιμο στο: <http://um.dk/en/news/newsdisplaypage/?newsid=f721f2cb-aff1-4cf7-a3e7-14fda508690a> (ημερομηνία πρόσβασης 10/9/2015)

σεβασμός στο περιβάλλον, στο κλίμα και τη φύση της Αρκτικής μέσω της παρακολούθησης αρχικά και έπειτα της προστασίας και τέλος η συνεργασία με τους διεθνείς και περιφερειακούς εταίρους της Δανίας μέσω τόσο διμερών όσο και διεθνών λύσεων στις προκλήσεις που έχουν προκύψει.¹⁹

Η Νορβηγία προώθησε την «High North Strategy» τον Δεκέμβριο του 2006 θέτοντας κι αυτή κάποιες προτεραιότητες. Πιο συγκεκριμένα, θέλει να αναπτύξει περαιτέρω τον ενεργό διάλογο με τους γείτονες, εταίρους και συμμάχους για θέματα του Βορρά και να αυξήσει την προβολή της Νορβηγίας σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Ειδικότερα, επιδιώκει στενή συνεργασία με τη Ρωσία, προτείνοντας μια ζώνη οικονομικής και βιομηχανικής συνεργασίας, αλλά και με σκοπό την καταπολέμηση της παράνομης αλιείας στην Θάλασσα του Μπάρεντς. Παράλληλα, θέτει ως στόχο την ανάπτυξη περισσότερων δραστηριοτήτων πετρελαίου στη Θάλασσα του Μπάρεντς, λαμβάνοντας υπόψη την επιστημονική έρευνα, καθώς και την ενθάρρυνση γενικότερα γεωλογικών ερευνών στο Βορρά. Στις προτεραιότητες είναι η ενίσχυση γνώσης και έρευνας μέσω του Συμβουλίου Ερευνών της Νορβηγίας. Θέλει επίσης να αυξηθεί η ασφάλεια της ναυσιπλοΐας γύρω από το αρχιπέλαγος Σβάλμπαρντ. Τέλος, επιδιώκει τη δημιουργία σχεδίου για τη διαχείριση της περιοχής του Μπάρεντς και του ευρύτερου Βορρά μέσω ερευνών και παρακολούθησης του περιβάλλοντος, των οικοσυστημάτων, της κλιματικής αλλαγής και των επιπέδων των επικίνδυνων ουσιών.²⁰

Τέλος, στις 27 Μαρτίου 2009, το Συμβούλιο Ασφαλείας της Ρωσικής Ομοσπονδίας εξέδωσε ένα έγγραφο πολιτικής για την Αρκτική που τιτλοφορείται ως «Fundamentals of the Russian Federation's Policy in the Arctic for the Period up to 2020 and Beyond». Στο έγγραφο αυτό, προωθείται η έννοια της αρκτικής ζώνης της Ρωσίας. Η ζώνη αυτή περιλαμβάνει τα εσωτερικά ύδατα, το έδαφος και τα νησιά, τα χωρικά ύδατα, την υφαλοκρηπίδα και την ΑΟΖ της Ρωσίας, εντός των οποίων, όπως αναφέρει, η Ρωσία διαθέτει κυριαρχικά δικαιώματα και δικαιοδοσία σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο. Επίσης, στο έγγραφο αυτό δηλώνονται επίσης και οι προτεραιότητες και τα συμφέροντα της Ρωσίας. Αυτά είναι πρωτίστως η χρήση της ρωσικής αρκτικής

¹⁹ Βλ. "Denmark, Greenland and the Faroe Islands: Kingdom of Denmark Strategy of the Arctic 2011-2020" διαθέσιμο στο: http://usa.um.dk/en/~media/USA/Arctic_strategy.pdf (ημερομηνία πρόσβασης 10/9/2015)

²⁰ Βλ. "The Norwegian Government's High North Strategy" διαθέσιμο στο: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/Ud/Vedlegg/strategien.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 10/9/2015)

ζώνης ως στρατηγική βάση των πόρων για την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη της χώρας, έπειτα η διατήρηση της Αρκτικής ως ζώνης συνεργασίας και ειρήνης, η διατήρηση των οικοσυστημάτων της περιοχής και τέλος η χρήση του Βόρειου Θαλάσσιου Διαδρόμου (Northern Sea Route) ως ενιαίου εθνικού συνδέσμου για τις μεταφορές.²¹

1.1.1 Κυριαρχία

Ίσως το πιο σημαντικό ζήτημα αυτή τη στιγμή στην περιοχή της Αρκτικής είναι η κυριαρχία και τα κυριαρχικά δικαιώματα των πέντε κρατών που βρέχονται από την Αρκτική Θάλασσα. Άλλωστε, καταδείχθηκε ότι τα πέντε κράτη ιεραρχούν την κυριαρχία ψηλά στην πολιτική τους ατζέντα για την Αρκτική.

Αυτό που έχει αναλυθεί πιο διεξοδικά και βρίσκεται στην κορυφή των συγκρούσεων των κρατών της Αρκτικής είναι η εκτεταμένη υφαλοκρηπίδα που επιδιώκει το καθένα ξεχωριστά, με βάση τα δικαιώματα τους όπως προκύπτουν από την UNCLOS. Πρακτικά, όλα τα κράτη έχουν επικαλυπτόμενες υφαλοκρηπίδες στην Αρκτική Θάλασσα, τόσο εντός όσο και πέραν των 200 ναυτικών μιλίων: ο Καναδάς και οι ΗΠΑ στη θάλασσα Beaufort, ο Καναδάς με τη Δανία/ Γροιλανδία στη θάλασσα Λίνκολν, η Δανία και η Νορβηγία/ Σβάλμπαρντ στη βόρεια θάλασσα της Γροιλανδίας, η Νορβηγία και η Ρωσία στη θάλασσα του Barents. Ο χάρτης 1 με πολύ αναλυτικό τρόπο δίνει όλες τις θαλάσσιες ζώνες των πέντε κρατών της Αρκτικής (αιγιαλίτιδα ζώνη, υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ). Με τις διακεκομμένες χρωματιστές γραμμές φαίνονται ποια σημεία διεκδικεί κάθε κράτος αντίστοιχα ως εκτεταμένη υφαλοκρηπίδα.

Μία ρητορική, κυρίως ρώσων ακαδημαϊκών, πάνω στο ζήτημα της εκτεταμένης υφαλοκρηπίδας αναφέρει πως, καθώς οι ΗΠΑ δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος της UNCLOS και το άρθρο 76²² δύσκολα μπορεί να θεωρηθεί ως διεθνές εθιμικό δίκαιο, τότε, οι ΗΠΑ εφόσον εξακολουθούν να είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση της Γενεύης για την υφαλοκρηπίδα του 1958, μπορούν να προχωρήσουν στον καθορισμό

²¹ Βλ. Østreng Willy, Eger Karl Magnus, Fløistad Brit, Jørgensen-Dahl Arnfinn, Lothe Lars, Mejlænder-Larsen Morten, Wergeland Tor, *Shipping in Arctic Waters: A Comparison of the Northeast, Northwest and Trans Polar Passages*, Springer 2013 σελ. 64

²² Το άρθρο 76 αναφέρει αναλυτικά τον ορισμό της υφαλοκρηπίδας και θέτει τους όρους και τους περιορισμούς για την επέκτασή της. Συγκεκριμένα ορίζει την υφαλοκρηπίδα στα 200 ν.μ. και δίνει τη δυνατότητα επέκτασης έως τα 350 ν.μ. αν το υφαλοπλαίσιο το επιτρέπει. Για το άρθρο πιο αναλυτικά βλ. Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982)

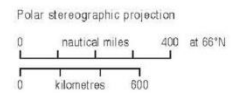
του εξωτερικού ορίου της υφαλοκρηπίδας τους στην Αρκτική Θάλασσα, καθοδηγούμενες αποκλειστικά από τις διατάξεις αυτής της σύμβασης. Η τελευταία καθορίζει την υφαλοκρηπίδα αόριστα σε βάθος μέχρι και 200 μέτρων ή, πέραν αυτού του ορίου, μέχρι εκεί που το κράτος έχει τη δυνατότητα να εκμεταλλευτεί τους φυσικούς πόρους. Οι υποστηρικτές αυτής της θέσης υποστηρίζουν ότι με βάση το γεγονός ότι οι ΗΠΑ δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος της Σύμβασης θα πρέπει και τα υπόλοιπα αρκτικά κράτη να μην δεσμεύονται από τους περιορισμούς του άρθρου 76. Αντίθετα, το άρθρο 83 το οποίο σχετίζεται με την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας μεταξύ κρατών με απέναντι ή παρακείμενες ακτές, αποτελεί διεθνές εθιμικό δίκαιο και θα πρέπει να εφαρμόζεται και από τα πέντε κράτη.²³

Ως προς την αλληλεπικαλυπτόμενη υφαλοκρηπίδα, σημείο τριβής αποτελούν τα θαλάσσια σύνορα στη θάλασσα του Beaufort μεταξύ Καναδά και ΗΠΑ (και στον χάρτη 1 φαίνεται με έντονο πράσινο χρώμα ανάμεσα στα θαλάσσια σύνορα των δύο χωρών). Η διαφορά των δύο χωρών χρονολογείται από τη δεκαετία του 1970, διότι μέχρι τότε κανένα κράτος δεν έδινε μεγάλη σημασία στα θαλάσσια σύνορα του. Η διεκδίκηση της περιοχής για τον Καναδά είναι ιστορική και βασίζεται στη συνθήκη του 1825 μεταξύ Ρωσίας (στην οποία άνηκε η Αλάσκα) και Μεγάλης Βρετανίας (στην οποία άνηκε ο Καναδάς). Το ζήτημα που προέκυψε αφορούσε την μετέπειτα ερμηνεία της συνθήκης αυτής από τον Καναδά και τις ΗΠΑ. Ο Καναδάς υποστηρίζει ότι σύμφωνα με τη συνθήκη τα θαλάσσια σύνορα της εκτείνονται ως τη Βόρεια Αλάσκα στη θάλασσα του Yukon, ενώ οι ΗΠΑ απορρίπτει τον ισχυρισμό του Καναδά ότι η συνθήκη καθορίζει θαλάσσια σύνορα και αντί αυτού, στηρίζει τη μέθοδο ίσων αποστάσεων.²⁴

Άλλο ζήτημα κυριαρχίας στην Αρκτική είναι η διεκδίκηση των θαλάσσιων διαδρόμων, του βορειοδυτικού και βορειοανατολικού διαδρόμου (Northwest Sea Route και Northeast Sea Route) από τον Καναδά και τη Ρωσία αντίστοιχα.

²³ Βλ. Golitsyn, Vladimir. "Continental Shelf Claims in the Arctic Ocean: A Commentary" *The International Journal of Marine and Coastal Law*, Vol.24, 2009 σελ. 403-5

²⁴ Βλ. Griffiths, Sian "US-Canada Arctic border dispute key to maritime riches" *BBC News*, August 2010 διαθέσιμο στο: <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-10834006> (ημερ πρόσβασης 12/9/15)



- | | | |
|--|--|---|
| Internal waters | Russia territorial sea and EEZ | Straight baselines |
| Canada territorial sea and exclusive economic zone (EEZ) | Russia claimed continental shelf beyond 200 nm (note 4) | Agreed boundary |
| Potential Canada continental shelf beyond 200 nm (see note 1) | Overlapping Norway / Russia EEZ (note 5) | Median line |
| Denmark territorial sea and EEZ | Overlapping Norway EEZ / Russia claimed continental shelf beyond 200 nm (note 5) | 350 nm from baselines (note 1) |
| Denmark claimed continental shelf beyond 200 nm (note 2) | Overlapping Norway / Russia claimed continental shelf beyond 200 nm (note 5) | 100 nm from 2500 m isobath (beyond 350 nm from baselines) (note 1) |
| Potential Denmark continental shelf beyond 200 nm (note 1) | USA territorial sea and EEZ | Norway - Russia 'Grey Area' (agreed fishing regime) (note 5) |
| Iceland EEZ | Potential USA continental shelf beyond 200 nm (note 1) | Svalbard treaty area (note 8) |
| Iceland claimed continental shelf beyond 200 nm (note 2) | Overlapping Canada / USA EEZ (note 6) | Iceland - Norway joint zone (note 9) |
| Norway territorial sea and EEZ / Fishery zone (Jan Mayen) / Fishery protection zone (Svalbard) | Eastern Special Area (note 7) | Main 'Northwest Passage' shipping routes through Canada claimed internal waters (note 10) |
| Norway claimed continental shelf beyond 200 nm (note 3) | Unclaimed or unclaimable continental shelf (note 1) | |

Χάρτης 2 (Πηγή: <http://www.nordregio.se/en/Metameny/About-Nordregio/Journal-of-Nordregio/2008/Journal-of-Nordregio-no-3-2008/Coastal-states-and-their-Arctic-claims/>)

Ο Βορειοανατολικός Θαλάσσιος Διάδρομος (NSR) αποτελεί ξεχωριστό μέρος του Βορειοανατολικού Περάσματος (NEP), όπως αποφασίστηκε το 1932 από το Συμβούλιο των Επιτρόπων του Λαού της ΕΣΣΔ, ημερομηνία που σηματοδοτεί την έναρξη του ως νομικό πρόσωπο υπό την πλήρη δικαιοδοσία και τον έλεγχο της ΕΣΣΔ.²⁵ Στα τέλη του 1960 η ΕΣΣΔ έκανε κάποια ανοίγματα που της επέτρεπαν να αφήνει κάποια ξένα πλοία να χρησιμοποιούν τον Βορειοανατολικό Διαδρομο, αλλά δεν ήταν επίσημα ανοικτό για ξένες ναυτιλιακές εταιρίες μέχρι το 1991.²⁶

Από την άλλη ο Καναδάς έχει εκφράσει την άποψη πως το Βορειοδυτικό Πέρασμα δεν αποτελεί διεθνές στενό, γιατί μπορεί να πληροί το γεωγραφικό σκέλος του ορισμού που απαιτεί να ενώνει δύο σώματα ανοιχτής θάλασσας (στην προκειμένη περίπτωση τον Ατλαντικό και τον Ειρηνικό Ωκεανό), αλλά δεν πληροί το λειτουργικό κριτήριο. Αυτό συμβαίνει γιατί, σύμφωνα με τον ορισμό, πρέπει να χρησιμοποιείται ευρέως ως διαδρομή στη ναυσιπλοΐα και όχι να μπορεί να χρησιμοποιηθεί δυνητικά. Το πέρασμα καλύπτεται από πάγο το περισσότερο διάστημα του χρόνου οπότε δεν αποτελεί διαδρομή για τα πλοία.²⁷ Η ρητορική του Καναδά υποστηρίζει πως ακόμα κι αν δεν γίνει αποδεκτός ο παραπάνω συλλογισμός και θεωρηθεί ο Βορειοδυτικός Θαλάσσιος Διάδρομος ως διεθνές στενό, τότε θα χαθεί ο έλεγχος στην περιοχή που είναι απαραίτητος για την παρακολούθηση της διέλευσης, τη συμμόρφωση με τους κανόνες και την περιβαλλοντική προστασία της περιοχής.²⁸

Ένα τελευταίο ζήτημα κυριαρχίας στην περιοχή της Αρκτικής είναι η διεκδίκηση της νήσου Hans από τον Καναδά και τη Δανία. Το 1973 οι δυο χώρες χώρισαν την υφαλοκρηπίδα ανάμεσα τους με μια γραμμή ίσων αποστάσεων. Το νησί αυτό βρίσκεται ακριβώς στη μέση αυτής της γραμμής, αυτό όμως δεν τους εμπόδισε να χαράξουν ως εκεί και να συνεχίζουν από την άλλη πλευρά της άγονης νήσου. Σήμερα η διεκδίκηση της νήσου Hans είναι το μόνο έδαφος υπό αμφισβήτηση στην Αρκτική. Η χρήση του νησιού από τους Ινουίτ της Γροιλανδίας είναι το μόνο

²⁵ Βλ. Østreng Willy, Eger Karl Magnus, Fløistad Brit, Jørgensen-Dahl Arnfinn, Lothe Lars, Mejlænder-Larsen Morten, Wergeland Tor, *Shipping in Arctic Waters: A Comparison of the Northeast, Northwest and Trans Polar Passages*, Springer 2013 σελ. 13

²⁶ Βλ. Northeast Passage – Encyclopedia Britannica διαθέσιμο στο:

<http://www.britannica.com/topic/Northeast-Passage> (ημερομηνία πρόσβασης 12/9/15)

²⁷ Λαμβάνοντας υπόψη βέβαια την υπόθεση του Διεθνούς Δικαστηρίου για το στενό της Κέρκυρας, το κριτήριο που τέθηκε, να υπάρχει ένας επαρκής αριθμός διελεύσεων που την προκρίνει ως χρήσιμη οδό για τη θαλάσσια κυκλοφορία, θα μπορούσε να θέσει σε αμφισβήτηση την κυριαρχία του Καναδά.

²⁸ Βλ. Canadian Arctic Sovereignty – Parliamentary Information and Research Service/ Parliament of Canada διαθέσιμο στο: <http://www.parl.gc.ca/Content/LOP/ResearchPublications/prb0561-e.htm#ATheNorthwest> (ημερομηνία πρόσβασης 12/9/15)

επιχείρημα της Δανίας που φέρει οποιοδήποτε βάρος, αν και δεν είναι ισχυρό. Ο Καναδάς πάλι βασίζεται στη συνθήκη για τη μεταφορά του Αρκτικού Αρχιπελάγους της Βόρειας Αμερικής από τη Βρετανία το 1880.²⁹

Τέλος, τελειώνοντας την καταγραφή του status της Αρκτικής ως προς την προβολή κυριαρχίας, είναι σημαντική μια αναφορά στις Συμφωνίες που διαμόρφωσαν τη σημερινή κατάσταση. Τα περισσότερα θαλάσσια σύνορα προέκυψαν από διαπραγματεύσεις. Το 1973, ο Καναδάς και η Δανία οριοθετούν με συμφωνία ένα όριο 1.450 ν.μ. μεταξύ του Καναδά και της Γροιλανδίας (με εξαίρεση τη νήσο Hans που αναφέρθηκε). Το 1990, οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ διαπραγματεύθηκαν ένα όριο 1.600 ν.μ. στην Βερίγγειο Θάλασσα, τον Βερίγγειο Πορθμό, και τη Θάλασσα Chukchi. Το 2006, η Δανία και η Νορβηγία συμφώνησαν σε ένα σύνορο μεταξύ της Γροιλανδίας και του αρχιπελάγους Σβάλμπαρντ. Αυτές οι προσπάθειες έθεσαν τις βάσεις για την επίλυση της μεγαλύτερης από τις θαλάσσιες συνοριακές διαφορές, αυτή ανάμεσα στη Θάλασσα του Μπάρεντς βόρεια της Νορβηγίας και της Ρωσίας. Το 2010, οι δύο αυτές χώρες σύνηψαν μια συνθήκη η οποία ορίζει ένα συμφωνημένο όριο, διατηρώντας τα υφιστάμενα μέτρα συνεργασίας για τη διαχείριση της αλιείας, και δημιουργεί ένα κοινό καθεστώς διαχείρισης για τα αλληλοεπικαλυπτόμενα κοιτάσματα υδρογονανθράκων. Τέλος, μια μικρή διαφορά στη Θάλασσα του Λίνκολν, βόρεια της Γροιλανδίας και των νησιών Ellesmere πρόκειται να επιλυθεί. Μια προσωρινή συμφωνία ανακοινώθηκε από τον Καναδά και τη Δανία, το Νοέμβριο του 2012, με το μόνο εκκρεμές θέμα προς διαπραγμάτευση να είναι ένα κοινό καθεστώς διαχείρισης για τα αλληλοεπικαλυπτόμενα κοιτάσματα υδρογονανθράκων όπως συμβαίνει στη Θάλασσα του Μπάρεντς και αλλού.³⁰

1.1.2 Περιβάλλον

Τα πέντε παράκτια κράτη της Αρκτικής συγκλείνουν στην αναγνώριση περιβαλλοντικών απειλών για την Αρκτική. Οι ΗΠΑ θέτουν ως μια από τις προτεραιότητες τους στην αρκτική πολιτική τους την προστασία του περιβάλλοντος και της διατήρησης των βιολογικών πόρων της περιοχής. Λαμβάνουν υπόψη την αβεβαιότητα γύρω από περιβαλλοντικά θέματα και δηλώνουν ότι οι αμερικανικές

²⁹ Βλ. Byers, Michael. *Who Owns the Arctic?: Understanding Sovereignty Disputed in the North*, Douglas & McIntyre Publishers, Vancouver 2009 σελ. 22-5

³⁰ Βλ. Byers, Michael. *International Law and the Arctic*, Cambridge University Press, Cambridge 2013 σελ.55

προσπάθειες για την προστασία του περιβάλλοντος πρέπει να βασίζονται στη διαχείριση του κινδύνου. Προσυπογράφουν δε, την εφαρμογή των γενικών αρχών της διεθνούς διαχείρισης της αλιείας, της προστασίας των ευπαθών θαλάσσιων οικοσυστημάτων από τις καταστρεπτικές αλιευτικές πρακτικές, την ασφαλή ναυτιλία, και τη φιλική προς το περιβάλλον ανάπτυξη της ενέργειας και των λοιπών πόρων, σύμφωνα με τις ισχύουσες διεθνείς πρακτικές και πρότυπα.

Η Στρατηγική του Καναδά αναγνωρίζει την ευπάθεια των οικοσυστημάτων της Αρκτικής και για αυτό θέτει υψηλά τα περιβαλλοντικά ζητήματα. Ενισχύει μάλιστα τις προσπάθειες κυρίως μέσω εσωτερικών ενεργειών, που λαμβάνει ο Καναδάς για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών ζητημάτων.

Η Νορβηγία δίνει μεγάλη προτεραιότητα στην περιβαλλοντική διαχείριση, την οποία ορίζει ως βιώσιμη χρήση των πόρων, διατηρώντας ταυτόχρονα τη δομή, τη λειτουργία και την παραγωγικότητα των οικοσυστημάτων στην περιοχή της Αρκτικής. Η πολιτική της Νορβηγίας για την περιβαλλοντική διαχείριση περιλαμβάνει τη θέσπιση αυστηρών περιβαλλοντικών προτύπων για όλες τις δραστηριότητες στη νορβηγική Αρκτική, την προστασία των ιδιαίτερα αξιόλογων και ευάλωτων περιοχών, τη διεθνή συνεργασία για τη μείωση των περιβαλλοντικών πιέσεων, την παρακολούθηση της κλιματικής αλλαγής, των επικίνδυνων για το περιβάλλον ουσιών και του θαλάσσιου περιβάλλοντος, και την ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας. Αξίζει να σημειωθεί ότι, η στρατηγική της Νορβηγίας αναφέρει ότι, όπου οι περιβαλλοντικοί παράγοντες έρχονται σε σύγκρουση με άλλα συμφέροντα, τα περιβαλλοντικά ζητήματα θα επικρατήσουν.

Η Ρωσική πολιτική απαιτεί τη διατήρηση της βιοποικιλότητας της Αρκτικής και την επέκταση των προστατευόμενων περιοχών στην περιοχή. Ωστόσο, η στρατηγική της Ρωσίας δείχνει ότι τα μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος θα πρέπει να σταθμίζονται σε σχέση με τα εθνικά συμφέροντα της Ρωσίας, σε αντίθεση με τη Νορβηγία, με σκοπό την ανάπτυξη της Αρκτικής ως μια στρατηγική βάση φυσικών πόρων.

Η στρατηγική της Δανίας επικεντρώνεται περισσότερο στα διαχρονικά περιβαλλοντικά ζητήματα της Αρκτικής, όπως μολυσμένες βιομηχανικές περιοχές και διασυνοριακή ρύπανση παρά στα αναδυόμενα περιβαλλοντικά ζητήματα. Επίσης, η στρατηγική της Δανίας δεσμεύεται τόσο για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας όσο

και για τη περιβαλλοντική βιωσιμότητα παράλληλα όμως με μια ισχυρή έμφαση στην ανάπτυξη των πόρων.³¹

1.1.3 Ανάπτυξη πόρων

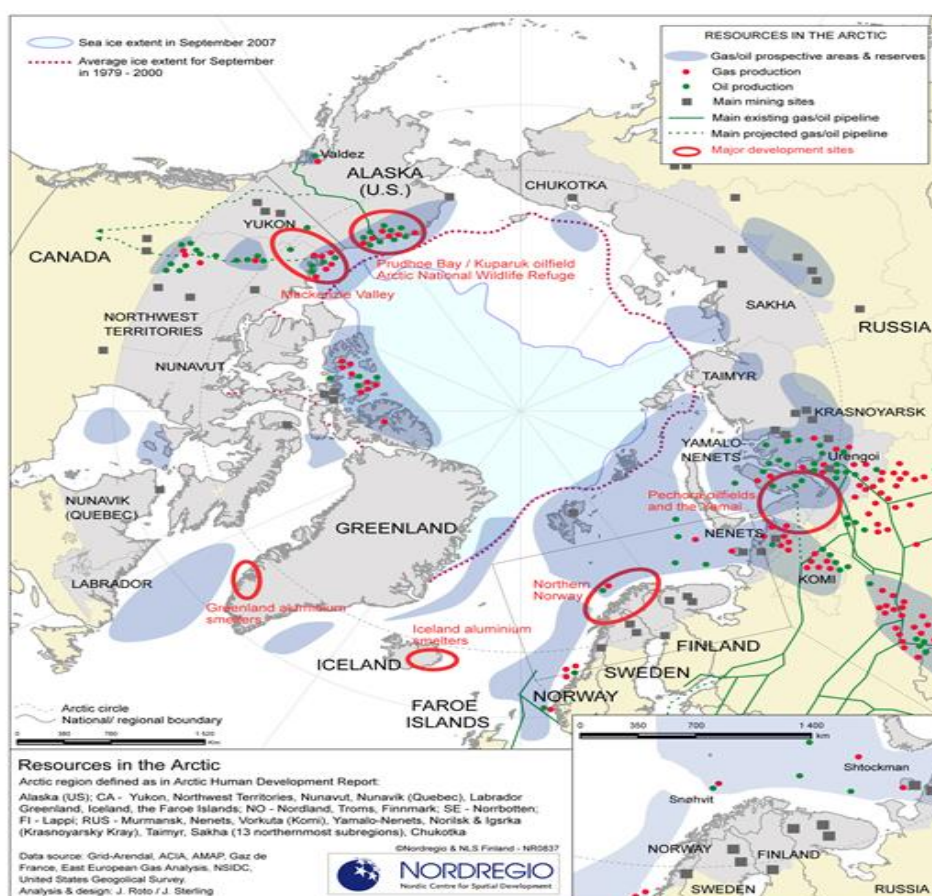
Από τα μείζονα θέματα στην παρούσα φάση στην περιοχή της Αρκτικής είναι οι φυσικοί πόροι, τόσο οι έμβιοι όσο και οι ενεργειακοί. Η περιοχή μέσα στον Αρκτικό Κύκλο αποτελεί περίπου το 6 τοις εκατό της επιφάνειας της Γης. Η Αρκτική επίσης αντιπροσωπεύει περίπου το 13 τοις εκατό των μη ανακαλυφθέντων κοιτασμάτων πετρελαίου, το 30 τοις εκατό του ανεξερεύνητου φυσικού αερίου, και το 20 τοις εκατό του υγρού φυσικού αερίου στον κόσμο. Αυτό αντιπροσωπεύει περίπου το 22 τοις εκατό όλων των ανεξερεύνητων αποθεμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου στον κόσμο. Το φυσικό αέριο εκτιμάται ότι θα είναι τρεις φορές πιο πολύ από ότι το πετρέλαιο στην Αρκτική. Μέχρι πρόσφατα, πετρέλαιο και φυσικό αέριο παράγονταν σε τέσσερις χώρες (Βόρειος Καναδάς, Αλάσκα, Ρωσικές ακτές και Νορβηγία). Από το 2011 ξεκίνησε εξόρυξη και στην Δυτική Γροιλανδία. Μεγάλες ανακαλύψεις πετρελαίου και φυσικού αερίου στην Αρκτική ξεκίνησαν με την περιοχή Tazovskoye στη Ρωσία το 1962 και την Ακτή Prudhoe στην Αλάσκα το 1967. Περίπου 61 μεγάλα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου έχουν ανακαλυφθεί στο εσωτερικό των εδαφών του Αρκτικού Κύκλου στις τέσσερις πρώτες χώρες. Από αυτά τα 42 ανήκουν στη Ρωσία, τα 6 στην Αλάσκα, 11 στον Καναδά και 1 στη Νορβηγία. Αναλυτικότερα τα κοιτάσματα και οι δραστηριότητες των χωρών αποτυπώνονται στον χάρτη 3 που ακολουθεί.

Ωστόσο, το σημαντικό σήμερα είναι ότι η εξερεύνηση πετρελαίου και φυσικού αερίου στην Αρκτική είναι οικονομικά πολύ απαιτητική. Απομακρυσμένες περιοχές, σκληρές καιρικές συνθήκες ιδίως το χειμώνα, οι περιβαλλοντικές απαιτήσεις και πολλοί άλλοι παράγοντες συνδυάζονται για να κάνουν το κόστος για την εξεύρεση και την ανάπτυξη του πετρελαίου και του φυσικού αερίου στην Αρκτική μια πολύ δαπανηρή πρόταση.³² Ένα πολύ πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί η εγκατάλειψη της δραστηριότητας τον Σεπτέμβριο του 2015 από τη Shell, ενός

³¹ Βλ. Brosnan G. Ian, Leschine M. Thomas & Miles L. Edward. "Cooperation or Conflict in a Changing Arctic?" *Ocean Development & International Law*, Volume 42, Issue 1-2, 2011σελ 190

³² Βλ. Østreng Willy, Eger Karl Magnus, Fløistad Brit, Jørgensen-Dahl Arnfinn, Lothe Lars, Mejlænder-Larsen Morten, Wergeland Tor, *Shipping in Arctic Waters: A Comparison of the Northeast, Northwest and Trans Polar Passages*, Springer 2013 σελ.98-103

παγκόσμιου κολοσσού στον τομέα των ορυκτών καυσίμων. Η απόφαση της να αποχωρήσει από την περιοχή αντανάκλα τα φτωχά αποτελέσματα από τις διερευνητικές μελέτες, το υψηλό κόστος του έργου και το απρόβλεπτο ομοσπονδιακό ρυθμιστικό πλαίσιο για περιβάλλον στην περιοχή της Αλάσκας. Φυσικά το γεγονός σηματοδότησε και μεγάλη νίκη για του περιβαλλοντικούς οργανισμούς που έκαναν μεγάλο αγώνα κατά της εξόρυξης. Πάντως, νωρίτερα την ίδια χρονιά, η νορβηγική εταιρεία Statoil ανέβαλε το έργο της στην Αρκτική και το 2012 η ρωσική Gazprom, μαζί με την Total και τη Statoil, εγκατέλειψαν εξόρυξη φυσικού αερίου στο κοιτάσμα Shtokman στη Θάλασσα του Μπάρεντς.³³



Χάρτης 3 (Πηγή: <http://www.nordregio.se/Maps--Graphs/05-Environment-and-energy/Resources-in-the-Arctic/>)

Πέρα από τα σημερινά και μελλοντικά κοιτάσματα αερίου και πετρελαίου, στην Αρκτική βρίσκονται και άλλοι ορυκτοί πόροι με εξίσου μεγάλη σημασία. Ωστόσο, πολλά γνωστά αποθέματα ορυκτών δεν αξιοποιούνται επειδή βρίσκονται σε

³³ Βλ. Schaps Karolin "Royal Dutch Shell pulls plug on Arctic exploration" Reuters 28 September 2015 διαθέσιμο στο: <http://www.reuters.com/article/2015/09/28/us-shell-alaska-idUSKCNORS0EX20150928> (ημερομηνία πρόσβασης 12/9/15)

περιοχές στις οποίες η πρόσβαση είναι δύσκολη όπως φαίνεται και στον χάρτη 3. Η ακριβής εικόνα της κατάστασης της Αρκτικής ως αποθήκη και παραγωγός των μετάλλων είναι δύσκολο να προσδιοριστεί ακόμη και σήμερα λόγω έλλειψης στοιχείων και πληροφοριών, και λόγω των διαφορετικών διαδικασιών καταγραφής και αναφοράς. Μέχρι στιγμής πάντως οι μεγαλύτερες ποσότητες μετάλλων που έχουν βρεθεί είναι στη Ρωσία.³⁴

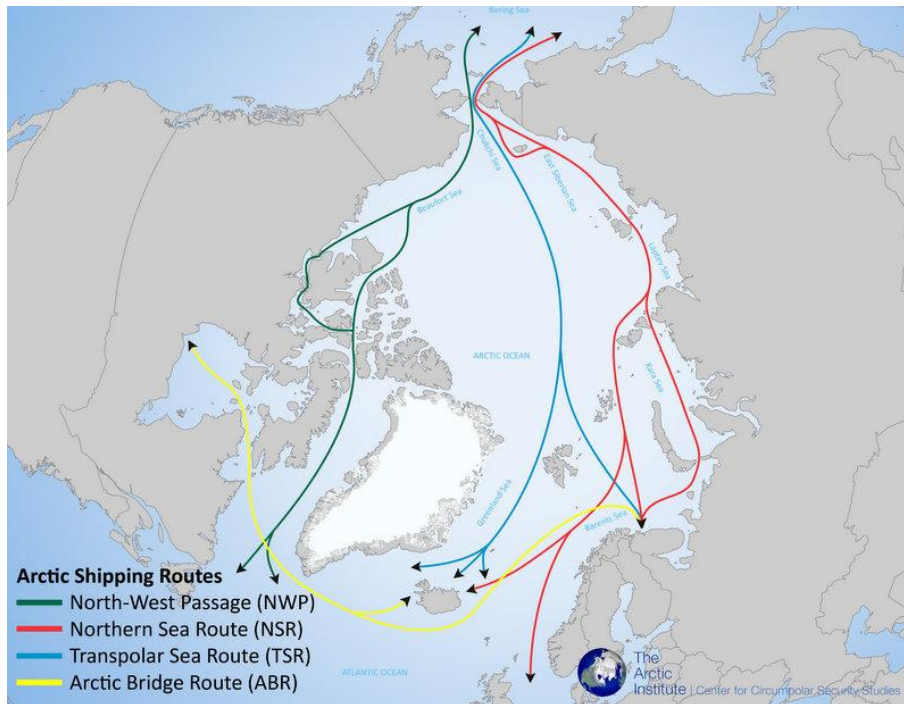
Εκτός από τους ενεργειακούς πόρους όμως μεγάλης σημασίας για την περιοχή είναι και οι έμβιοι φυσικοί πόροι και η εκμετάλλευση τους μέσω της αλιείας. Το 2008, δύο από τα κράτη της Αρκτικής ήταν μεταξύ των δέκα κορυφαίων παραγωγών αλιείας. Οι ΗΠΑ ήταν στην τέταρτη θέση, η Ρωσία κατέλαβε την όγδοη θέση, ενώ η Νορβηγία ήταν στην ενδέκατη θέση. Όσον αφορά την αλιεία και την υδατοκαλλιέργεια στην Αρκτική, τέσσερα μεγάλα θαλάσσια οικοσυστήματα κυριαρχούν στο σκηνικό. Αυτά είναι ο Βορειοανατολικός Ατλαντικός, ο οποίος περιλαμβάνει το τμήμα της Θάλασσας του Μπάρεντς και τη νορβηγική αλιευτική δραστηριότητα, ο Κεντρικός Βόρειος Ατλαντικός που περιλαμβάνει τα ύδατα γύρω από την Ισλανδία, τις Νήσους Φερόε και την Ανατολική Γροιλανδία, τα ύδατα ανοικτά του Βορειοανατολικού Καναδά, που περιλαμβάνει τη Νέα Γη και την περιοχή του Λαμπραντόρ, και η Βερίγγειος Θάλασσα. (Οι περιοχές στις οποίες υπάρχει εκτεταμένη δραστηριότητα αλιείας εμφανίζονται στον χάρτη 5 με ανοιχτό μπλε χρώμα, γύρω από την Ισλανδία και ανάμεσα στη Νορβηγία και τη Ρωσία και στη Βερίγγειο Θάλασσα.) Τα πιο σημαντικά είδη ψαριών είναι ο σολομός, η ιππόγλωσσα, ο μπακαλιάρος και το pollock της ίδιας οικογένειας.

Κάτω από την επίδραση της κλιματικής αλλαγής μερικά ψάρια, όπως η ιππόγλωσσα και ο μπακαλιάρος μπορεί να είναι πιο άφθονα στα ύδατα της Αρκτικής στο μέλλον. Μια μέτρια αύξηση της θερμοκρασίας θα μπορούσε να βελτιώσει τις συνθήκες για τα αποθέματα ψαριών, ενώ υψηλότερες θερμοκρασίες και μειωμένος πάγος μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση της παραγωγικότητας. Κάποια άλλα είδη όμως, όπως οι γαρίδες, μπορεί να επηρεαστούν αρνητικά. Επίσης είδη των οποίων η κύρια τροφή ήταν χαμηλά στα ύδατα της Αρκτικής θα μπορούσαν επίσης να κινηθούν πιο βόρεια, περιπλέκοντας την κατάσταση.³⁵

³⁴ Βλ. Østreng Willy, Eger Karl Magnus, Fløistad Brit, Jørgensen-Dahl Arnfinn, Lothe Lars, Mejlænder-Larsen Morten, Wergeland Tor, *Shipping in Arctic Waters: A Comparison of the Northeast, Northwest and Trans Polar Passages*, Springer 2013 σελ.105

³⁵ Ibid σελ.111

1.1.4 Ναυσιπλοΐα



Χάρτης 4 (Πηγή: <http://www.thearcticinstitute.org/2012/10/the-future-of-arctic-shiping.html>)

Όπως φαίνεται και στο χάρτη υπάρχουν τέσσερις διάδρομοι, κάποιοι από αυτούς σε χρήση και κάποιοι δυνητικοί που χρησιμοποιούνται από τη ναυσιπλοΐα. Οι βασικοί δύο διάδρομοι είναι το Βορειοδυτικό Πέρασμα (NWP) που περνά μέσω του καναδικού αρχιπελάγους και της βόρειας Αλάσκας και το Βορειοανατολικό Πέρασμα (NEP) που περιλαμβάνει τη διαδρομή κατά μήκος των νορβηγικών και ρωσικών ακτών. Ενώ το NEP μερικές φορές ονομάζεται Βόρειος Θαλάσσιος Διάδρομος (NSR), ο NSR επισήμως ορίζεται στο ρωσικό νόμο ως ο διάδρομος που εκτείνεται από τα στενά Novaya Zhelaniya (στο αρχιπέλαγος Novaya Zemlya, συνδέοντας τη Θάλασσα του Μπάρεντς με τη Δύση και τη Θάλασσα Κάρα με την Ανατολική), στο ακρωτήριο Dezhnev μέχρι τον Βερίγγειο Πορθμό. Η κύρια διαφορά μεταξύ του NSR και του NEP είναι ότι το τελευταίο περιλαμβάνει την Θάλασσα του Μπάρεντς και παρέχει πρόσβαση στο λιμάνι του Μουρμάνσκ, το μεγαλύτερο ρωσικό αρκτικό λιμάνι. Δεδομένου ότι ο NSR αποτελεί το μεγαλύτερο μέρος του NEP, πολλές πηγές χρησιμοποιούν τους όρους NSR και NEP ταυτόσημα.

Τα ιδιαίτερα στενά περάσματα και το παχύ στρώμα πάγου στη θάλασσα κάνει την πλοήγηση ιδιαίτερα επίπονη στο NWP. Παρόλο που η πλοήγηση γίνεται κυρίως το καλοκαίρι κατά μήκος του NWP, είναι πάντως πιο εύκολη σε σχέση με την

ανοιχτή έκταση στη Θάλασσα του Μπάρεντς. Σε αντίθεση με παρόμοια γεωγραφικά πλάτη στην Αλάσκα ή στον Καναδά, η περιοχή παραμένει χωρίς πάγο λόγω ρευμάτων θερμού νερού από το Ρεύμα του Κόλπου (Gulf Stream)³⁶ που ρέει προς το Βορειοανατολικό Ατλαντικό.³⁷

Μια τρίτη επιλογή, η διαδρομή διασχίζει το Βόρειο Πόλο (TSR) είναι εκτός της εθνικής δικαιοδοσίας των κρατών, δηλαδή είναι μέρος της ανοιχτής θάλασσας και μπορεί να εφαρμοστεί η ελευθερία της ναυσιπλοΐας. Αυτό το τμήμα της Αρκτικής Θάλασσας είναι τόσο κομμάτι της αρκτικής λεκάνης, όπου τα κράτη δεν έχουν καμιά δικαιοδοσία όσο και κομμάτι των ΑΟΖ των αρκτικών κρατών στις οποίες αυτά έχουν κυριαρχικά δικαιώματα και είναι υπεύθυνα για τη διαχείριση και τη διατήρηση των φυσικών πόρων. Η θαλάσσια περιοχή από την οποία περνά ο TSR δεν καλύπτεται εξ ολοκλήρου από πάγο. Ο πάγος εκεί κινείται, σπάει και δημιουργεί ανοίγματα από τα οποία η ναυσιπλοΐα είναι δύσκολη μεν αλλά εφικτή κατά τους καλοκαιρινούς μήνες.³⁸

Μια ακόμη διαδρομή είναι αυτή της Αρκτικής Γέφυρας. Προτάθηκε από Καναδούς στις αρχές του 1990. Η Αρκτική Γέφυρα είναι μια εποχιακή θαλάσσια διαδρομή που συνδέει το Μουρμάνσκ στη βόρεια Ρωσία, με το λιμάνι Τσώρτσιλ στο Hudson Bay στον Καναδά. Το Τσώρτσιλ όπως και το Μουρμάνσκ είναι μεγάλα βόρεια λιμάνια στον Καναδά και τη Ρωσία αντίστοιχα. Το 2002 η Περιφέρεια του Μούρμανσκ και η Πολιτεία της Μανιτόμπα υπέγραψαν ένα κείμενο εκδηλώνοντας την πρόθεση για συνεργασία. Η πρώτη εμπορική αποστολή διεξήχθη το 2007. Η Αρκτική γέφυρα προσφέρει την ευκαιρία να μειωθούν οι ναυτιλιακές οδοί και να ανοιχθούν νέες εμπορικές προοπτικές, ενσωματώνοντας στο παγκόσμιο εμπορικό πλαίσιο τις βόρειες περιοχές τόσο του Καναδά όσο και της Ρωσίας. Αυτή τη στιγμή η

³⁶ Το Ρεύμα του Κόλπου είναι ισχυρό ζεστό ωκεάνιο ρεύμα στον Ατλαντικό που ξεκινά από την Φλόριντα και ακολουθεί τις ανατολικές ακτές των ΗΠΑ, έχοντας την τάση να επιταχύνει προς τον Βορρά.

³⁷ Βλ. Buixadé Farré, Albert. Scott R. Stephenson, Linling Chen, Michael Czub, Ying Dai, Denis Demchev, Yaroslav Efimov, Piotr Graczyk, Henrik Grythe, Kathrin Keil, Niku Kivekäs, Naresh Kumar, Nengye Liu, Igor Matelenok, Mari Myksvoll, Derek O'Leary, Julia Olsen, Sachin Pavithran.A.P., Edward Petersen, Andreas Raspotnik, Ivan Ryzhov, Jan Solski, Lingling Suo, Caroline Troein, Vilena Valeeva, Jaap van Rijckevorsel & Jonathan Wighting "Commercial Arctic shipping through the Northeast Passage: routes, resources, governance, technology, and infrastructure" *Polar Geography*, Vol. 37, Issue 4, 2014 σελ. 299-300

³⁸ Βλ. streng Willy, Eger Karl Magnus, Fløistad Brit, Jørgensen-Dahl Arnfinn, Lothe Lars, Mejlænder-Larsen Morten, Wergeland Tor, *Shipping in Arctic Waters: A Comparison of the Northeast, Northwest and Trans Polar Passages*, Springer 2013 σελ.130-1

διαδρομή είναι πλωτή περίπου τέσσερις μήνες το χρόνο αλλά αναμένεται να είναι για περισσότερο χρόνο μετά την άνοδο της παγκόσμιας θερμοκρασίας.³⁹

1.1.5 Επιστημονική Έρευνα

Κάθε αρκτική χώρα προωθεί δική της πολιτική και στο θέμα της επιστημονικής έρευνας στην περιοχή. Οι ΗΠΑ μέσω της αρκτικής πολιτικής τους επισημαίνουν ότι η επιστημονική έρευνα είναι ζωτικής σημασίας για τα συμφέροντα των ΗΠΑ στην περιοχή της Αρκτικής και προωθεί τη διεθνή επιστημονική συνεργασία. Αυτό περιλαμβάνει κοινές ερευνητικές πλατφόρμες που προωθούν την κατανόηση των αλλαγών στην Αρκτική αλλά και τη δημιουργία ενός δικτύου παρατήρησης για την πρόβλεψη μελλοντικών αλλαγών τόσο κλιματικών όσο και άλλων. Επιθυμεί δε, να διαδραματίσει ηγετικό ρόλο και για αυτό προωθεί συναντήσεις και συνεργασίες μεταξύ των ακαδημαϊκών και ερευνητικών ιδρυμάτων και των μελών τους, και την αξιολόγηση πιθανών πόρων της περιοχής.

Η στρατηγική του Καναδά αναγνωρίζει την επιστημονική έρευνα ως προτεραιότητα της Αρκτικής και προσβλέπει τα αποτελέσματα της επιστημονικής έρευνας να ενημερώνουν τις εθνικές πολιτικές για την λήψη ορθών αποφάσεων και δραστηριοτήτων. Αξιόλογη έρευνα διεξήγαγε στα πλαίσια του Διεθνούς Πολικού Έτους επικεντρώνοντας, αφενός, στην κλιματική αλλαγή και στην προσαρμογή και αφετέρου, στην ευημερία των κοινοτήτων του Βορρά, θέματα που είναι ούτως ή άλλως ψηλά στην ατζέντα του Καναδά. Σύμφωνα με τη στρατηγική του Καναδά, η επιστημονική συνεργασία πρέπει να κινείται προς την οικοδόμηση μιας βάσης γνώσεων για το περιβάλλον της Αρκτικής και προς την εγκατάσταση ενός νέου ερευνητικού σταθμού στην Αρκτική που θα χρησιμεύσει ως κέντρο επιστημονικής δραστηριότητας για τον Καναδά.

Για την Νορβηγία η ανάπτυξη της επιστημονικής γνώσης είναι το κοινό στοιχείο που διατρέχει όλες τις εθνικές της προτεραιότητες για την Αρκτική. Η στρατηγική επισημαίνει ότι η Νορβηγία θέτει ισχυρά θεμέλια στην ανάπτυξη των δραστηριοτήτων πετρελαίου, τις θαλάσσιες μεταφορές, τη χρήση και διαχείριση των θαλάσσιων πόρων, την προστασία του περιβάλλοντος, το κλίμα και την πολιτική έρευνα, και την έρευνα για τους αυτόχθονες πληθυσμούς. Ειδικά ερευνητικά στοιχεία

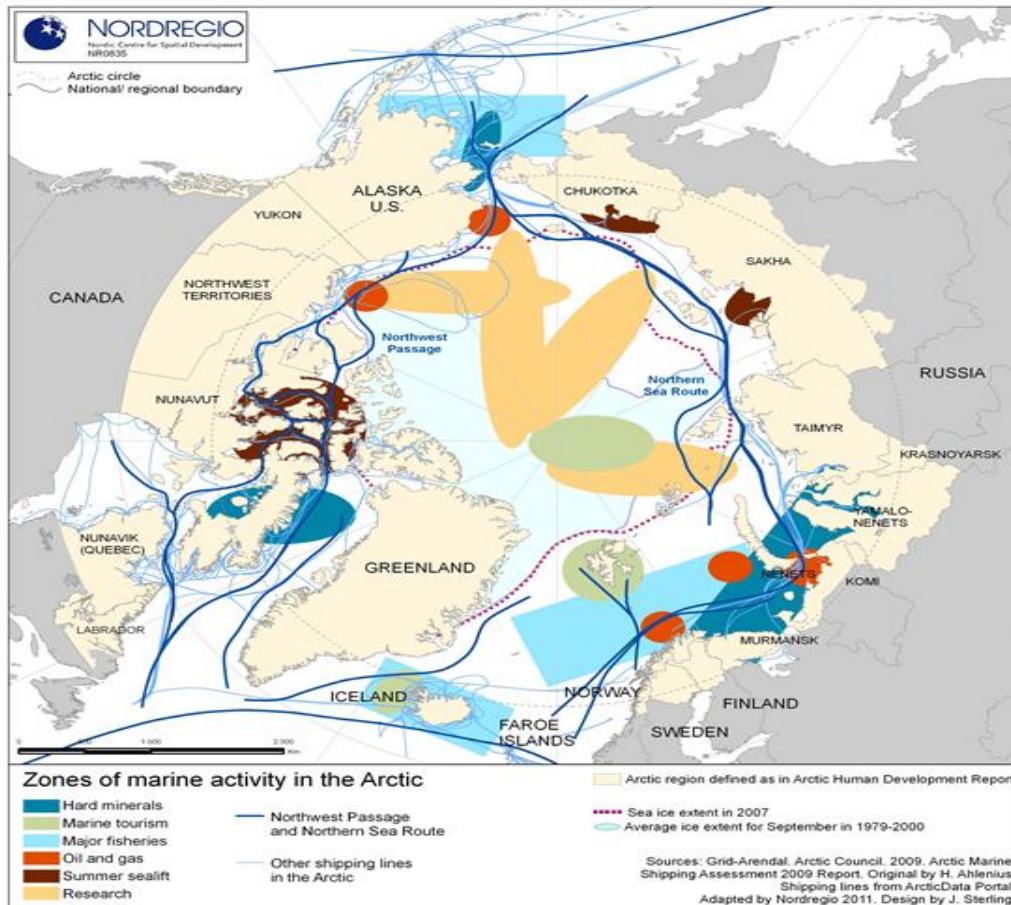
³⁹ Βλ. Pettersen Trude "Russia, Canada to resume Arctic Bridge" Barents Observer, November 2011 διαθέσιμο στο: <http://barentsobserver.com/en/topics/russia-canada-resume-arctic-bridge> (ημερομηνία πρόσβασης 12/9/15). Περισσότερα για την Αρκτική Γέφυρα διαθέσιμα στο: <http://arcticbridge.com/>

που προσδιορίζονται στη στρατηγική περιλαμβάνουν ένα συντονισμένο σύστημα παρακολούθησης για το θαλάσσιο περιβάλλον, έρευνες για το θαλάσσιο περιβάλλον, για τους πληθυσμούς των θαλάσσιων πτηνών, για τις επικίνδυνες για το περιβάλλον ουσίες, γεωλογικές έρευνες, έρευνα για τις ιχθυοκαλλιέργειες, για το πετρέλαιο, το κλίμα αλλά και τους αυτόχθονες πληθυσμούς.

Η Ρωσία προσπαθεί να εγγυηθεί ένα επαρκές επίπεδο βασικής και εφαρμοσμένης επιστημονικής έρευνας για την επίλυση των προβλημάτων της άμυνας, την ανάπτυξη αξιόπιστων υποδομών στην Αρκτική, και να διεξάγει αποτελεσματική αποκατάσταση της ρύπανσης. Η ανάπτυξη ενός εθνικού επιστημονικού στόλου, η εισαγωγή εξοπλισμού και οργάνων για την πολιτική έρευνα αναγνωρίζονται ως κλειδί για την υλοποίηση των στόχων της έρευνας της Ρωσίας. Σκοπός είναι η κατανόηση της αλλαγής του κλίματος και οι προβλέψεις των επιπτώσεων των φυσικών και ανθρωπογενών καταστροφών καθώς επίσης και η μελέτη της τοπικής ιστορίας, του πολιτισμού, της οικονομίας, της νομικής και διοικητικής δραστηριότητας και της ανθρώπινης υγείας.

Η Αρκτική Στρατηγική της Δανίας αναγνωρίζει προτεραιότητες σε τρεις τομείς έρευνας στη Γροιλανδία: τις φυσικές επιστήμες, κυρίως τη γεωλογία, τις κοινωνικές επιστήμες, και την τεχνολογία στην Αρκτική. Η Δανία σημειώνει, επίσης, ότι τα αποτελέσματα της επιστημονικής έρευνας, αποτελούν τη βάση για άλλες δραστηριότητες της Αρκτικής, όπως η ανάπτυξη των πόρων και των θαλάσσιων μεταφορών. Υπάρχουν έξι ειδικοί ερευνητικοί στόχοι που ορίζονται στη στρατηγική της Δανίας: να ενισχύσει τη συνειδητοποίηση των παγκόσμιων, περιφερειακών και τοπικών διεργασιών αποτέλεσμα της κλιματικής αλλαγής, να περιγράψει τις επιπτώσεις των αλληλεπιδράσεων μεταξύ της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και του κλίματος, να ενισχύσει την αρκτική έρευνα για το κλίμα μέσα και γύρω από τη Γροιλανδία, να ενισχύσει την συνεργασία μεταξύ της Γροιλανδίας, της Δανίας, και των άλλων εθνικών ιδρυμάτων, να χρησιμοποιήσει τα αποτελέσματα της αρκτικής κλιματικής έρευνας για την ενημέρωση της διεθνούς κοινότητας και την προώθηση διεθνών συμφωνιών και τέλος να αναπτύξει σύστημα προσαρμογής στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής κυρίως στη Γροιλανδία αλλά και παγκοσμίως.⁴⁰ (Στον παρακάτω χάρτη 5 είναι εμφανείς οι περιοχές στις οποίες κινείται η έρευνα με χρώμα ανοιχτό πορτοκαλί.)

⁴⁰ Βλ. Brosnan G. Ian, Leschine M. Thomas & Miles L. Edward. "Cooperation or Conflict in a Changing Arctic?" *Ocean Development & International Law*, Volume 42, Issue 1-2, 2011σελ. 183-4

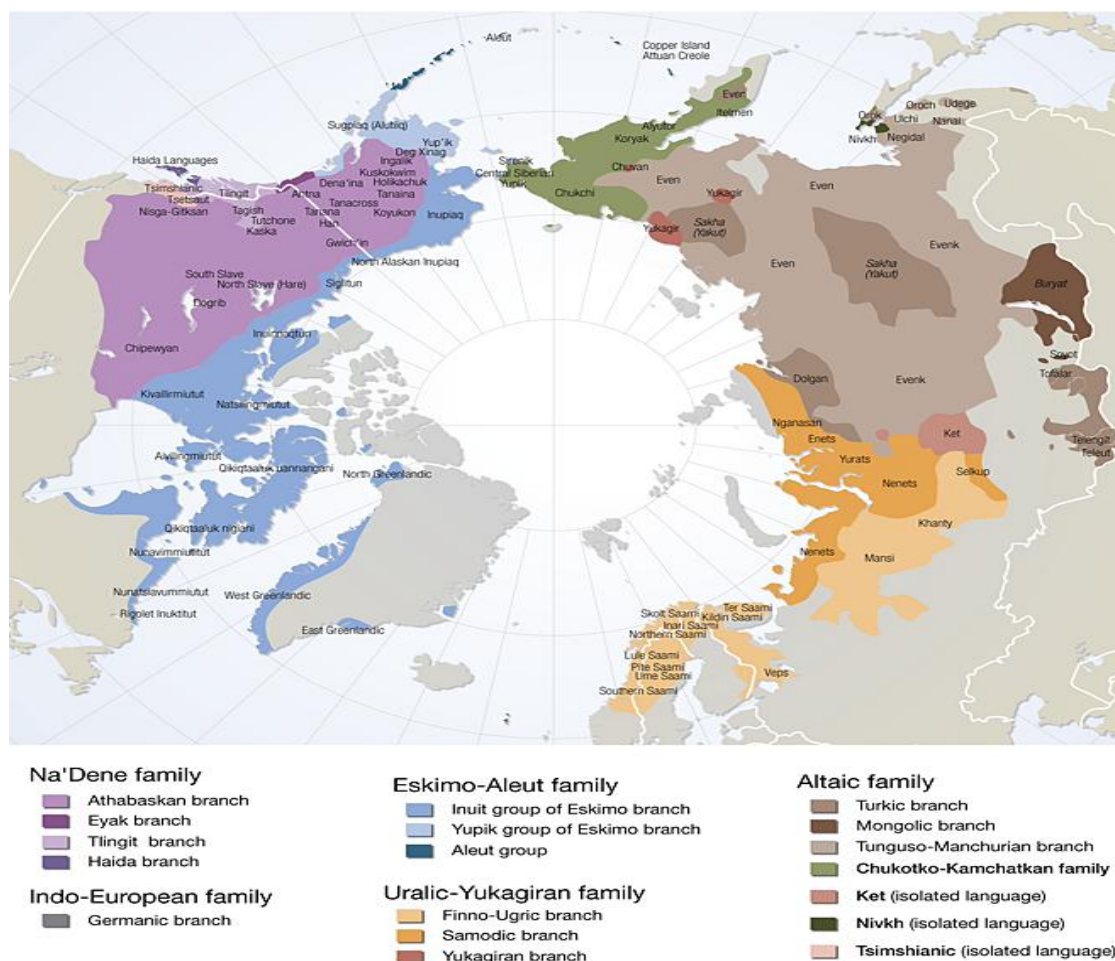


Χάρτης 5 (Πηγή: <http://www.nordregio.se/Maps--Graphs/05-Environment-and-energy/Zones-of-marine-activity-in-the-Arctic/>)

1.2 Ο ρόλος των αυτοχθόνων της Αρκτικής

Οι περιοχές της Αρκτικής και νοτίως της Αρκτικής είναι η πατρίδα για διαφορετικές ομάδες αυτοχθόνων πληθυσμών, η καθεμία με τις δικούς της διαφορετικούς πολιτισμούς και γλώσσες, ιστορίες και τις οικονομίες που στηρίζονται στην εκτροφή ταράνδων και προβάτων και το κυνήγι της φώκιας με σκοπό το εμπόριο, την βιομηχανική αλιεία, την κονσερβοποίηση σολομού, την παραγωγή ξυλείας, τις επιχειρήσεις πετρελαίου και τις χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις. Στην Αλάσκα ζουν οι Inupiat, οι Yup'ik, οι Εσκιμώοι, οι Alutiiq και οι Athabascans, στη Γροιλανδία οι Kalaallit και οι Inughuit, στο βόρειο τμήμα της Σκανδιναβίας οι Σαάμι και στο Βορρά της Ρωσίας οι 26 λεγόμενες «Βόρειες μειονότητες» που περιλαμβάνουν τους Chukchi, Evens, Evenks, Nenets, Nivkhi, Saami, Sakhas και Khants. Συχνά, στη δική τους γλώσσα αυτά τα ονόματα σημαίνουν απλώς «λαός» και είναι οι πρώτοι κάτοικοι της βόρειας τούνδρας, των δασών και των ακτών της

Αρκτικής. Οι αυτόχθονες λαοί έχουν γίνει μειονότητες (εκτός από τη Γροιλανδία, όπου αποτελούν την πλειοψηφία του πληθυσμού), οι οποίες κυριαρχούνται οικονομικά, πολιτικά και πολιτισμικά από έθνη-κράτη και λευκούς άποικους. Από ένα συνολικό πληθυσμό περίπου δέκα εκατομμυρίων που ζουν εντός του Αρκτικού Κύκλου μόνο το ενάμισο με δύο εκατομμύρια αποτελεί αυτόχθονες λαούς.⁴¹ Σχετικά με τους αυτόχθονες πληθυσμούς της Αρκτικής έχουν δημιουργηθεί συζητήσεις γύρω από τα εξής θέματα: το κνήγι των θηλαστικών ως παράδοση, η επίδραση της κλιματικής αλλαγής και η συμμετοχή τους στην λήψη αποφάσεων.



Χάρτης 6 (Πηγή: <http://www.arcticcentre.org/loader.aspx?id=c0750d37-b0eb-402d-a746-aeb40df9386f>)

Το κνήγι της φώκιας, της φάλαινας και άλλων θαλάσσιων θηλαστικών είναι μια χαρακτηριστική δραστηριότητα των αυτοχθόνων πληθυσμών της Αρκτικής. Παρέχει στήριγμα για πολλές παράκτιες κοινότητες των Inuit στη Γροιλανδία και των

⁴¹ βλ. Nuttall Mark, *Protecting the Arctic: Indigenous People & Cultural Survival*, Routledge 1998 σελ.2-5

Chukotka στον Καναδά και την Αλάσκα. Τα θηλαστικά αυτά είναι όχι μόνο μια ζωτικής σημασίας πηγή κρέατος που απαιτείται για την διατροφή τους, αλλά καλύπτει και οικονομικές ανάγκες. Όπως και όλες οι άλλες μορφές δραστηριότητας που είναι σημαντικές για τη διαβίωση και αναπαραγωγή του πολιτισμού των Ινουίτ, έτσι το κυνήγι θαλάσσιων θηλαστικών έχει επίσης ισχυρή ιδεολογική και συμβολική αξία. Η φαλαινοθηρία στη Γροιλανδία, αποτελεί κομμάτι της πολιτιστικής βιωσιμότητας και συνέχειας των τοπικών κοινοτήτων. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει πως δεν είναι κι ένας τρόπος για να αυξήσουν τις ευκαιρίες για οικονομική ανάπτυξη. Από τη μία πλευρά, οι αυτόχθονες πληθυσμοί διεκδικούν το δικαίωμα τόσο να συνεχίσουν τη φαλαινοθηρία όσο και να αναπτύξουν τις εγχώριες και διεθνείς αγορές για τα προϊόντα φάλαινας. Από την άλλη πλευρά, οι περιβαλλοντολόγοι και οι ομάδες των δικαιωμάτων των ζώων εκφράζουν την ανησυχία τους για την εξάντληση των αποθεμάτων φαλαινών και τον αποτροπιασμό τους για τον εμπορικό χαρακτήρα της φαλαινοθηρίας. Πάντως, η φαλαινοθηρία στους αυτόχθονες επιτρέπεται από την Διεθνή Επιτροπή για τις Φάλαινες για συγκεκριμένα είδη και μόνο σε διατροφικά και πολιτιστικά πλαίσια.⁴² Ωστόσο, ένα μεγάλο μέρος του κρέατος πωλείται και βρίσκει τον τρόπο του να φτάνει στην αγορά προς πώληση, γεγονός που καθιστά την φαλαινοθηρία τους από παραδοσιακή σε εμπορική. Αυτός είναι και ο βασικός λόγος που υπάρχουν αντιδράσεις.⁴³

Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα είναι αυτό των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής.⁴⁴ Η κλιματική αλλαγή επηρεάζει άμεσα τις παραδοσιακές οικονομίες και έχει έμμεσες επιπτώσεις για τους αυτόχθονες κοινωνίες. Για τους αυτόχθονες της Αρκτικής, η κλιματική αλλαγή επηρεάζει το κυνήγι, τη φαλαινοθηρία, και τις αλιευτικές δραστηριότητες, λόγω τις επιρροής στο θαλάσσιο πάγο και τις καιρικές συνθήκες, καθώς και τη διαθεσιμότητα και την υγεία των αλιευόμενων ειδών. Επιπλέον, αλλαγές έρχονται όχι μόνο στις οικονομίες αλλά και στις κοινωνίες, τους πολιτισμούς, και την υγεία. Για παράδειγμα, μπορεί να προκύψουν προβλήματα με τις υποδομές και τις μεταφορές όταν ο πάγος θα λιγοστέψει, ενώ πιθανώς η παραδοσιακή γνώση τους να μην είναι πλέον εφαρμόσιμη. Βέβαια, δεν είναι όλες οι παρατηρούμενες και προβλεπόμενες αλλαγές του κλίματος κατ'ανάγκη αρνητικές,

⁴² Έχουν δηλαδή διαφορετική μεταχείριση από τα υπόλοιπα κράτη, ακόμη κι από αυτά που έχουν πάρει Ειδική Άδεια από την Επιτροπή (όπως η Νορβηγία και η Ισλανδία) για εμπορικούς σκοπούς στα οποία τίθενται περιορισμοί. Περισσότερα βλ. παρακάτω κεφ. 3 αλλά και στο: <https://iwc.int>

⁴³ Ibid σελ 77

⁴⁴ Γενικότερα οι επιπτώσεις στην Αρκτική θα αναλυθούν στο επόμενο κεφάλαιο.

αλλά οι συνολικές επιπτώσεις θεωρούνται ότι έχουν όλο και περισσότερο αρνητικές συνέπειες για τους αυτόχθονες.⁴⁵

Παρά τη συντριπτική φύση των κοινωνικών αλλαγών και των καταστροφικών περιβαλλοντικών προβλημάτων που έχουν επηρεαστεί από την Αρκτική, πολλοί αυτόχθονες λαοί έχουν διατηρήσει τον τρόπο ζωής με βάση το κυνήγι, την κτηνοτροφία και την αλιεία. Η γη και οι πόροι της συνάδουν με τους λαούς αυτούς εδώ και χιλιάδες χρόνια και η πολιτιστική τους επιβίωση θα εξακολουθήσει να εξαρτάται από αυτή τη μοναδική σχέση ανάμεσα στους ανθρώπους και το περιβάλλον. Οι αυτόχθονες λαοί και οι κοινότητές τους αισθάνονται ότι πολλά από τα κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά προβλήματα που βιώνουν μπορούν να ξεπεραστούν με την επίτευξη πολιτικής αυτονομίας και της οικονομικής αυτάρκειας. Για αυτό το λόγο διεκδικούν το δικαίωμα να συμμετέχουν στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που επηρεάζουν τις ζωές, τα εδάφη και τις κοινότητές τους.⁴⁶

Ακόμα κι αν το διεθνές δίκαιο συνήθως αναπτύσσεται με αργούς ρυθμούς, βασιζόμενο στη συναίνεση των μελών, στην προσαρμογή των παλαιών αρχών σε νέες καταστάσεις και στην αργή εμφάνιση των νέων αρχών, η ενίσχυση της θέσης των αυτόχθονων λαών στη λήψη αποφάσεων για το περιβάλλον δεν επηρεάζει τα κράτη, δεδομένου ότι δεν θα καταστρέψει τις βασικές αρχές της εθνικής τους κυριαρχίας και της νομικής τους υπόστασης. Στην Αρκτική, το soft-law Αρκτικό Συμβούλιο θα μπορούσε να ανοίξει το δρόμο, καθώς δεν κατατάσσει τους αυτόχθονες πληθυσμούς ούτε στις μη κυβερνητικές οργανώσεις ούτε στα κράτη, αλλά τους δίνει ένα είδος ενδιάμεσης θέσης με μόνιμο καθεστώς συμμετέχοντος, αλλά χωρίς επίσημη αρμοδιότητα στη λήψη αποφάσεων. Με αυτό το μοντέλο βέβαια τα κράτη και πάλι ως συμβαλλόμενα μέρη των συνθηκών μπορούν να λαμβάνουν τις τελικές αποφάσεις. Ωστόσο, οι αυτόχθονες πληθυσμοί δεν είναι απλώς αντικείμενα προστασίας αλλά θα μπορούσαν να συμμετέχουν ενεργά στη λήψη αποφάσεων που σχετίζονται με σημαντικά για τη ζωή τους και το μέλλον τους ως άτομα και ως λαοί ζητήματα.⁴⁷

⁴⁵ Βλ. Tedsen Elizabeth – Cavalieri Sandra – Kraemer R. Andreas, *Arctic Marine Governance: Opportunities for Transatlantic Cooperation*, Springer Publishing, Berlin 2014 σελ.77

⁴⁶ Βλ. Nuttall Mark, *Protecting the Arctic: Indigenous People & Cultural Survival*, Routledge 1998 σελ.12

⁴⁷ Βλ. Heinamaki Leena "Rethinking the Status of Indigenous Peoples in International Environmental Decision-Making: Pondering the Role of Arctic Indigenous Peoples and the Challenge of Climate Change" στο: Koivurova Timo –Keskitalo H. Carina – Bankes Nigel, *Climate Governance in the Arctic*, Springer 2009 σελ.253

1.3 Η ΕΕ ως δρών στην περιοχή

Τρία από τα κράτη μέλη του Αρκτικού Συμβουλίου είναι μέλη της ΕΕ, η Δανία, η Φινλανδία και η Σουηδία. Οι σχέσεις της ΕΕ με τη Γροιλανδία (που ανήκει στη Δανία) είναι πολύ κοντά και συνεργάζονται σε διάφορους τομείς. Άλλα δύο κράτη μέλη του Αρκτικού Συμβουλίου, η Ισλανδία και η Νορβηγία, είναι μέλη του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ) και πολλά κράτη που συμμετέχουν ως παρατηρητές του Αρκτικού Συμβουλίου είναι κράτη μέλη της ΕΕ. Παρόλα αυτά, οι Υπουργοί Εξωτερικών του Αρκτικού Συμβουλίου αποφάσισαν δύο φορές (2009 και 2011) να αναβάλουν την τελική τους απόφαση σχετικά με την αίτηση της ΕΕ να γίνει επίσημος παρατηρητής του Αρκτικού Συμβουλίου. Ο βασικός λόγος βέβαια που η ΕΕ παραμένει εκτός του Αρκτικού Συμβουλίου είναι το βέτο που ασκεί τα τελευταία χρόνια ο Καναδάς, εξαιτίας του εμπάργκο της ΕΕ σε προϊόντα φώκιας για περιβαλλοντικούς λόγους. Ο Καναδάς από την πλευρά του υποστηρίζει πως αυτή η ευρωπαϊκή απόφαση βλάπτει τους αυτόχθονες πληθυσμούς του Καναδά. Κι ενώ το 2014 τα δύο μέρη πλησίασαν σε συμφωνία για το θέμα αυτό, ξαφνικά η Ρωσία προέβαλε κι αυτή αντιστάσεις για τη συμμετοχή της ΕΕ, μετά τους αποκλεισμούς που έχει δεχτεί κι η ίδια τα τελευταία χρόνια.⁴⁸

Πολλές από τις πολιτικές και τα προγράμματα της ΕΕ έχουν άμεση ή έμμεση επίδραση στην Αρκτική, συμπεριλαμβανομένης της έρευνας, του περιβάλλοντος, των αυτοχθόνων πληθυσμών, των μεταφορών, της θαλάσσιας πολιτικής, της αλιείας και της ενέργειας.

Η πολιτική της ΕΕ για την Αρκτική δεν είναι κάτι συγκεκριμένο αλλά αποτελεί μια συνεχή διαδικασία, η οποία ξεκίνησε το 2008. Η πολιτική της αναπτύσσει μια συνεκτική και ολοκληρωμένη προσέγγιση για την περιοχή της Αρκτικής στη βάση της συνεργασίας με τους διεθνείς οργανισμούς και τις συμφωνίες με τα κράτη, τους λαούς και τα αυτόνομα εδάφη της Αρκτικής. Η πολιτική της ΕΕ για την Αρκτική έχει τρεις κύριους στόχους: την προστασία της Αρκτικής από κοινού με τον πληθυσμό της, την προώθηση της βιώσιμης χρήσης των φυσικών πόρων και τη συμβολή στη διακυβέρνηση της Αρκτικής και την περαιτέρω ανάπτυξη της, μέσω της εφαρμογής των σχετικών συμφωνιών, των πλαισίων και των ρυθμίσεων. Αντίθετα, η πολιτική της ΕΕ δεν σχετίζεται με κυριαρχικές ή αμυντικές επιδιώξεις και ήταν

⁴⁸ Βλ. Depledge Duncan "The EU and the Arctic Council", Commentary, ECFR, 20 April 2015. Διαθέσιμο στο: http://www.ecfr.eu/article/commentary_the_eu_and_the_arctic_council3005 (ημερομηνία πρόσβασης 12/9/2015)

καινοτόμος στην αναγνώριση ότι η πηγή των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η περιοχή της Αρκτικής σήμερα οφείλεται στις αναπτυγμένες χώρες, συμπεριλαμβανομένης της ίδιας της ΕΕ. Τέλος, η ΕΕ παρέχει τη βασική χρηματοδοτική στήριξη για τα ερευνητικά προγράμματα της περιοχής. Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της μαζί προσφέρουν το μεγαλύτερο ποσοστό των χρημάτων που δαπανώνται για έρευνα, με προστιθέμενη αξία ότι πρόκειται για εξ ορισμού διεθνή έρευνα βοηθώντας να δημιουργηθούν χρήσιμα και σημαντικά δίκτυα για την έρευνα της Αρκτικής.⁴⁹

⁴⁹ Βλ. Garces de los Fayos Fernando “Arctic Governance: balancing challenges and development” Directorate General for External Policies of the Union, Regional Briefing 2012, σελ.31-2 διαθέσιμο στο: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2012/491430/EXPO-AFET_SP\(2012\)491430_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2012/491430/EXPO-AFET_SP(2012)491430_EN.pdf) (ημερομηνία πρόσβασης 12/9/15)

Κεφάλαιο 2

Νέες Προκλήσεις

2.1 Κλιματική Αλλαγή

Τα υψηλά γεωγραφικά πλάτη έχουν κεντρίσει την προσοχή τις τελευταίες δύο δεκαετίες λόγω των σημαντικών αλλαγών στην ατμόσφαιρα και στο θαλάσσιο πάγο, τόσο στον ωκεανό όσο και στην ξηρά, στην περιοχή της Αρκτικής. Η επιφανειακή θερμοκρασία του αέρα στην Αρκτική αυξάνεται περίπου δύο φορές γρηγορότερα από τη παγκόσμια θερμοκρασία του αέρα. Η έκταση του θαλάσσιου πάγου της Αρκτικής το καλοκαίρι έχει μειωθεί κατά 35% από το 1979, και το πάχος του θαλάσσιου πάγου τα προηγούμενα καλοκαίρια έχει μειωθεί στην κεντρική Αρκτική κατά περίπου 40% από το 1958. Η αύξηση της θερμοκρασίας έχει επίσης παρατηρηθεί στην Αρκτική Θάλασσα σε ενδιάμεσα βάθη. Αυτές οι τάσεις που έχουν φανεί και ενισχύονται συνάδουν με τα σενάρια των κλιματικών μοντέλων, τα οποία υποδεικνύουν αυξημένες συγκεντρώσεις αερίων του θερμοκηπίου σε υψηλά γεωγραφικά πλάτη.⁵⁰

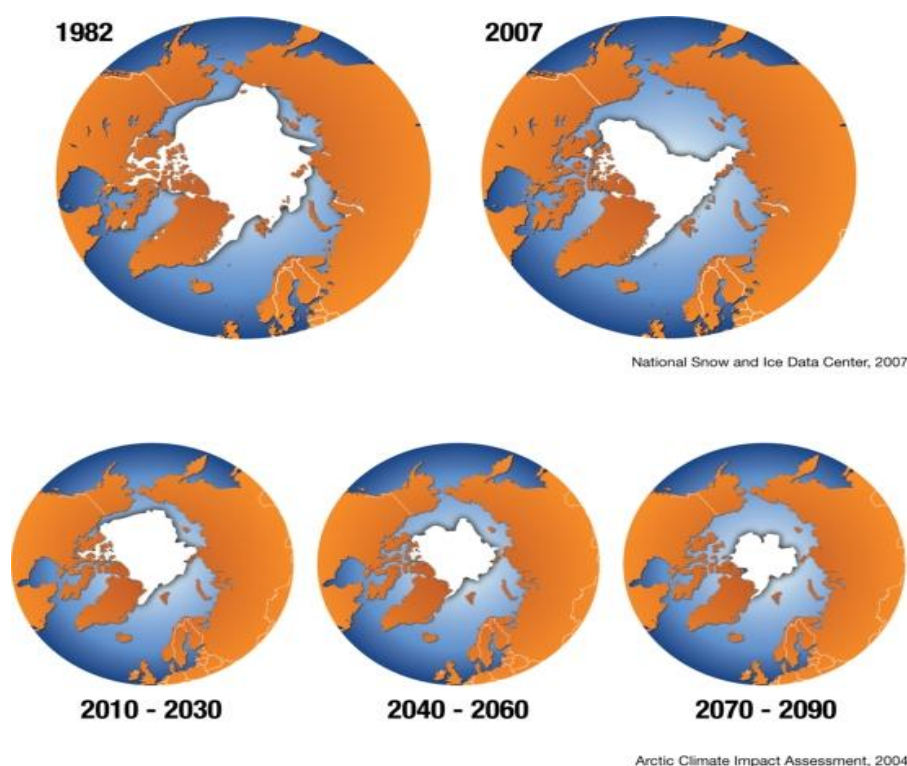
Επειδή οι παγωμένες επιφάνειες αντανακλούν μέχρι και το 90% της εισερχόμενης ηλιακής ενέργειας, κρύος αέρας παράγεται σε αυτές τις περιοχές. Με τη τήξη αυτού του πάγου η αντίθεση της θερμοκρασίας μεταξύ ισημερινού και πόλων και στη συνέχεια της ατμοσφαιρικής και της θαλάσσιας κυκλοφορίας είναι πιθανό να αλλάξει. Την ίδια στιγμή, οι πολικές περιοχές είναι πολύ ευαίσθητες στην παγκόσμια κλιματική αλλαγή. Μια αρχική υποχώρηση του χιονιού και του πάγου αποκαλύπτει μια σκούρα επιφάνεια (ωκεανός και γη), η οποία απορροφά έντονα την ηλιακή ακτινοβολία με επακόλουθη αύξηση της θερμοκρασίας και περαιτέρω υποχώρηση του χιονιού και του πάγου.

Η ισχυρότερη υποχώρηση το καλοκαίρι σε σύγκριση με το χειμώνα, παραπέμπει σε σημαντική μείωση του πάχους του θαλάσσιου πάγου. Υπάρχουν μόνο λίγες μετρήσεις του πάχους του θαλάσσιου πάγου διαθέσιμες, αλλά όλες οι παρατηρήσεις δείχνουν μια ισχυρή μείωση περίπου ενός μέτρου στην κεντρική Αρκτική και στα

⁵⁰ Βλ. Lemke Peter, *Arctic Processes and the Global Climate*, στο: Wasum-Rainer S., Winkelmann I. & Tiroch K. *Arctic Science, International Law and Climate Change: Legal Aspects of Marine Science in the Arctic Ocean*, Springer, Heidelberg 2012 σελ. 45

ανοικτά των ακτών της Βόρειας Αμερικής κατά τη διάρκεια των τριών τελευταίων δεκαετιών, η οποία αντιπροσωπεύει μια λέπτυνση του άνω του 25%.

Η μεγαλύτερη αύξηση της θερμοκρασίας θα συμβεί σε υψηλά βόρεια γεωγραφικά πλάτη. Ως αποτέλεσμα, το χιόνι, ο θαλάσσιος πάγος, παγετώνες, και το στρώμα πάγου της Γροιλανδίας θα υποχωρήσουν σημαντικά. Η Αρκτική Θάλασσα πιθανότατα θα είναι χωρίς πάγους το καλοκαίρι του 2080 σύμφωνα με ορισμένες προβολές. Κάποιες άλλες το βλέπουν να συμβαίνει ακόμα και νωρίτερα.⁵¹



Χάρτης 7 (Πηγή: http://www.grida.no/graphicslib/detail/the-decrease-of-arctic-sea-ice-minimum-extent-in-1982-and-2007-and-climate-projections_acef)

Σύμφωνα με πιο πρόσφατα στοιχεία, η Arctic Report Card⁵² του 2014 αναφέρει ότι κατά την περίοδο 1979-2010 ο θαλάσσιος πάγος υποχώρησε το χειμώνα (Μάρτιος) σε ποσοστό 2,6% και το καλοκαίρι (Σεπτέμβριος) σε ποσοστό 11,5% ανά δεκαετία. Κατά τη διάρκεια των ετών 2007-2014 σημειώθηκε ο ελάχιστος θαλάσσιος πάγος από το 1979. Αναφέρει πως μέχρι το 2014 ο πάγος έχει μειωθεί 13,3% ανά δεκαετία στην θαλάσσια περιοχή της Αρκτικής. (βλέπε χάρτη 7 για τα επίπεδα πάγου

⁵¹ Ibid σελ. 52

⁵² Πρόκειται για μια ετήσια μελέτη που εκδίδεται από το 2006. Συμμετέχουν 63 επιστήμονες από διάφορες χώρες και μελετούν τις αλλαγές στην Αρκτική με σκοπό να παρουσιάσουν μια αντικειμενική πηγή ενημέρωσης.

από το 1982 ως τις προβλέψεις για μετά τη δεκαετία του 2070, αλλά και τα επίπεδα πάγου το 2007, χρονιά ρεκόρ). Τον Απρίλιο του 2014, στα παράλια της Ευρασίας σημειώθηκε επίσης ρεκόρ λιγότερου πάγου για τον μήνα αυτό. Παράλληλα, η έκθεση αναφέρει πως το 2014 παρατηρήθηκαν ανωμαλίες στην θερμοκρασία της επιφάνειας του νερού με ρεκόρ αύξησης 4°C στις θάλασσες του Barents και στην θαλάσσια περιοχή του Bering.⁵³

2.1.1 Υποχώρηση των παγετώνων

Ένα σημαντικό στοιχείο που αναδεικνύεται κάθε φορά που αναφέρονται μαζί Αρκτική και απώλεια του θαλάσσιου πάγου είναι η άνοδος της στάθμης της θάλασσας. Στην πραγματικότητα όμως η υποχώρηση του πάγου στο Βόρειο Πόλο δεν επηρεάζει άμεσα τη στάθμη της θάλασσας, καθώς μετατοπίζει ήδη θαλασσινό νερό, ενώ επιπλέει στον ωκεανό. Με άλλα λόγια, αυτό το νερό είναι ήδη στον ωκεανό. Από την άλλη πλευρά, η τήξη των πάγων της γης (παγετώνες και στρώματα πάγου) επηρεάζει τα επίπεδα της θάλασσας όταν κατευθύνεται στη θάλασσα. Αντίστροφα, η απώλεια του θαλάσσιου πάγου επηρεάζει έμμεσα τον πάγο της γης. Η υπερθέρμανση της Αρκτικής, η οποία ενισχύεται από την μείωση των θαλάσσιων πάγων, έχει σημαντικό αντίκτυπο σε μία από τις κινητήριες δυνάμεις της παγκόσμιας ανόδου της στάθμης της θάλασσας: το στρώμα πάγου της Γροιλανδίας. Όπως οι περισσότεροι παγετώνες του κόσμου, το στρώμα πάγου της Γροιλανδίας είναι σε ύφεση, διότι οι θερμότερες θερμοκρασίες δημιουργούν πιο έντονη τήξη τα καλοκαίρια. Αντίθετα, με τους περισσότερους παγετώνες, όμως, ένα μεγάλο μέρος του στρώματος πάγου της Γροιλανδίας είναι ακόμα πολύ κρύο για να λιώνει το καλοκαίρι. Το υψηλό υψόμετρο των πάγων κρατά τις θερμοκρασίες κάτω του 0°C. Αυτό κάνει πραγματικά το στρώμα πάγου ακόμα πιο ευάλωτο, καθώς η άνοδος της θερμοκρασίας αυξάνει τη περιοχή του στρώματος πάγου που υφίσταται τήξη. Η απώλεια του θαλάσσιου πάγου μπορεί να παίζει κάποιο ρόλο στη διευκόλυνση αυτής της διαδικασίας, μέσω της αύξησης της θερμοκρασίας των ωκεανών, καθώς και μέσω της δυναμικής αντίδρασης, όπου τα παγόβουνα είναι πιο εύκολα να αποκολληθούν από τα φιόρδ και να βρεθούν στην ανοιχτή θάλασσα.

Αυτή η διαδικασία πραγματοποιείται έντονα στη Γροιλανδία και επιταχύνεται τους καλοκαιρινούς μήνες. Όταν εξετάζονται από κοινού, άμεση αύξηση της

⁵³ Βλ. Arctic Report Card 2014 σελ.6-7 διαθέσιμη στο: http://www.arctic.noaa.gov/reportcard/ArcticReportCard_full_report.pdf (ημερ πρόσβασης 20/9/15)

επιφανειακής επίγειας τήξης και απορροής, η απώλεια των θαλάσσιων πάγων, και η αύξηση θερμοκρασίας των ωκεανών του πλανήτη, όλα προσφέρουν άμεση σύζευξη μεταξύ του κλίματος του πλανήτη και της υποχώρησης του στρώματος πάγου. Το γεγονός αυτό καθιστά το στρώμα πάγου της Γροιλανδίας πολύ ευαίσθητο στην αύξηση της θερμοκρασίας στην περιοχή της Αρκτικής, και είναι πιθανό ότι η Γροιλανδία θα είναι ένας από τους βασικούς συντελεστές της παγκόσμιας ανόδου της στάθμης της θάλασσας κατά τις προσεχείς δεκαετίες.⁵⁴

Περίπου τα δύο τρίτα της ιστορικής ανόδου της στάθμης της θάλασσας οφειλόταν στην αποθήκευση θερμότητας στα ανώτερα στρώματα των ωκεανών. Η τήξη και η υποχώρηση των ορεινών παγετώνων ήταν ο άλλος κύριος παράγοντας.⁵⁵ Υπολογίζεται ότι σε αυτόν τον αιώνα η στάθμη θα ανέβει 90 εκατοστά.

Η άνοδος της στάθμης της θάλασσας έχει μεγάλες και πολλαπλές επιπτώσεις. Επηρεάζει τόσο την ποσότητα του νερού των ωκεανών όσο και την πυκνότητα του. Επίσης έχει μεγάλη επίπτωση περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική γιατί πλήττει τα νησιά, τα δέλτα των ποταμών, τις ακτές, τα λιμάνια και όλες τις ανθρωπογενείς υποδομές που βρίσκονται σε ακτές. Επίσης θα αυξήσει την διάβρωση των ακτών ιδίως τις ακτές που είναι παραλιακές και όχι βραχώδεις. Σε αυτές τις ακτές δεν εξαιρείται η Αρκτική που υφίσταται ήδη διάβρωση (βλέπε χάρτη 8).



Χάρτης 8 (Πηγή: <http://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-2970620/Melting-Arctic-ice-lead-overfishing-Practice-banned-new-regions-accessible-committee-warns.html>)

⁵⁴ Βλ. Marshall J. Shawn, From White to Blue: The Shrinking Arctic Cryosphere, στο: Peimani Hooman, *Energy Security and Geopolitics in the Arctic: Challenges and Opportunities in the 21st Century*, World Scientific Publishing, Singapore 2013 Σελ.34-5

⁵⁵ Ibid Σελ. 39-40

Οι χαμηλές ακτές και τα δέλτα των ποταμών έχουν εκτεταμένη παρουσία χλωρίδας και πανίδας που με την αύξηση της στάθμης της θάλασσας θα εξαφανιστεί. Επίσης οι πλημμύρες από υπερχειλίση πρόκειται να αυξηθούν. Τις πιο σοβαρές συνέπειες θα πρέπει να αντιμετωπίσουν επικλινή παράκτια εδάφη, εσωτερικές περιοχές που συνορεύουν με τις εκβολές ποταμών και τις ακτές, ακτές που υποχωρούν λόγω τεκτονικών δυνάμεων και νησιωτικά εδάφη με χαμηλό υψόμετρο σε Ατλαντικό, Ειρηνικό και Ινδικό Ωκεανό, καθώς και ολόκληρες χώρες με χαμηλό υψόμετρο (π.χ. Ολλανδία, Μπαγκλαντές).⁵⁶

2.1.2 Παγκόσμιες επιδράσεις

Οι επιδράσεις που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή και η υποχώρηση των πάγων είναι πολλαπλές και αφορούν τόσο συνδεδεμένα φυσικά φαινόμενα όσο και την χλωρίδα, την πανίδα αλλά και τον ίδιο τον άνθρωπο. Επηρεάζεται εκτός από την Αρκτική και όλος ο πλανήτης, αποδεικνύοντας πως όταν μιλάμε για περιβάλλον θα πρέπει να μιλάμε απαρέγκλιτα και για παγκοσμιότητα.

Πρώτα από όλα, ο θαλάσσιος πάγος είναι ένα ισχυρό χαρακτηριστικό της Αρκτικής θάλασσας. Αντανακλά ένα μεγάλο μέρος της εισερχόμενης ηλιακής ακτινοβολίας και μονώνει τα νερά των ωκεανών από την απώλεια της θερμότητας και της υγρασίας κατά τη διάρκεια του χειμώνα. Ανάλογα με την εποχή υπάρχει μια φυσιολογική αύξηση και μείωση του πάγου λόγω της θερμοκρασίας, η οποία συνοδεύεται από αντίστοιχες καιρικές συνθήκες (δημιουργία ομίχλης και σύννεφων). Ο πάγος αυτός και το χιόνια, λόγω του λευκού χρώματος τους αντικατοπτρίζουν το μεγαλύτερο μέρος της εισερχόμενης ηλιακής ακτινοβολίας. Η υποχώρηση του πάγου αποκαλύπτει το νερό ή τη γήινη επιφάνεια κάτω από αυτόν, τα οποία είναι πολύ σκουρότερα και απορροφούν περισσότερη ηλιακή ακτινοβολία. Στη συνέχεια, η επιφάνεια ζεσταίνεται και προκαλεί σε μεγαλύτερο βαθμό τήξη των πάγων και αυτή η διαδικασία επαναλαμβάνεται σε έναν φαύλο κύκλο. Αυτός είναι κι ο λόγος που η κλιματική αλλαγή είναι πιο εμφανείς στους πόλους. Αυτή η θέρμανση βέβαια προκαλεί με τη σειρά της παγκόσμια θέρμανση.

⁵⁶ Βλ. Arctic Climate Impact Assessment (ACIA) Summary Report, *Impacts of a Warming Arctic*, 2004 σελ 48 διαθέσιμο στο: www.amap.no/documents/download/1058 (ημερ πρόσβασης 20/9/15)

Ένας παράγοντας που υπεισέρχεται στην αντανάκλαση από τον πάγο είναι ο ανθρώπινος. Η καύση των ορυκτών καυσίμων δημιουργεί αιθάλη (εκτός από το διοξείδιο του άνθρακα) η οποία μεταφέρεται με τον αέρα. Όταν η αιθάλη έρχεται σε επαφή με τον πάγο του δίνει ένα πιο σκούρο χρώμα, που σημαίνει ότι μειώνεται η αντανάκλαση της ηλιακής ενέργειας.

Δεύτερον, τα αποτελέσματα της κλιματικής αλλαγής στην Αρκτική μπορούν να επηρεάσουν την κυκλοφορία του νερού εξαιτίας της κατάρρευσης των πάγων. Αρχικά, το φαινόμενο της θερμο-αλμυρής κυκλοφορίας (thermohaline circulation) νερού συνέβαινε ήδη στους ωκεανούς. Σύμφωνα με αυτό και λόγω των ανέμων, το πιο θερμό και αλμυρό νερό ανεβαίνει στην επιφάνεια και κατευθύνεται βορειότερα, ενώ κατεβαίνει στο βάθος νερό μεγαλύτερης πυκνότητας. Αυτό αυξάνει τη θερμοκρασία των ωκεανών. Αυτήν την ισορροπημένη για τη φύση διαδικασία διαταράσσει η κλιματική αλλαγή, γιατί οι πάγοι υποχωρούν αλλά και τα χιόνια των εδαφών που αποτελούνται από γλυκό νερό, πρόκειται να αλλάξουν την θερμοκρασία και την πυκνότητα των ωκεανών. Με τη σειρά του, το διοξείδιο του άνθρακα στους ωκεανούς δεν θα βυθίζεται, αλλά θα απελευθερώνεται στην ατμόσφαιρα επιβαρύνοντας περισσότερο το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Τελικά, πρόκειται να αλλάξουν τα συστατικά που μεταφέρει το νερό καθώς και η σύσταση του με τρομερό αντίκτυπο για την θαλάσσια ζωή.⁵⁷

Παραπάνω αναφέρθηκε η αύξηση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα στην ατμόσφαιρα. Όμως, άνθρακας είναι παγιδευμένος ως οργανική ύλη στα στρώματα πάγου σε μεγάλο μέρος της περιοχής. Η αρκτική τούνδρα και τα δάση περιέχουν μερικά από τα μεγαλύτερα χερσαία αποθέματα άνθρακα στον κόσμο.⁵⁸ Καθώς αυξάνεται η θερμοκρασία, η οργανική ύλη αποσυντίθεται και απελευθερώνεται στην ατμόσφαιρα ως διοξείδιο του άνθρακα ενώ το μεθάνιο επισπεύδει την περαιτέρω αύξηση της θερμοκρασίας. Ομοίως, τεράστιες ποσότητες μεθανίου σε στερεά μορφή (που ονομάζεται παγωμένο ένυδρο μεθάνιο) βρίσκεται σε μικρά βάθη σε παγωμένα ιζήματα στην Αρκτική Θάλασσα και αν απελευθερωθεί προκαλεί αύξηση της θερμοκρασίας.⁵⁹

⁵⁷ Ibid σελ. 34-7

⁵⁸ Σύμφωνα με έκθεση της UNEP υπολογίζονται σε 1.700 γιγατόνους διοξειδίου του άνθρακα και μεθανίου, δηλαδή δύο φορές περισσότερο από όσο βρίσκεται τώρα στην ατμόσφαιρα.

⁵⁹ Βλ. UNEP "What future for the Arctic? : New Awareness of and Opportunities for UNEP to Address Climate Change in the Arctic" Report, February 2013 διαθέσιμο στο:

2.1.3 Αλλαγή στη βιοποικιλότητα

Οι αρκτικές κοινωνίες βασίζονται στους ζώντες φυσικούς πόρους και η κοινωνικοοικονομική πρόοδος αναπόφευκτα έχει τις ρίζες της σε αυτά. Για αυτό το λόγο οι μεταβολές που έχουν έρθει και θα επέλθουν απαιτούν μια ιδιαίτερη μνεία.

Τα ψάρια της Αρκτικής είναι εξαιρετικά ευαίσθητα στη θερμοκρασία και ακόμα και μικρές αλλαγές στη θερμοκρασία της θάλασσας μπορεί να έχουν σοβαρότατες επιπτώσεις στη χωρική κατανομή και την επιβίωσή τους. Επιπλέον, τα ψάρια αντιδρούν διαφορετικά στη θέρμανση των ωκεανών το οποίο και πάλι μπορεί να μεταβάλλει σημαντικά τη σύνθεση των υπαρχόντων κοινοτήτων ψαριών. Ο πολικός βακαλάος είναι αναμφισβήτητα ένα από τα βασικά είδη ψαριών στα αρκτικά οικοσυστήματα που πρόκειται να απειληθούν από τη μείωση του στρώματος πάγου της θάλασσας. Χρησιμοποιεί το θαλάσσιο πάγο ως οικότοπο για τη διατροφή, την προστασία από τα αρπακτικά ζώα, και ως υπόστρωμα φωτοκίας. Η διαφορά θερμοκρασίας και η πυκνότητα και αλατότητα του νερού θα επηρεάσει σαφώς τους παραδοσιακούς οικότοπους ψαριών, που μπορεί να μετακινηθούν αλλά και τη δυναμική των πληθυσμών τους και κατά συνέπεια την τροφική αλυσίδα. Επιπλέον, πολλά αποδημητικά είδη, όπως οι φάλαινες και τα πουλιά, από πολλές περιοχές του κόσμου, που εξαρτώνται το καλοκαίρι για την αναπαραγωγή και τη διατροφή τους από την Αρκτική θα απειληθούν, καθώς ο βίοτοπος τους, που βρίσκουν φωλιά και τροφή, θα αλλάξει. Από την άλλη, αρκετές εκατοντάδες εκατομμύρια πτηνά μεταναστεύουν στην Αρκτική κάθε καλοκαίρι από τοποθεσίες σε όλο τον κόσμο. Η επιβίωση τους έχει διαταραχθεί σοβαρά και θα συνεχίσει.

Παράλληλα, τις επιπτώσεις θα επωμιστεί και ο άνθρωπος που στηρίζεται στην αλιεία των συγκεκριμένων ειδών. Οι πιθανές συγκρούσεις μεταξύ της αλιείας και της εκμετάλλευσης πετρελαίου στην περιοχή της Αρκτικής είναι κρίσιμης σημασίας. Λαμβάνοντας υπόψη ότι το άμεσο αποτέλεσμα των διαρροών πετρελαίου και οι καταστροφικές επιπτώσεις από προηγούμενες σεισμικές δραστηριότητες είναι σε μεγάλο βαθμό άγνωστα, ιδιαίτερα όσον αφορά την φυσιολογία των ψαριών.⁶⁰

<http://www.unep.org/gc/gc27/Docs/se/What%20Future%20for%20the%20Arctic.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 10/09/2015)

⁶⁰ Βλ. Arne Eide, Hoel Alf Håkon & Ese Ann-Christin "Fisheries Management and Global Warming: Effects of climate change on fisheries in the Arctic region of the Nordic countries" Report, Norden, Nordic Council of Ministers, 2014 Σελ.22-3

Από την άλλη, οι μικρότεροι θαλάσσιοι οργανισμοί της Αρκτικής όπως το πλαγκτόν επηρεάζονται επίσης, από την υποχώρηση των πάγων. Η έλλειψη πάγου στην Αρκτική θα προκαλέσει την ανάπτυξη του φυτοπλαγκτού, που πολλαπλασιάζεται, όπως το φως του ήλιου διαπερνά τον πάγο. Ακόμη, η αλλαγή της σύστασης του νερού αλλάζει και τα συστατικά που βρίσκει στο νερό το πλαγκτόν και η επιπλέον οξύτητα καθιστά πιο δύσκολο να σχηματίσει το κέλυφος του.⁶¹

Πέρα από τους θαλάσσιους οργανισμούς υπάρχουν σημαντικές ενδείξεις που να υποδηλώνουν ότι οι πολικές αρκούδες είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Οι πολικές αρκούδες βρίσκονται σε χαμηλές πυκνότητες στα περίξ της Αρκτικής και οι επιστήμονες έχουν εντοπίσει 19 διακριτούς πληθυσμούς. Οι πολικές αρκούδες έχουν χαμηλό αναπαραγωγικό ρυθμό, πράγμα που σημαίνει πως εάν ένας από τους πληθυσμούς αρχίσει να μειώνεται θα πάρει δεκαετίες μέχρι να ανακάμψει. Είναι η εξάρτηση της πολικής αρκούδας από τη διαθεσιμότητα των θηραμάτων του και τη διανομή του θαλάσσιου πάγου που εξηγεί σε μεγάλο βαθμό την ευπάθεια αυτού του είδους, στην αλλαγή του κλίματος και την υπερθέρμανση του πλανήτη. Μία από τις συνέπειες της απώλειας του καλοκαιρινού πάγου θα προκαλέσει μεγάλη περίοδο έλλειψης φαγητού για τις θηλυκές αρκούδες, οι οποίες με μικρότερα αποθέματα λίπους θα έχουν λιγότερες γέννες και μικρότερα νεογνά, που έχουν λιγότερες πιθανότητες να επιβιώσουν.

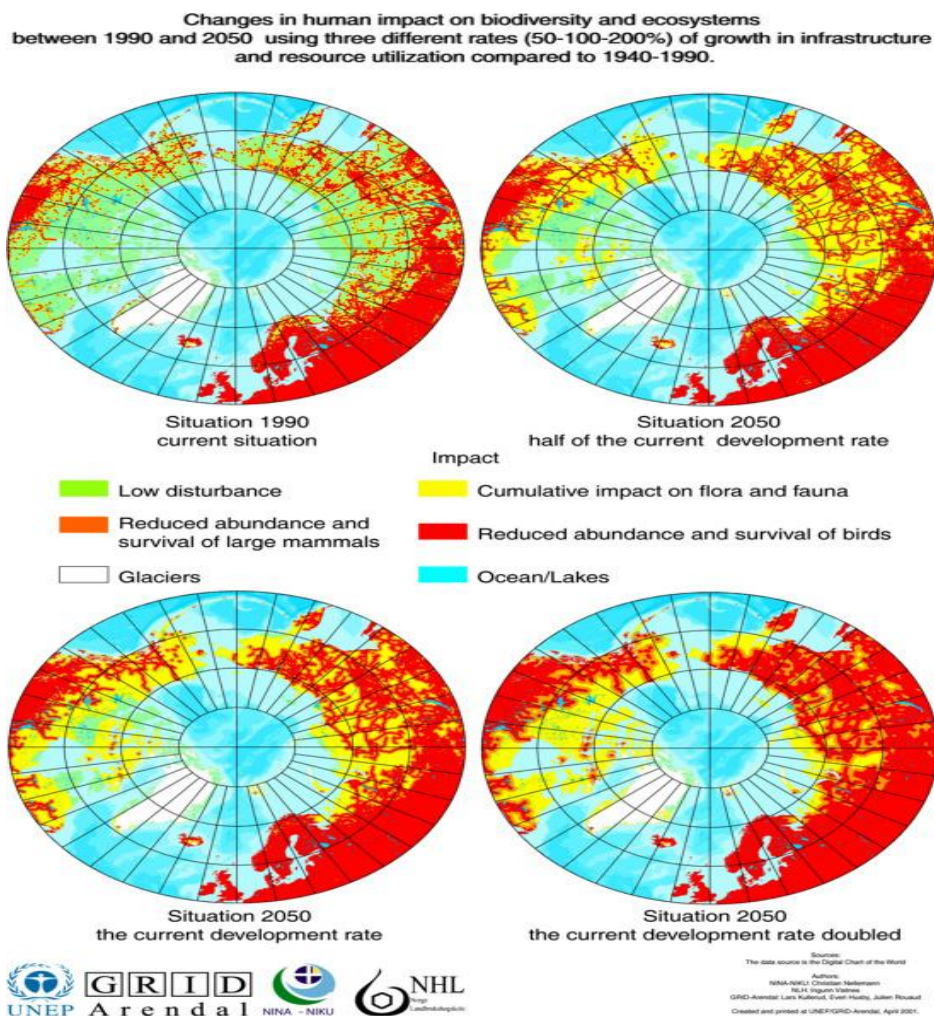
Ορισμένες από τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στη διαχείριση των πληθυσμών αρκούδας περιλαμβάνουν αλλαγές στα σημερινά σύνορα των πληθυσμών και ίσως συνενώσεις και προσαρμοσμένη συγκομιδή από τον άνθρωπο με σημαντικές οικονομικές συνέπειες, όπου η κλιματική αλλαγή μεταβάλλει την επιβίωση και την αναπαραγωγή της αρκούδας, παρακολούθηση των πληθυσμών για να προσδιοριστούν οι αλλαγές και να εφαρμοστούν οι απαραίτητες λύσεις, ενδεχόμενη ανάγκη να αντιμετωπιστούν οι επιπτώσεις της μεγαλύτερης ναυτιλιακής κυκλοφορίας και οι κίνδυνοι του ντάμπινγκ και των ατυχημάτων.⁶²

Ως προς την χλωρίδα της περιοχής, η κλιματική αλλαγή επηρεάζει την τούνδρα που φύεται στην περιοχή. Το πρασίνισμα της τούνδρας, ως μέτρο της παραγωγικότητας της βλάστησης, συνεχίζει να αυξάνεται. Η τάση να πρασινίζει η

⁶¹ Βλ. Sommaruga Ruben "When glaciers and ice sheets melt: consequences for planktonic organisms" *Journal of Plankton Research*, Vol. 37, n.3, 2015. σελ.512

⁶² Βλ. Bankes Nigel "Climate Change and the Regime for the Conservation of Polar Bears" στο: Koivurova Timo –Keskitalo H. Carina – Bankes Nigel, *Climate Governance in the Arctic*, Springer 2009 σελ.353-5

τούνδρα δείχνει μια μέση αύξηση της βιομάζας της τούνδρας το καλοκαίρι της τάξεως του 20% κατά την περίοδο 1982-2013. Από την άλλη πλευρά, αν στην μέτρηση ενσωματωθεί όλη η καλλιεργητική περίοδος, φαίνεται ότι η ύπαρξη καφέ χρώματος (αντί πράσινου) μαζί με τη μικρότερη περίοδο ανάπτυξης έχουν συμβεί σε μεγάλες περιοχές της τούνδρας από το 1999.⁶³



Χάρτης 9 (Πηγή: http://www.grida.no/graphicslib/detail/changes-in-biodiversity-and-ecosystems-based-on-human-impact-1990-2050_c909)

Ο Χάρτης 9 δείχνει την αλλαγή της βιοποικιλότητας από το 1990 και τις προβλέψεις για το 2050 αν ο ρυθμός ανάπτυξης παραμείνει ο ίδιος ή διπλασιαστεί. Στον επόμενο κεφάλαιο θα αναλυθεί το πλαίσιο για την βιοποικιλότητα και κατά πόσο αυτό λειτουργεί.

⁶³ Βλ. Arctic Report Card 2014 σελ.7 διαθέσιμη στο: http://www.arctic.noaa.gov/reportcard/ArcticReportCard_full_report.pdf (ημερ πρόσβασης 20/9/15)

2.1.4 Ναυσιπλοΐα

Ένα από τα βασικά ευρήματα των ερευνών είναι ότι η μείωση του αρκτικού πάγου θα επηρεάσει τις μεταφορές. Προβλέπεται μεγαλύτερη θαλάσσια πρόσβαση και μεγαλύτερο χρονικό διάστημα πλοήγησης ως συνέπεια της υποχώρησης των πάγων. Η μεταφορά των εμπορευμάτων, όπως το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο και τα σιδηρομεταλλεύματα είναι ο τομέας που αναμένεται να βιώσει την μεγαλύτερη ανάπτυξη στο άμεσο μέλλον. Εκτός από τη φυσική ανάπτυξη των πόρων, το περιφερειακό εμπόριο έχει καθιερωθεί ως ένας από τους βασικούς μοχλούς της θαλάσσιας δραστηριότητας της Αρκτικής.

Η έκθεση του 2009⁶⁴ τονίζει ότι η μείωση των θαλάσσιων πάγων δεν σημαίνει ότι οι συνθήκες για τις θαλάσσιες δραστηριότητες θα είναι αυτόματα λιγότερο δύσκολες. Άλλωστε, είναι πιθανό τα ύδατα της Αρκτικής να διατηρήσουν τον πάγο κάποιες εποχές του χρόνου και ότι ο θαλάσσιος πάγος θα μείνει πάντα ένα σημαντικό χαρακτηριστικό σε αυτή την περιοχή. Επιπλέον, οι συνθήκες πάγου στη θάλασσα δεν παραμένουν σταθερές, αλλά δείχνουν μια μεγάλη μεταβλητότητα και συνεπώς είναι δύσκολο να προβλεφθούν. Οι πάγοι της Αρκτικής ενέχουν σοβαρούς κινδύνους για τη ναυτιλία, παρά τη χρήση ισχυρών παγοθραυστικών και σύγχρονων βοηθημάτων πλοήγησης. Σημαντικό κίνδυνο αποτελούν επίσης τα παγόβουνα που γεννιούνται από τους παγετώνες του ηπειρωτικού τμήματος, οι οποίοι υποχωρώντας, κατευθύνονται στη θάλασσα. Τα περισσότερα από τα παγόβουνα σχηματίζονται στην Γροιλανδία και στο καναδικό αρχιπέλαγος και τείνουν να παρασύρονται προς το Βόρειο Ατλαντικό. Κατά συνέπεια, θα υπάρχει πάντα ένας δυνητικός κίνδυνος για τη ναυσιπλοΐα, και απαιτείται προσεκτική και αργή πλοήγηση.⁶⁵

Επιπλέον, πολλά κεντρικά λιμάνια θα πρέπει είτε να προσαρμόσουν τις λειτουργικές τους δραστηριότητες είτε να αναβαθμίσουν τις υφιστάμενες υποδομές τους, προσαρμοζόμενα στην άνοδο της στάθμης της θάλασσας, η οποία αναμένεται να επηρεάσει πόλεις όπως η Σαγκάη, το Τόκιο, και η Σιγκαπούρη. Όπως έχει αναλυθεί και παραπάνω θα ανοίξουν νέοι θαλάσσιοι δρόμοι καθώς ο πάγος θα υποχωρεί. Οι νέες θαλάσσιες διαδρομές θα επιτρέψουν τη μείωση του χρόνου διέλευσης, με αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση του κόστους για τους φορείς εκμετάλλευσης των πλοίων. Για παράδειγμα μεταξύ της Ευρώπης και της

⁶⁴ Arctic Climate Impact Assessment (ACIA)

⁶⁵ Βλ. Weidemann Lilly. *International Governance of the Arctic Marine Environment: With Particular Emphasis on High Seas Fisheries*, Springer, Heidelberg 2014 σελ. 22-4

βορειοανατολικής Ασίας, ο χρόνος θα μειωθεί περίπου κατά μία βδομάδα. Ωστόσο, αν και η κλιματική αλλαγή μπορεί να οδηγήσει σε κάποια οφέλη, σε αυτή την περίπτωση, το άνοιγμα νέων θαλασσιών διαδρομών, θα επιφέρει επίσης αρνητικές επιπτώσεις. Για παράδειγμα, με το άνοιγμα του Βόρειου Θαλάσσιου Διαδρόμου, οι παρόντες κεντρικοί λιμένες που βρίσκονται κατά μήκος της διαδρομής από την Ανατολή στη Δύση, όπως η Σιγκαπούρη, ενδέχεται να επηρεαστούν δυσμενώς καθώς οι διαχειριστές πλοίων θα αποφασίσουν να χρησιμοποιήσουν τα λιμάνια στην Βορειοανατολική Ασία ως κέντρα μεταφόρτωσης αντί αυτών. Δηλαδή θα αλλάξει πλήρως το σύστημα λιμανιών του κόσμου, εφόσον η αλλαγή στις διαδρομές θα διαφοροποιήσει τη σημασία κάθε λιμανιού.⁶⁶

Πέρα από τις προκλήσεις που θα υπάρξουν για τη ναυσιπλοΐα, η ίδια η ναυσιπλοΐα λόγω της αύξησης που θα σημειώσει τα επόμενα χρόνια στην περιοχή της Αρκτικής ελλοχεύει δυνητικούς κινδύνους. Τα πλοία μπορούν να μολύνουν τους ωκεανούς με πολλούς τρόπους, για παράδειγμα, με διαρροές από τα πετρελαιοφόρα και τα δεξαμενόπλοια, ή με αποβολή διαφόρων αερίων στην ατμόσφαιρα. Η απαλλαγή των καταλοίπων φορτίου από πλοία μεταφοράς μπορούν να μολύνουν τα λιμάνια, τις πλωτές οδούς και τους ωκεανούς. Επίσης, τα πλοία δημιουργούν ηχορύπανση που ενοχλεί την άγρια ζωή, και το νερό από τις δεξαμενές των πλοίων μπορεί να μεταφέρει βλαβερά φύκια και άλλα εισβάλλοντα είδη.

Το θαλάσσιο περιβάλλον της Αρκτικής είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένο σε πιθανές επιπτώσεις από την αυξημένη ναυσιπλοΐα, που θα μπορούσε να αποτελέσει δυνητική απειλή για το οικοσύστημα της Αρκτικής και τον πληθυσμό των ειδών. Πολλά είδη κυκλοφορούν σε όλη την Αρκτική για να τραφούν, να ζευγαρώσουν και να γεννήσουν. Καθώς ακολουθούν το πρότυπο ζωής τους, βρίσκονται εκτεθειμένα σε διάφορες μορφές διαταραχών και στις επιπτώσεις από την ναυτιλιακή δραστηριότητα, είτε από την απελευθέρωση των ουσιών μέσω των εκπομπών στον αέρα ή από απορρίψεις στα ύδατα, τυχαίες απορρίψεις πετρελαίου ή επικίνδυνων φορτίων, από διαταραχές της άγριας ζωής ή από την εισαγωγή ξένων ειδών.

Πολλά είδη που πραγματοποιούν εποχικές μετακινήσεις φαίνεται να χρησιμοποιούν τις περιβαλλοντικές συνθήκες. Για παράδειγμα, οι δίοδοι μετανάστευσης που χρησιμοποιούνται από θηλαστικά και πτηνά αντιστοιχούν σε

⁶⁶ Βλ. Ho. H. Joshua "The Arctic Meltdown and Its implications for Ports and Shipping in Asia" στο: Kraska James, *Arctic Security in an Age of Climate Change*, Cambridge University Press, New York 2011 σελ. 41

μεγάλο βαθμό με τις κύριες ναυτιλιακές διαδρομές μέσα και έξω από την Αρκτική. Επί του παρόντος, υπάρχει περιορισμένη επικάλυψη σε όλη την ανοιξιάτικη μετανάστευση, καθώς όλη η ναυτιλιακή δραστηριότητα τυπικά θα συμβεί αργότερα από την μετανάστευση των ζώων εντός του έτους. Το φθινόπωρο, όμως, υπάρχει μια μεγαλύτερη πιθανότητα για αλληλεπίδραση μεταξύ των πλοίων και της μετανάστευσης των ειδών, καθώς και τα δύο αφήνουν την Αρκτική πριν από το σχηματισμό του πάγου. Οι ανοιξιάτικες μεταναστευτικές διαδρομές είναι ιδιαίτερα ευαίσθητες και εκτεθειμένες για τα θαλάσσια θηλαστικά και πτηνά. Αν ένα ζώο διαταραχθεί κατά την περίοδο διατροφής του, το ζώο δεν θα μπορέσει να πάρει αρκετό φαγητό για να επιβιώσει το χειμώνα. Αυτά τα μοναδικά χαρακτηριστικά καθιστούν τα είδη της Αρκτικής ευάλωτα σε διαταραχές στις οποίες μπορεί να οδηγήσουν οι ναυτιλιακές δραστηριότητες.⁶⁷

2.2 Κίνδυνοι από την εκμετάλλευση ορυκτών πόρων

Η ανάπτυξη των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων αναμένεται να είναι μια από τις πιο κρίσιμες οικονομικές δραστηριότητες στις ακτές της Αρκτικής. Η ACIA εκτιμά ότι υπάρχουν σημαντικά αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου στη θαλάσσια περιοχή της Αρκτικής και ότι τα περισσότερα από αυτά βρίσκονται στην περιοχή της Ρωσίας, και έπονται ο Καναδάς, η Αλάσκα, η Γροιλανδία και η Νορβηγία. Εκτιμάται ότι η Αρκτική κατέχει περίπου το 30% του παγκόσμιου ανεξερεύνητου φυσικού αερίου και το 13% του ανεξερεύνητου πετρελαίου και ότι οι περισσότεροι από τους πόρους αυτούς βρίσκονται κάτω από λιγότερο από 500 μέτρα από την επιφάνεια του νερού. Μέχρι τώρα αυτές οι πηγές δεν έχουν αξιοποιηθεί αρκετά λόγω του πάγου και της ανεπαρκούς τεχνολογίας.

Ωστόσο, με την επιτάχυνση του ρυθμού συρρίκνωσης των πολικών πάγων η εμπορική εξερεύνηση και εκμετάλλευση θα μπορούσε να γίνει τεχνολογικά και οικονομικά εφικτή μέσα στα επόμενα χρόνια. Τα παράκτια κράτη της Αρκτικής έχουν ήδη ξεκινήσει εκτεταμένη έρευνα, και σε ορισμένες περιπτώσεις και την εκμετάλλευση των εν λόγω πόρων στην υφαλοκρηπίδα που ανήκει σε αυτά. Από τη μία πλευρά, η κλιματική αλλαγή θα αυξήσει τις δραστηριότητες πετρελαίου και

⁶⁷ Βλ. Østreng Willy, Eger Karl Magnus, Fløistad Brit, Jørgensen-Dahl Arnfinn, Lothe Lars, Mejlænder-Larsen Morten, Wergeland Tor, *Shipping in Arctic Waters: A Comparison of the Northeast, Northwest and Trans Polar Passages*, Springer 2013 σελ. 150-3

φυσικού αερίου στην περιοχή. Από την άλλη, η μεταβλητότητα του κλίματος και η αλλαγή στην περιοχή ενδέχεται να επηρεάσουν την αναζήτηση, την εξόρυξη και τη διανομή του πετρελαίου και φυσικού αερίου με πολλούς τρόπους, προτρέποντας σε μια πιο προσεκτική προσέγγιση για τα κλιματικά δεδομένα και για τα προϊόντα που απαιτεί η βιομηχανία ενέργειας.

Παρά τις οικονομικές δυνατότητες που αυτή προσφέρει, η κλιματική αλλαγή στην Αρκτική προκαλεί αστάθεια στο περιβάλλον της περιοχής και τα οικοσυστήματα που το απαρτίζουν. Το κλίμα και οι καιρικές συνθήκες θα είναι λιγότερο προβλέψιμα και λιγότερο σταθερά. Αν και η μακροπρόθεσμη τάση είναι σαφής, θα υπάρξουν μεγάλες διαφοροποιήσεις στον πάγο από έτος σε έτος, με κάποιες εποχές να είναι ψυχρότερες και έχοντας περισσότερο πάγο από το σύνηθες κατά τα τελευταία χρόνια. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα τον περιορισμό των δυνατοτήτων για τη μεταφορά πετρελαίου και φυσικού αερίου, αν ο πάγος δεν υποχωρήσει. Ο κλάδος επίσης δεν μπορεί να υπολογίζει στο γεγονός ότι η περιοχή θα παραμείνει χωρίς πάγο, και στην περίπτωση των μόνιμων εγκαταστάσεων θα πρέπει να προετοιμαστεί για μια κατάσταση στην οποία η μέγιστη έκταση του πάγου δεν θα διαφέρει πολύ από ότι σήμερα, αν και ο πάγος θα είναι σίγουρα λεπτότερος.⁶⁸

Πιο συγκεκριμένα, η ανάπτυξη πετρελαίου και φυσικού αερίου έχει τέσσερα βασικά στάδια, γεωλογικές και γεωφυσικές έρευνες, εξερεύνηση, ανάπτυξη και παραγωγή, και παροπλισμό, και κάθε φάση περιλαμβάνει διάφορες δραστηριότητες με τις συναφείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Το στάδιο της ανάπτυξης και της παραγωγής προκαλεί τις πιο έντονες και ποικίλες περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Οι συνδεδεμένες επιπτώσεις μπορεί να περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, φυσικές διαταραχές, απορρίψεις κατά την κατασκευή και τη λειτουργία, παρεμβολή στην αλιεία, τυχαία διαρροή, λειτουργικές εκπομπές, και διατάραξη των θαλάσσιων πτηνών και άλλων οργανισμών. Οι εκπομπές στον αέρα επηρεάζουν το κλίμα, προκαλούν οξίνιση στη κοντινή γη και συμβάλλουν στις εκπομπές άλλων επικίνδυνων ουσιών. Οι απορρίψεις των υπολειμμάτων γεώτρησης μαζί με τις συσχετιζόμενες ουσίες που χρησιμοποιούνται κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης και παραγωγής έχουν αρνητικές επιπτώσεις στη χλωρίδα και την πανίδα του βυθού της θάλασσας και μπορεί να μειώσει τόσο την αφθονία όσο και την ποικιλία τους.

⁶⁸ Βλ. Koivurova T. & Hossain K. "Hydrocarbon Development in the Offshore Arctic: Can it be Done Sustainably?" Oil, Gas & Energy Law Intelligence, Vol. 10, Issue 2, February 2012 σελ. 7-8

Επειδή οι μεταβαλλόμενες συνθήκες του θαλάσσιου πάγου που προκύπτουν από την κλιματική αλλαγή δημιουργούν περισσότερες ευκαιρίες για εξερεύνηση και παραγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου, υπάρχει αυξημένη πιθανότητα διαρροής πετρελαίου από υπεράκτιες πλατφόρμες, αγωγούς, δεξαμενές αποθήκευσης, και ναυτιλιακές δραστηριότητες. Επίσης τα αρκτικά θαλάσσια ύδατα έχουν χαμηλότερες θερμοκρασίες και διαφορετική αλατότητα, τα οποία αναστέλλουν την αποτελεσματικότητα των εργασιών καθαρισμού σε περίπτωση διαρροής, διότι το πετρέλαιο μπορεί να παραμείνει περισσότερο σε αυτές τις συνθήκες, καθώς εξατμίζεται αργά και μπορεί να παγιδευτεί στο θαλάσσιο πάγο. Αντίθετα στη διαρροή φυσικού αερίου δεν ισχύει το ίδιο, όμως οι διαρροές εξακολουθούν να προκαλούν βλάβη στο θαλάσσιο οικοσύστημα.

Τέλος, έχει ήδη αναφερθεί πως η εκμετάλλευση των φυσικών πόρων αποτελεί μια θετική οικονομική εξέλιξη για τους αυτόχθονες της Αρκτικής. Ωστόσο, η εξερεύνηση και εκμετάλλευση μπορεί επίσης να επηρεάσει αρνητικά τον τρόπο ζωής τους. Για παράδειγμα, το δικαίωμα των αυτοχθόνων πληθυσμών για να τους θαλάσσιους πόρους, όπως η αλιεία, μπορεί να συγκρούεται με υπεράκτιες δραστηριότητες εκμετάλλευσης κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου. Οι απορρίψεις από υπεράκτιες δραστηριότητες εκμετάλλευσης πετρελαίου και φυσικού αερίου και οι πετρελαιοκηλίδες απειλούν τη χλωρίδα και την πανίδα της Αρκτικής από την οποία οι αρκτικές κοινότητες εξαρτώνται.⁶⁹

2.3 Τουρισμός

Στο τέλος αυτού του κεφαλαίου είναι σημαντικό να γίνει λόγος για ένα τελευταίο ζήτημα, αυτό του τουρισμού στην Αρκτική. Ο τουρισμός είναι μια καινούρια σχετικά τάση που αντιμετωπίζεται, από τη μία, ως ευκαιρία για ανάπτυξη, και από την άλλη, ως πιθανή πρόκληση για την Αρκτική και το ευαίσθητο περιβάλλον της. Δεν συμμερίζονται όλα τα κράτη την ίδια άποψη για τον τουρισμό. Συχνά γεωπολιτικές και στρατιωτικές προβολές φαίνεται να είναι υψηλότερα στην ατζέντα από ότι η ανάπτυξη τουρισμού. Στη Σουηδία φάνηκε ότι για να ακμάσει ο τουρισμός, έπεσε σε ύφεση βασικό τμήμα της βιομηχανίας συμπεριλαμβανομένης της

⁶⁹ Βλ. Casper Noelle Kristin "Oil and Gas Development in the Arctic: Softening of Ice Demands Hardening of International Law" *Natural Resources Journal*, Vol.49 Summer-Fall 2009 σελ.832-4

εξόρυξης. Στη Ρωσία, ο ανταγωνισμός των διαφόρων χρήσεων γης έχει αναγνωριστεί ως εμπόδιο για την ανάπτυξη του τουρισμού.

Όπως και στην περίπτωση της Σουηδίας, αλλού συχνά, η τουριστική βιομηχανία φαίνεται να είναι κυρίως ένας τομέας που χρησιμοποιείται ως ρυθμιστικός για τις περιόδους της βιομηχανικής παρακμής. Παραδοσιακά η επιμονή στη βιομηχανική ανάπτυξη ήταν προτιμότερη, όχι μόνο λόγω των υψηλότερων μισθών, αλλά και γιατί προκύπτουν μεγαλύτερα φορολογικά έσοδα για τα κράτη. Κατά συνέπεια η νέα προοπτική του τουρισμού βρίσκει εμπόδια στις παραδοσιακές δομές. Το γεγονός αυτό καθιστά δύσκολη την ανάπτυξη του τουρισμού, αν και προτείνεται από τους πολιτικούς, τόσο εντός όσο και εκτός της περιφέρειας ως λύση για περιφερειακά προβλήματα όπως η ανεργία και η μετανάστευση. Χωρίς σταθερή εμπέδωση από τις τοπικές δομές, είναι εύκολο να υιοθετηθεί ως στρατηγική σε περιόδους κρίσης, αλλά και εύκολο να εγκαταλειφθεί όταν δεν χρειάζεται πλέον. Επιπλέον, τα συχνά εποχιακά χαρακτηριστικά του κλάδου, καθώς και οι χαμηλοί μισθοί σημαίνει ότι ο τουρισμός δεν είναι μια πολύ ελκυστική βιομηχανία για να εργαστεί κάποιος. Όμως έχει φανεί ότι η τουριστική βιομηχανία ανταγωνίζεται άλλες χαμηλού μισθού βιομηχανίες ως προς την απασχόληση. Συμπληρωματικά κάποιες πιθανές τουριστικές περιοχές της Αρκτικής, όπως στη βόρεια Νορβηγία, μπορούν επίσης να επιλέξουν να μην αναπτύξουν περαιτέρω τον τουρισμό απλώς και μόνο επειδή δεν ικανοποιεί τις τοπικές ανάγκες.

Μια άλλη θετική πτυχή της τουριστικής ανάπτυξης είναι ότι για τους αυτόχθονες πληθυσμούς θα μπορούσε να αποδειχθεί ένας ήπιος τρόπος αξιοποίησης των φυσικών πόρων. Αν μη τι άλλο οι αυτόχθονες πληθυσμοί αξιοποιούν τον τουρισμό ως εναλλακτική λύση για την εξόρυξη και ως ευκαιρία για τη διάδοση της γνώσης σχετικά με κατάστασή τους. Επιπλέον, ο τουρισμός θεωρείται ως ένας τρόπος για τη διάδοση των πολιτιστικών τους γνώσεων. Υπό την έννοια αυτή, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η παγκοσμιοποίηση του τουρισμού στην Αρκτική δημιούργησε επίσης μια δίοδο για τους αυτόχθονες να αποκτήσουν ένα παγκόσμιο ακροατήριο.⁷⁰

Εν ολίγοις, είναι ωστόσο σημαντικό να θυμόμαστε ότι ακόμα και αν οι τουρίστες μπορούν να καθορίσουν την Αρκτική ως έναν προορισμό, από κοινωνικής και οικονομικής άποψης, η Αρκτική δεν είναι μια ενιαία ομοιογενής περιοχή. Αντίθετα, είναι μια συσπείρωση διαφορετικών βιωμάτων, πολιτικών συστημάτων,

⁷⁰ Βλ. Müller K. Dieter "Issues in Arctic Tourism" στο: Evengård Birgitta; Larsen Nymand Joan & Paasche Øyvind, *The New Arctic* Springer, Heidelberg 2015 σελ.152-3

πολιτισμών και οικονομιών. Οι περιοχές που παρουσιάζουν τουριστική επιτυχία συνοδεύονται κάποιες φορές από περιοχές με τουριστική αποτυχία, ακόμη και στην ίδια περιοχή. Επομένως, θα ήταν λάθος να μιλήσουμε για κοινές προκλήσεις για την τουριστική ανάπτυξη της Αρκτικής. Στην πραγματικότητα, σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως η Βόρεια Νορβηγία, η τουριστική ανάπτυξη είναι ικανοποιητική για τους εμπλεκόμενους φορείς.

Κάποιες φορές σε μια περιοχή της Αρκτικής ο τουρισμός εξακολουθεί να είναι επιθυμητός από τους μεν και να απορρίπτεται από τους δε. Ως εκ τούτου, η Αρκτική μπορεί να είναι μια περιοχή των πόρων και μια περιφέρεια για αναψυχή την ίδια στιγμή και μερικές φορές ακόμη και στο ίδιο μέρος. Η κατάσταση αυτή δεν είναι μοναδική στην Αρκτική. Περιοχές σε όλο τον κόσμο αντιμετωπίζουν παρόμοια ζητήματα. Παρόλα αυτά, τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά της Αρκτικής, όπως το κλίμα, η προσβασιμότητα, τα οικιστικά μοντέλα, και το μήκος των εποχών, τείνουν να ενισχύουν τις προκλήσεις και για αυτό το λόγο χρειάζεται σε βάθος έρευνα προτού προωθηθεί σε μεγάλο βαθμό η τουριστική ανάπτυξη.⁷¹

⁷¹ Ibid σελ.155

Κεφάλαιο 3

Διακυβέρνηση της Αρκτικής

Στην πολιτική ατζέντα της Αρκτικής σήμερα, υπάρχουν πολλά συγκεκριμένα ζητήματα, όπως το πώς θα επιλυθούν αξιώσεις δικαιοδοσίας που αφορούν το θαλάσσιο βυθό, το είδος ρυθμιστικού κώδικα που χρειάζεται για την αντιμετώπιση της αύξησης της ναυτιλίας, πώς θα ομαλυνθούν οι πιέσεις για την έναρξη της βιομηχανικής αλιείας, η κατάλληλη προετοιμασία για το ενδεχόμενο των πετρελαιοκηλίδων κάτω από τις συνθήκες της Αρκτικής, οι κανόνες που πρέπει να επιβληθούν στον τουρισμό και ούτω καθεξής. Όλα αυτά τα ζητήματα είναι σημαντικά και οδηγούν σε έντονες συζητήσεις με αποτέλεσμα αποφάσεις που ενδέχεται να επηρεάσουν σημαντικά τις ανθρώπινες δραστηριότητες στα περίξ της Αρκτικής.

Η ρητορική τόσο των ακαδημαϊκών όσο και των αξιωματούχων που λαμβάνουν τις πολιτικές αποφάσεις αποτυπώνει την Αρκτική είτε μέσω μιας προσέγγισης γεωπολιτικής και πολιτικού ρεαλισμού είτε μιας προσέγγισης που θέλει την Αρκτική ως ένα σύνθετο και δυναμικό κοινωνικο-οικολογικό σύστημα. Στην πρώτη περίπτωση αναμένεται μια εποχή «υψηλής πολιτικής» για την Αρκτική που χαρακτηρίζεται από τη διεκδίκηση δικαιοδοσίας, από έναν αυξανόμενο ανταγωνισμό για τον έλεγχο των φυσικών πόρων της Αρκτικής, από μια επαναστρατιωτικοποίηση της περιοχής, και περισσότερο ή λιγότερο συχνές συγκρούσεις μεταξύ των κορυφαίων μελών που δραστηριοποιούνται στην περιοχή της Αρκτικής. Από την άλλη πλευρά, η Αρκτική περιγράφεται ως σύστημα που είναι επιρρεπές στις επιπτώσεις των σημείων καμπής, τις μη γραμμικές μεταβολές που οδηγούν σε αλλαγές κατάστασης, είναι ανεπιθύμητα από τον άνθρωπο και είναι δύσκολο να αντιστραφούν από τη στιγμή που συμβαίνουν.⁷²

⁷² Βλ. Young R. Oran “The Arctic in Play: Governance in a Time of Rapid Change”, *The International Journal of Marine and Coastal Law*, Vol. 24 , 2009 σελ. 431-2

3.1 Διεθνές Νομικό καθεστώς

3.1.1 Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982)

Από τα πέντε παράκτια κράτη της Αρκτικής, όλα εκτός των ΗΠΑ είναι συμβαλλόμενα μέρη της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας. Δεδομένου ότι οι περισσότερες από τις διατάξεις της Σύμβασης κωδικοποιούν εθμικό δίκαιο, το δίκαιο της θάλασσας έχει ισχυρές κανονιστικές επιπτώσεις στα ύδατα της Αρκτικής, συμπεριλαμβανομένων και των ΗΠΑ.

3.1.1.1 Άρθρο 243

Το άρθρο 234 με τίτλο «Περιοχές που καλύπτονται από πάγους»⁷³ είναι το μόνο άρθρο σε ολόκληρη τη Σύμβαση το οποίο αναφέρεται άμεσα στην περιοχή της Αρκτικής. Γενικότερα, το άρθρο επιτρέπει στα παράκτια κράτη της Αρκτικής να λάβουν μέτρα για την ναυσιπλοΐα με σκοπό την προστασία του συγκεκριμένου ευαίσθητου θαλάσσιου περιβάλλοντος. Η ερμηνεία του όμως δεν είναι πάντοτε ξεκάθαρη.

Το άρθρο 234 αναφέρει ότι το παράκτιο κράτος μπορεί να λάβει μέτρα «εντός των ορίων της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης, όπου οι ιδιαίτερα δύσκολες κλιματολογικές συνθήκες και η παρουσία πάγου, που καλύπτει τις περιοχές αυτές σχεδόν όλο το χρόνο, δημιουργούν δυνητικά επικίνδυνες καταστάσεις». Η διατύπωση αυτή εγείρει πολλά ερωτήματα. Η έννοια της λέξης «όπου» είναι ασαφής και δύο έννοιες έχουν προβληθεί, δηλαδή αν η διατύπωση εννοεί τα ύδατα εντός της ΑΟΖ ή αν εφαρμόζεται επίσης και στα χωρικά ύδατα (και τα διεθνή στενά εντός αυτών εάν υπάρχουν) και στα εσωτερικά ύδατα. Η κυριολεκτική ερμηνεία, δηλαδή μόνο εντός της ΑΟΖ, δείχνει μάλλον πιο πειστική και σίγουρα λιγότερο αυστηρή.

Έπειτα, ένα άλλο αμφίβολο σημείο του άρθρου 234 αναφέρει ότι εφαρμόζεται «όταν οι ιδιαίτερα δυσμενείς κλιματολογικές συνθήκες και η παρουσία πάγου, που καλύπτει τις περιοχές αυτές κατά το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου, δημιουργούν εμπόδια στην ναυτιλία ή την καθιστούν ιδιαίτερα επικίνδυνη ή όταν η ρύπανση του θαλάσσιου περιβάλλοντος θα μπορούσε να προκαλέσει σοβαρές ζημιές στην

⁷³ Βλ. Άρθρο 234 στην UNCLOS (1982) United Nations convention on the law of the sea.
http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm

οικολογική ισορροπία ή να τη διαταράξει κατά τρόπο ανεπανόρθωτο».⁷⁴ Δύο ερμηνείες της λέξης «όταν» δίνονται. Μια ευρεία ερμηνεία θεωρεί απλώς ότι οι λέξεις αυτές καθορίζουν τη γεωγραφική περιοχή στην οποία εφαρμόζεται το άρθρο 234, αλλά τίθεται το ερώτημα γιατί το άρθρο δεν αναφέρεται απλώς σε περιοχές καλυμμένες με πάγο αντί να εξειδικεύσει τόσο. Μια πιο στενή ερμηνεία θεωρεί ότι αυτές οι αναφορές δείχνουν ότι το παράκτιο κράτος θα μπορούσε να θεσπίσει νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις μόνο για την αντιμετώπιση των κλιματικών ή συνθηκών πάγου ή λόγω περιβαλλοντικής ευαισθησίας για την δεδομένη περιοχή.⁷⁵

3.1.1.2 Δικαιοδοσία

Πολλά έχουν ειπωθεί για τα ζητήματα δικαιοδοσίας στην Αρκτική, όπως προβάλλονται από τα κράτη όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια. Κατά βάση αυτό που απασχολεί τα κράτη και τους ακαδημαϊκούς είναι η υφαλοκρηπίδα από τις υπόλοιπες ζώνες εθνικής δικαιοδοσίας. Η υφαλοκρηπίδα έχει αποτελέσει «μήλον της έριδος» για τα αρκτικά κράτη που επικαλούμενα το διεθνές δίκαιο διεκδικούν εκτεταμένη υφαλοκρηπίδα πέρα από τα 200 ν.μ.

Σύμφωνα με την UNCLOS λοιπόν, η υφαλοκρηπίδα μπορεί να φτάσει μέχρι τα 200ν.μ. Για να υπάρξει επέκταση αυτής πέραν των 200 ν.μ. χρειάζεται να πληρούνται τα γεωλογικά κριτήρια που ορίζονται από το άρθρο 76 (4). Η διάταξη αυτή περιλαμβάνει δύο κριτήρια για τον καθορισμό του ορίου της υφαλοκρηπίδας. Σύμφωνα με αυτόν τον τύπο, «το εξωτερικό άκρο του υφαλοπλαισίου καθορίζεται από μια γραμμή που χαράσσεται σε σχέση με τα σταθερά σημεία που βρίσκονται σε απόσταση μικρότερη των 60 ν.μ. από τη βάση του υφαλοπρανούς, ή εξωτερική άκρη του υφαλοπλαισίου καθορίζεται από μια γραμμή που χαράσσεται σε σχέση με τα ακρότατα σταθερά σημεία όπου το πάχος των ιζηματογενών πετρωμάτων ισούται προς το ένα εκατοστό τουλάχιστον της μικρότερης απόστασης από το σημείο αυτό μέχρι τη βάση του υφαλοπρανούς».⁷⁶ Τώρα, εάν το παράκτιο κράτος σκοπεύει να διεκδικήσει μια υφαλοκρηπίδα πέραν των 200 ν.μ., υποχρεούται να υποβάλει πληροφορίες σχετικά με τα όρια της υφαλοκρηπίδας στην Επιτροπή ορίων της

⁷⁴ Για την ελληνική μετάφραση των άρθρων της UNCLOS βλ. Ασωνίτης Γιώργος, *Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995 σελ. 238

⁷⁵ Βλ. Bartenstein Kristin "The "Arctic Exception" in the Law of the Sea Convention: A Contribution to Safer Navigation in the Northwest Passage?" *Ocean Development & International Law* Vol. 42, Issue 1-2, 2011 Σελ.28-32

⁷⁶ Για την ελληνική μετάφραση των άρθρων της UNCLOS βλ. Ασωνίτης Γιώργος, *Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995 σελ. 118

υφαλοκρηπίδας που συστάθηκε στα πλαίσια της Σύμβασης. Υποχρεούται να παραδώσει στην Επιτροπή όλα τα σχετικά έγγραφα που να αποδεικνύουν τον ισχυρισμό του, και την πρόταση του που θα είναι οριστική. Το παράκτιο κράτος οφείλει να υποβάλει πληροφορίες σχετικά με τα όρια της υφαλοκρηπίδας στην Επιτροπή εντός δέκα ετών από την έναρξη ισχύος της Σύμβασης για το εν λόγω κράτος.⁷⁷

Ένα σημαντικό ζήτημα της Αρκτικής είναι το νομικό καθεστώς των παγόβουνων, δηλαδή των τεράστιων πλωτών πάγων γλυκού νερού. Τα παγόβουνα σήμερα, έχουν καταληφθεί και χρησιμοποιούνται όλο και περισσότερο για διάφορες τεχνολογικές αναζητήσεις και για ανάπτυξη. Δεδομένου ότι υπάρχει ένα χάσμα όσον αφορά το νομικό τους καθεστώς, δύο κύριες προσεγγίσεις γενικά επικρατούν, είτε να θεωρηθούν ως «πλοία», είτε ως μια μορφή «χρήσης» της θάλασσας. Σύμφωνα με την προσέγγιση του «πλοίου», ένα «νησί» πάγου είναι μια εδαφική ιδιοκτησία του παράκτιου κράτους στο πλαίσιο των θαλάσσιων συνόρων της, το οποίο γίνεται *res nullius* αν αφεθεί να παρασυρθεί στην ανοικτή θάλασσα. Σύμφωνα με την άλλη προσέγγιση της «χρήσης», το νομικό καθεστώς που ισχύει για ένα νησί πάγου θα εξαρτάται από τη χρήση που γίνεται σε αυτό – γεωτρήσεις ή/και δημιουργία ερευνητικών εγκαταστάσεων, ή πηγή πόσιμου νερού. Μέχρι στιγμής πάντως δεν έχει διευκρινιστεί το καθεστώς των παγόβουνων.⁷⁸

3.1.1.3 Διεθνής ναυσιπλοΐα και διεθνή στενά

Ένα ζήτημα που αναφέρθηκε και στο πρώτο κεφάλαιο είναι το ζήτημα των διεθνών στενών. Συγκεκριμένα, ο Καναδάς υποστηρίζει πως το Βορειοδυτικό Πέρασμα (North West Passage) περνά εντός εσωτερικών υδάτων του κράτους. Τα γεγονότα των τελευταίων 25 ετών έχουν υποχρεώσει τον Καναδά να λάβει το θέμα της κυριαρχίας της περιοχής πιο σοβαρά από ότι παλαιότερα. Ειδικότερα αυτό συνέβη μετά το περιστατικό το 1985, όταν ένα παγοθραυστικό της αμερικανικής ακτοφυλακής πέρασε από δια μέσου του Καναδά πηγαίνοντας από τη Γροιλανδία στην Αλάσκα. Το πλοίο πέρασε χωρίς να λάβει σχετική άδεια από την καναδική κυβέρνηση και απλώς γνωστοποίησε στην Οττάβα τη διέλευση του. Από εκείνη την περίοδο και έπειτα ο Καναδάς προχώρησε μέσω της κυβέρνησης σε επιβεβαίωση της

⁷⁷ Βλ. Tanaka Yoshifumi, *The International Law of the Sea*, Cambridge University Press 2012 Σελ. 135-9

⁷⁸ Βλ. Cinelli Claudia "The Law of the Sea and the Arctic Ocean" *Arctic Review on Law and Politics*, vol. 2, Issue 1, 2011 σελ. 9

κυριαρχίας του στα αρχιπελαγικά νερά χαράσσοντας με ευθείες γραμμές βάση. Οι ΗΠΑ αντιτάθηκαν γρήγορα σε αυτή την απόφαση του Καναδά. Ο κύριος λόγος που οι ΗΠΑ επιμένουν ότι το Βορειοδυτικό Πέρασμα αποτελεί καναδικά χωρικά ύδατα είναι επειδή δεν θέλει να δημιουργήσει ένα προηγούμενο που θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν οι ασιατικές χώρες για να ελέγξουν τα Στενά της Μάλακα.

Τα περισσότερα κράτη αναγνωρίζουν ότι τα ύδατα εντός των 12 ν.μ. αποτελούν τα χωρικά ύδατα ενός κράτους. Για τα αρχιπελαγικά κράτη όμως ισχύουν ειδικοί κανόνες. Τα νερά εντός ενός αρχιπελαγικού κράτους έχουν ένα καθεστώς που προσομοιάζει με αυτών των χωρικών υδάτων, αλλά είναι σαφώς πιο αυστηρό. Για παράδειγμα, το δικαίωμα της αβλαβούς διέλευσης θα πρέπει να χορηγείται στα πλοία που διέρχονται από αρχιπελαγικά νερά. Ωστόσο, για να καλύπτεται από τον κανόνα αυτό, το κράτος πρέπει να οριστεί ως αρχιπελαγικό και ο Καναδάς δεν ανταποκρίνεται στον ορισμό που δίνεται από το άρθρο 46 της UNCLOS. Η UNCLOS υπαγορεύει ότι αν «τα ύδατα της χωρικής θάλασσας αποτελούν ένα ‘διεθνές στενό’ τότε υπάρχει δικαίωμα διέλευσης για τη διεθνή ναυσιπλοΐα μέσω αυτού του στενού». Παρόλο που είναι λίγα τα κράτη που υποστηρίζουν πως ο Κόλπος του Χάντσον δεν είναι δικαιωματικά καναδικά εσωτερικά ύδατα, η άποψη ότι υφίστανται αρχιπελαγικά καναδικά ύδατα δεν βρίσκει ανταπόκριση. Την ίδια στιγμή, υπάρχει μια περαιτέρω περιπλοκή σχετικά με το αν το NWP αποτελεί αρχιπελαγικά νερά ενός μη-αρχιπελαγικού κράτους. Κατά τη φάση των διαπραγματεύσεων της Τρίτης Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, ο Καναδάς ήγειρε διεθνή αξίωση να είναι ένα αρχιπελαγικό κράτος. Ωστόσο, ακόμη και αν η μέθοδος των γραμμών βάσης είναι αυτή που χρησιμοποιείται από το αρχιπέλαγος για να καθορίσει τα νερά τους, ο τρόπος χρήσης των γραμμών από τον Καναδά πριν από την προσχώρηση του στην UNCLOS, απορρίπτει την ιδέα ότι τα νερά του είναι αρχιπελαγικά.⁷⁹

3.1.1.4 Προστασία θαλάσσιου περιβάλλοντος

Στο Μέρος XII της, η Σύμβαση θέτει μια γενική υποχρέωση για όλα τα κράτη μέρη για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος στο σύνολό του. Το Μέρος XII ενσωματώνει διατάξεις που αφορούν όλες τις πιθανές ναυτικές χρήσεις με περιβαλλοντικές επιπτώσεις και, κατά συνέπεια, θεωρείται η απαρχή για την

⁷⁹ Βλ. Parker D. Richard “Emerging legal concerns in the Arctic: sovereignty, navigation and land claim disputes” Polar Record, Vol. 46, 2010 σελ. 339-43

προστασία και τη διατήρηση του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Όσον αφορά τις υπεράκτιες δραστηριότητες, συγκεκριμένα, η Σύμβαση απαιτεί από τα συμβαλλόμενα κράτη να λάβουν αποτελεσματικά μέτρα για την ελαχιστοποίηση της θαλάσσιας ρύπανσης από υπεράκτιες εγκαταστάσεις, να αναλάβουν προσπάθειες για την εφαρμογή των εθνικών νομοθεσιών και των προτύπων που διέπουν τις δραστηριότητες στο βυθό της θάλασσας, να ενημερώνουν τα άλλα κράτη για κάθε επικείμενη ή πραγματική βλάβη στο θαλάσσιο περιβάλλον, να αναπτύξουν από κοινού και να προωθήσουν σχέδια έκτακτης ανάγκης για την αντιμετώπιση περιστατικών ρύπανσης, να παρακολουθούν τα μέτρα που λαμβάνονται, και να αξιολογούν και να αναλύουν τους κινδύνους ή τις επιπτώσεις της ρύπανσης του θαλάσσιου περιβάλλοντος, να συνεργάζονται σε παγκόσμιο και περιφερειακό επίπεδο για τη διαμόρφωση των διεθνών κανόνων και προτύπων για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος, να επιβάλλουν αποτελεσματικές διεθνείς προδιαγραφές και να θεσπίσουν κατάλληλες αποζημιώσεις για ζημίες που προκαλούνται από τη ρύπανση στο θαλάσσιο περιβάλλον. Παρόμοιες διατάξεις περιλαμβάνονται στο άρθρο 209, για το πλαίσιο της ρύπανσης από τις δραστηριότητες στην Περιοχή⁸⁰. Τα μέλη υποχρεούνται να θεσπίσουν νόμους και κανονισμούς και, όπου απαιτείται, διεθνείς κανόνες, πρότυπα και συνιστώμενες πρακτικές και διαδικασίες. Υποχρεούνται επίσης να συμμετέχουν σε αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς για την προστασία και τη διατήρηση του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Τέλος, η Σύμβαση ασχολείται επίσης με πρακτικές αντιμετώπισης καταστάσεων έκτακτης ανάγκης, καθώς και με την ασφάλεια σχεδιασμού και κατασκευής.⁸¹

3.1.2 Καθεστώς για το Περιβάλλον και τη Βιοποικιλότητα

3.1.2.1 Το έργο του UNEP

Με τα χρόνια, το UNEP έχει αναλάβει μια σειρά από δραστηριότητες που σχετίζονται με την Αρκτική, συχνά σε συνεργασία με το Αρκτικό Συμβούλιο. Ως ενεργός παρατηρητής στο Αρκτικό Συμβούλιο, το UNEP, κυρίως μέσω της συνεργασίας της με το Πολικό Κέντρο GRID Arendal, έχει συμμετάσχει στις προσπάθειες της πλειονότητας των επιστημονικών και τεχνικών ομάδων εργασίας του

⁸⁰ Περιοχή σύμφωνα με την UNCLOS είναι ο θαλάσσιος βυθός και το υπέδαφος του πέραν των ορίων της εθνικής δικαιοδοσίας.

⁸¹ Βλ. Koivurova T. & Hossain K. "Hydrocarbon Development in the Offshore Arctic: Can it be Done Sustainably?" Oil, Gas & Energy Law Intelligence Vol. 10, Issue 2, February 2012 σελ. 18

Συμβουλίου, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων για τη διατήρηση της Αρκτικής πανίδας και χλωρίδας, για την Προστασία του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος της Αρκτικής, του Προγράμματος Παρακολούθησης και Αξιολόγησης της Αρκτικής και του Αρκτικού Προγράμματος Δράσης για τις Ρυπογόνες Ουσίες. Το Παγκόσμιο Κέντρο Παρακολούθησης και Διατήρησης του UNEP (WCMC) συμβάλλει στις εργασίες του Αρκτικού Συμβουλίου για την παρακολούθηση δεικτών της βιοποικιλότητας και των προστατευόμενων περιοχών και για την ανάλυση των ελλείψεων της βιοποικιλότητας.

Το UNEP έχει ενισχύσει το έργο της Αρκτικής σε μεγάλο βαθμό τα τελευταία χρόνια. Αρχικά, το πρόγραμμα της Αρκτικής Ατζέντας για το 2020, σχεδιάστηκε για να αναπτύξει και να εφαρμόσει ένα μακροπρόθεσμο πρόγραμμα πολλαπλών χρήσεων για τη βιώσιμη διαχείριση του περιβάλλοντος στην ρωσική αρκτική κάτω από έναν ραγδαία μεταβαλλόμενο κλίμα. Έχει ως στόχο να διευκολύνει την εφαρμογή του «Στρατηγικού Προγράμματος Δράσης για την Προστασία του Περιβάλλοντος στην Αρκτική Ζώνη της Ρωσικής Ομοσπονδίας», που εγκρίθηκε από τη ρωσική κυβέρνηση το 2009. Το πρόγραμμα θα απευθύνεται σε διεθνή ύδατα, στον μετριασμό της αλλαγής του κλίματος και της μεταβολής στη βιοποικιλότητα. Έπειτα, το UNEP έχει αναλάβει μια σειρά δραστηριοτήτων αξιολόγησης που έχουν σχέση με την Αρκτική και συμπεριλαμβάνουν για παράδειγμα αξιολογήσεις ουσιών όπως ο υδράργυρος και η αιθάλη. Επιπλέον, το UNEP μαζί με το GRID-Arendal συνεχίζουν να διαδραματίζουν ενεργό ρόλο στις εργασίες στην Αρκτική.⁸² Όπως είναι φανερό το UNEP δίνει κυρίως τη στήριξη στον τομέα της έρευνας, της μελέτης και της αξιολόγησης διαφόρων περιβαλλοντικών ζητημάτων που απασχολούν την Αρκτική.

3.1.2.2 Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα (1992)

Η Γραμματεία της Σύμβασης για τη Βιοποικιλότητα (CBD) έχει συνάψει μνημόνια συμφωνίας με άλλες γραμματείες οργανισμών και άλλων διεθνών οντοτήτων για συνεργασία σε ζητήματα που αφορούν την Αρκτική. Μια τέτοια συμφωνία έχει με το GRID-Arendal, γραφείο πληροφοριών του UNEP, του οποίου ο σκοπός είναι να ενισχύσει τη συνεργασία σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος. Η CBD έχει επίσης ένα μνημόνιο συμφωνίας με την ομάδα εργασίας για τη Διατήρηση της

⁸² Βλ. UNEP "What future for the Arctic?: New Awareness of and Opportunities for UNEP to Address Climate Change in the Arctic" Report, February 2013 σελ. 9-10 διαθέσιμο στο: <http://www.unep.org/gc/gc27/Docs/se/What%20Future%20for%20the%20Arctic.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 10/09/2015)

Αρκτικής Χλωρίδας και Πανίδας (CAFF) του Αρκτικού Συμβουλίου. Το μνημόνιο περιέχει πολύ γενικούς στόχους, όπως ανταλλαγή γνώσεων, ευαισθητοποίηση και ενίσχυση της ικανότητας για την εφαρμογή της CBD στην περιοχή της Αρκτικής, ανάλογα με την περίπτωση. Επίσης, η συνεργασία CAFF και CBD μπορεί να περιλάβει κι άλλους τομείς που θα καθορίσουν τα δύο μέρη, σύμφωνα με τη μεταξύ τους συμφωνία. Αυτή η τελευταία φράση παρέχει ένα παράθυρο για να επεκτείνουν τη συνεργασία τους με πιο συγκεκριμένες δραστηριότητες, όπως η συνεισφορά στην Αξιολόγηση της Αρκτικής Βιοποικιλότητας (ABA). Η ABA είναι μια σημαντική επιστημονική μελέτη τις συστάσεις της οποίας ενέκρινε το Αρκτικό Συμβούλιο στην υπουργική διάσκεψη το 2013. Μια σύσταση της ABA είναι η ενσωμάτωση της βιολογικής ποικιλότητας σε όλες τις δράσεις και τις αποφάσεις του Συμβουλίου. Παρόλο που το Αρκτικό Συμβούλιο δεν είναι ακόμα σε ένα σημείο όπου μπορεί να συγκαλέσει άλλα καθεστώτα βιοποικιλότητας για την Αρκτική, μπορεί όμως να επωφεληθεί από αυτά χρησιμοποιώντας τα ως πρότυπα για διακαθεστωτική ανταλλαγή πληροφοριών και να εμπλουτίσει τη βάση πληροφοριών του Συμβουλίου και του CAFF.

Σημαντικό να τονισθεί είναι και το γεγονός ότι η CBD αναφέρει και ορίζει τους αυτόχθονες και τα συμφέροντα τους από το προοίμιο κιόλας. Σύμφωνα με το άρθρο 8, κάθε συμβαλλόμενο μέρος πρέπει, στο μέτρο του δυνατού και του ενδεδειγμένου να διατηρεί την παραδοσιακή γνώση και πρακτικές των αυτοχθόνων που σχετίζονται με τη διατήρηση της βιοποικιλότητας.⁸³ Τα συμβαλλόμενα μέρη της CBD και οι ομάδες εργασίας της εμπλέκουν τους αυτόχθονες της Αρκτικής στα αντίστοιχα ζητήματα. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η σύγκληση διεθνούς συνεδρίασης εμπειρογνομόνων σχετικά με τις αντιδράσεις στην αλλαγή του κλίματος για τις αυτόχθονες και τοπικές κοινότητες και τις επιπτώσεις τους στην παραδοσιακή γνώση που σχετίζονται με τη βιολογική ποικιλότητα στην περιοχή της Αρκτικής, το 2008.⁸⁴

⁸³ Βλ. Άρθρο 8, Convention on Biological Diversity (1992) <http://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>

⁸⁴ Βλ. Baker Betsy "Interlinkages in International Law: The Convention on Biological Diversity as a Model for Linking Territory, Environment, and Indigenous Rights in the Marine Arctic" στο: Pincus Rebecca Ali H. Saleem Diplomacy on Ice: Energy and Environment in Arctic and Antarctica" Yale University Press 2015 σελ.49-51

3.1.2.3 Σύμβαση OSPAR

Η Σύμβαση για την Προστασία του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος του Βορειοανατολικού Ατλαντικού (OSPAR) είναι ένα περιφερειακό όργανο το οποίο έχει ως στόχο να συγχωνεύσει τη Σύμβαση του Όσλο και τη Σύμβαση του Παρισιού για την πρόληψη της θαλάσσιας ρύπανσης από χερσαίες πηγές. Αν και η Επιτροπή OSPAR είναι ένα περιφερειακό όργανο, το προοίμιο αναγνωρίζει τόσο εθνικές όσο και περιφερειακές και διεθνείς δράσεις και συνδυασμένη προσπάθεια έναντι της θαλάσσιας ρύπανσης. Επίσης, η Σύμβαση περιλαμβάνει ρητά τον ορισμό των εσωτερικών υδάτων και ενσωματώνει τα εν λόγω ύδατα στα θαλάσσια ζώνη στην οποία εφαρμόζεται η σύμβαση. Καλύπτει, όμως, μόνο ένα μέρος του Αρκτικού θαλάσσιου περιβάλλοντος. Τα μέλη της είναι διαφορετικά από αυτά της Αρκτικής και χώρες χωρίς συμφέρον στην Αρκτική μπορούν να επηρεάσουν τις αποφάσεις. Επιπλέον, στηρίζεται για την εφαρμογή τόσο της πρόληψης όσο και της συμμόρφωσης στις εγχώριες διοικήσεις. Δεδομένου ότι η Δανία και η Νορβηγία είναι τα μόνα αρκτικά κράτη που είναι συμβαλλόμενα μέρη της σύμβασης αυτής, είναι σχεδόν αδύνατον να εφαρμοστούν διατάξεις και πολιτικές της OSPAR στην περιοχή της Αρκτικής. Άλλωστε, δεν υπάρχει κανένα μέσο για την παρακολούθηση της τήρησης από τις εγχώριες διοικήσεις.⁸⁵

Η Σύμβαση OSPAR έχει πέντε παραρτήματα. Το παράρτημα I είναι σχετικά με τη ρύπανση από χερσαίες πηγές, το παράρτημα II για τη ρύπανση από ντάμπινγκ ή αποτέφρωση, το παράρτημα III για τη ρύπανση από υπεράκτιες πηγές, το παράρτημα IV για την αξιολόγηση της ποιότητας του θαλάσσιου περιβάλλοντος και το παράρτημα V για την προστασία και τη διατήρηση των οικοσυστημάτων και της βιολογικής ποικιλότητας της θαλάσσιας ζώνης. Ρυθμίζει δηλαδή όλες τις θαλάσσιες δραστηριότητες, ακόμη και την αλιεία, την ναυτιλία και τη φαλινοθηρία στο βαθμό που δεν καλύπτονται από τους αρμόδιους παγκόσμιους οργανισμούς όπως ο ΙΜΟ, και μπορεί να λειτουργήσει ως αρχή για τις νέες και αναδυόμενες δραστηριότητες στη θάλασσα.

Παρόλα αυτά, η κατάσταση στον τομέα του Βορειοανατολικού Ατλαντικού δεν είναι ιδανική και παραμένουν σημαντικές ελλείψεις. Για παράδειγμα, η Επιτροπή

⁸⁵ Βλ. Johanson Tafsir – Donner Patrick, *The Shipping industry, Ocean Governance and Environmental Law in the Paradigm Shift: In Search of A Pragmatic Balance for the Arctic*, Springer Publishing 2015 σελ.63

OSPAR είναι επιφορτισμένη με την ευθύνη για την εφαρμογή της CBD σε περιφερειακό επίπεδο και επιδιώκει τη δημιουργία ενός συνεκτικού δικτύου ειδικά προστατευόμενων περιοχών. Μέχρι σήμερα, ωστόσο, η Επιτροπή δεν κατόρθωσε τίποτε από αυτά. Το 2003, η Επιτροπή αποφάσισε να δημιουργήσει ένα δίκτυο τέτοιων περιοχών μέχρι το 2010. Αν και τα κράτη μέλη έχουν ορίσει μια σειρά από τομείς, κανένας από αυτούς δεν βρίσκεται σε περιοχή της ανοιχτής θάλασσας, και παραμένει ασαφές πώς η Επιτροπή θα εντοπίσει και θα ορίσει τις περιοχές αυτές σε κάθε περίπτωση. Επιπλέον, η OSPAR έχει μέχρι στιγμής αποτύχει να ρυθμίσει οποιοσδήποτε δραστηριότητες που μπορούν να επηρεάσουν την βιοποικιλότητα στην ανοιχτή θάλασσα, συμπεριλαμβανομένης της κατασκευής τεχνητών νήσων ή άλλων κατασκευών και της τοποθέτησης των καλωδίων και αγωγών. Αντιθέτως, έχει εκφράσει την προτίμησή να ρυθμιστούν αυτές οι περιοχές μέσω άλλων αρμόδιων παγκόσμιων και περιφερειακών οργανώσεων, πράγμα που μέχρι στιγμής δεν έχει συμβεί.⁸⁶

3.1.2.4 Διαχείριση της Αλιείας

Σχετικά με την διαχείριση της αλιείας υπάρχουν πολλά επίπεδα διακυβέρνησης στην Αρκτική. Αρχικά, το ζήτημα των αλιευμάτων και την υποχρέωση για να συνεργασία μεταξύ των κρατών επιβάλλει τόσο η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας στα άρθρα 118 και 119⁸⁷ όσο και η συνεπαγόμενη Συμφωνία για τα αλληλεπικαλυπτόμενα ιχθυαποθέματα στα άρθρα 8 και 9⁸⁸. Με τα δύο αυτά διεθνή κείμενα να δίνουν το έναυσμα μια σειρά από περιφερειακούς οργανισμούς διαχείρισης αλιείας (RFMOs) να δημιουργηθούν με σκοπό την διαχείριση των αλιευμάτων. Βέβαια, δεν υπάρχει κανείς οργανισμός που το πεδίου το να αφορά εξ ολοκλήρου την Αρκτική Θάλασσα, παρόλα αυτά άλλοι οργανισμοί έχουν εφαρμογή

⁸⁶ Βλ. Rayfuse Rosemary "Protecting Marine Biodiversity in Polar Areas Beyond National Jurisdiction" Review of European, Comparative & International Environmental Law Vol.17, Issue 1, 2008 σελ. 11

⁸⁷ Στο άρθρο 118 η Σύμβαση αναφέρεται στη συνεργασία των κρατών για την ίδρυση περιφερειακού οργανισμού και στο άρθρο 119 αναφέρεται στην συνεργασία των κρατών για τους ζώντες πόρους της ανοιχτής θάλασσας. Βλ. Αναλυτικά στην UNCLOS (1982) United Nations convention on the law of the sea. http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm

⁸⁸ Στο άρθρο 8 γίνεται αναφορά στην συνεργασία των κρατών με σκοπό τη διαχείριση των αλιευμάτων και στο άρθρο 9 αναφέρεται η ίδρυση περιφερειακών οργανισμών και οι απαραίτητες ρυθμίσεις που απαιτούνται Βλ. αναλυτικά Agreement for the implementation of the provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the conservation and management of straddling fish stocks and highly migratory fish stocks (1995) http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/fish_stocks_agreement/CONF164_37.htm

σε τμήματα αυτής ή σε είδη που ζουν εκεί. Πιο συγκεκριμένα, στην περιοχή δραστηριοποιούνται η Επιτροπή για τα Ανάδρομα Ψάρια του Βόρειου Ειρηνικού (NPAFC), που ιδρύθηκε με την ομώνυμη Σύμβαση (1992), η Επιτροπή Αλιείας Δυτικού και Κεντρικού Ειρηνικού (WCPFC), που ιδρύθηκε από την ομώνυμη σύμβαση (2000), ο Οργανισμός Διατήρησης του Σολωμού του Βόρειου Ατλαντικού, που ιδρύθηκε από τη σύμβαση NASCO (1982), η Διεθνής Επιτροπή για τη Διατήρηση του Τόνου του Ατλαντικού (ICCAT), που ιδρύθηκε με τη Σύμβαση ICCAT (1966), ο Οργανισμός Αλιείας Βορειοδυτικού Ατλαντικού (NAFO), που συστάθηκε από τη σύμβαση NAFO (1978), η Επιτροπή Αλιείας Βορειοανατολικού Ατλαντικού (NEAFC), που ιδρύθηκε με τη Σύμβαση NEAFC (1980) και η Μικτή Επιτροπή Αλιείας μεταξύ Νορβηγίας και Ρωσίας, η οποία συστάθηκε από διμερή συμφωνία-πλαίσιο το 1975.

Κάποιοι από αυτούς τους οργανισμούς και τις επιτροπές έχουν μεγαλύτερη εφαρμογή στην Αρκτική Θάλασσα από κάποιους άλλους. Μόνο οι εντολές της NEAFC και της Μικτής Επιτροπής αναμφισβήτητα έχουν επεκταθεί προς την Αρκτική Θάλασσα. Επιπλέον, κάποιοι φορείς αναφέρονται σε νερά του Ειρηνικού, δηλαδή πιο νότια της Αρκτικής και κάποιοι άλλοι στα πιο νότια νερά της Αρκτικής θάλασσας στον Ατλαντικό. Οι εντολές της ICCAT και της NASCO σαφώς δεν επεκτείνονται χωρικά προς την Αρκτική αλλά υπάρχει το περιθώριο της ερμηνείας, επειδή κυρίως οι φορείς αυτοί αυτοπροσδιορίζονται με βάση το είδος και όχι γεωγραφικά.

Καθώς μόνο η NEAFC και η Μικτή Επιτροπή έχουν σαφείς εντολές στην Αρκτική Θάλασσα, αυτό δικαιολογεί κάποια μεγαλύτερη προσοχή σε αυτές. Ενώ η σύμβαση NEAFC προσδιορίζεται γεωγραφικά σε τμήμα της Αρκτικής, η Μικτή Επιτροπή δεν το κάνει, αν και ξεκάθαρα εμπίπτει εκεί. Ωστόσο, η Μικτή Επιτροπή περιορίζεται στις περιοχές γύρω από τη Θάλασσα του Μπάρεντς, που αποτελούν μέρος των θαλασσιών ζωνών της Νορβηγίας και της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Αν η Μικτή Επιτροπή ασκήσει πραγματικά αρμοδιότητα για την κεντρική Αρκτική Θάλασσα αυτό δεν θα ήταν αποδεκτό από τα άλλα παράκτια αρκτικά κράτη ή τα άλλα μέλη της NEAFC. Όσον αφορά την κεντρική Αρκτική Θάλασσα, η Νορβηγία και η Ρωσία έχουν ενθαρρύνει τρίτα κράτη να διακόψουν ή να μην ξεκινήσουν την αλιεία για συγκεκριμένα είδη και ως εκ τούτου να μην ασκήσουν τα δικαιώματά τους βάσει του διεθνούς δικαίου να αλιεύουν στην ανοικτή θάλασσα, με αντάλλαγμα, την πρόσβαση για αλιεία στις θαλάσσιες ζώνες τους. Επιπλέον, ενώ υπάρχει σημαντική

επικάλυψη αρμοδιοτήτων, στη γεωγραφική περιοχή και στα είδη, μεταξύ των δύο οργανισμών, φαίνεται να μην υπάρχει πραγματική σύγκρουση μεταξύ των μέτρων διατήρησης και διαχείρισης τους εκεί. Η σχέση τους είναι μάλλον συμπληρωματική.

Υπάρχουν επίσης, μερικές ακόμη περιφερειακές διμερείς ή τριμερείς αλιευτικές συμφωνίες. Ενδεικτικά η τριμερής συμφωνία μεταξύ Ισλανδίας, Νορβηγίας και Ρωσικής Ομοσπονδίας (1999), η διμερής συνεργασία μεταξύ Γροιλανδίας και Νορβηγίας (1992), η διμερής συνεργασία μεταξύ της Ρωσικής Ομοσπονδίας και των ΗΠΑ (1988), η διμερής συνεργασία μεταξύ Καναδά και Γροιλανδίας, η οποία δεν έχει επισημοποιηθεί, παρόλο που οι συναντήσεις λαμβάνουν χώρα σε ετήσια βάση. Πολλές από αυτές τις συμφωνίες έχουν λάβει μέτρα διατήρησης και διαχείρισης και περιέχουν ουσιαστικούς κανόνες αλιείας. Ωστόσο, με βάση τα παραπάνω συνάγεται ότι στην Κεντρική Αρκτική Θάλασσα υπάρχει κενό διαχείρισης από τους RFMOs.⁸⁹

3.1.3 IMO

Ο Διεθνής Ναυτιλιακός Οργανισμός (IMO) είναι μια εξειδικευμένη υπηρεσία των Ηνωμένων Εθνών με 169 κράτη-μέλη. Κύρια αποστολή του IMO είναι να αναπτύξει και να διατηρήσει ένα συνολικό κανονιστικό πλαίσιο για τη ναυτιλία και συγκεκριμένα για την αντιμετώπιση θεμάτων όπως η ασφάλεια, το περιβάλλον, η τεχνική συνεργασία και η αποδοτικότητα της ναυτιλίας. Ο IMO χαρακτηρίζεται ως κεντρικό και αντιπροσωπευτικό φόρουμ για όλα τα θέματα που απασχολούν τον κλάδο της ναυτιλίας διεθνώς.

Τα βασικά νομικά μέσα για την ασφάλεια και την προστασία του περιβάλλοντος στη θάλασσα ήταν, και εξακολουθούν να είναι, η Σύμβαση SOLAS (Ασφάλεια της Ανθρώπινης Ζωής στη Θάλασσα) και η MARPOL (Διεθνής Σύμβαση για την Πρόληψη της Ρύπανσης από Πλοία), οι οποίες έχουν κυρωθεί από όλα τα αρκτικά κράτη. Οι συμβάσεις αυτές είναι διεθνείς αλλά έχουν εφαρμογή και στην Αρκτική Θάλασσα. Ειδικοί κανόνες για την Αρκτική είχαν αρχικά προταθεί από τη Γερμανία ως τροποποίηση της σύμβασης SOLAS. Η ανάπτυξη της ασφάλειας για τα πλοία που δραστηριοποιούνται σε πολικά ύδατα άρχισαν το 1993 στο πλαίσιο του

⁸⁹ Βλ. Moleenar J. Erik "Status and Reform of International Arctic Fisheries Law" στο: Tedsen Elizabeth – Cavalieri Sandra – Kraemer R. Andreas, *Arctic Marine Governance: Opportunities for Transatlantic Cooperation*, Springer Publishing, Berlin 2014 σελ. 110-3

IMO. Το 2002, κατευθυντήριες γραμμές του IMO για τα πλοία που δραστηριοποιούνται στα καλυμμένα από πάγο ύδατα της Αρκτικής εγκρίθηκαν και το 2009 επίσης εγκρίθηκαν κατευθυντήριες γραμμές για τα πλοία που δραστηριοποιούνται στα ύδατα των πόλων, γενικότερα.⁹⁰

Η σύμβαση MARPOL 73/78 προβλέπει περιορισμένη παγκόσμια ρύθμιση στο πλαίσιο της ανοικτής θάλασσας στην ανάπτυξη εξόρυξη πετρελαίου και φυσικού αερίου, στο βαθμό που περιλαμβάνει σταθερές και πλωτές εξέδρες. Παρά το γεγονός ότι η σύμβαση δεν αντιμετωπίζει πολλές άλλες επιχειρησιακές πτυχές της υπεράκτιας εξόρυξης και παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου, απαγορεύει την απόρριψη των λυμάτων στη θάλασσα και έτσι παρέχει τα επίπεδα απόρριψης και εκπομπών που ισχύουν για τις υπεράκτιες εγκαταστάσεις. Και τα οκτώ κράτη της Αρκτικής είναι συμβαλλόμενα μέρη της Σύμβασης, και ως εκ τούτου φέρουν τη νομική υποχρέωση να τηρούν τα πρότυπα.⁹¹

Η Σύμβαση MARPOL δεν περιορίζεται μόνο στη ρύθμιση της πετρελαϊκής ρύπανσης από τα πλοία, αλλά περιλαμβάνει επίσης διάφορα είδη ρύπανσης από πλοία, καθώς συμπληρώνει τα διεθνή συμφωνημένα πρότυπα της περιβαλλοντικά ορθής διαχείρισης για τη μεταφορά των επικίνδυνων αποβλήτων και των χημικών ουσιών. Υπάρχει ένα επίπεδο (Επίπεδο 1) στο οποίο επιτρέπεται το ελάχιστο γενικά αποδεκτό όριο απόρριψης βάσει της Σύμβασης. Τα παραρτήματα I, II και V ανοίγουν, επίσης, το δρόμο για τη δυνατότητα καθορισμού των περιοχών που χαρακτηρίζονται ως «Ειδικές Ζώνες» και «Περιοχές ελέγχου εκπομπών οξειδίου του θείου», όπου η ιδιαίτερη ευαισθησία δικαιολογεί την εφαρμογή αυστηρότερων προτύπων εκπομπής και απόρριψης. Ο αριθμός των επικυρώσεων της σύμβασης MARPOL και των παραρτημάτων από τα αρκτικά κράτη δείχνει τις προσπάθειες για εναρμόνιση με τους διεθνείς κανόνες. Από την άλλη όμως, και η ίδια η Σύμβαση δεν θέτει τόσο αυστηρούς περιορισμούς στην Αρκτική, η οποία δεν ανήκει στις «Ειδικές Ζώνες» (σε αντίθεση με την Ανταρκτική). Ο Καναδάς και η Ρωσική Ομοσπονδία έχουν υιοθετήσει αυστηρότερη ρύθμιση σύμφωνα με τους όρους του άρθρου 234 της UNCLOS, ενώ ο Καναδάς έχει αποκλείσει σκόπιμα τη Σύμβαση MARPOL για τις περιοχές αυτές. Εκτός από τις διατάξεις και τους κανόνες της MARPOL που ισχύουν

⁹⁰ Βλ. Østreng Willy, Eger Karl Magnus, Fløistad Brit, Jørgensen-Dahl Arnfinn, Lothe Lars, Mejlænder-Larsen Morten, Wergeland Tor, *Shipping in Arctic Waters: A Comparison of the Northeast, Northwest and Trans Polar Passages*, Springer 2013 σελ.244

⁹¹ Βλ. Koivurova T. & Hossain K. "Hydrocarbon Development in the Offshore Arctic: Can it be Done Sustainably?" *Oil, Gas & Energy Law Intelligence* Vol. 10, Issue 2, February 2012 σελ.21

σε περιοχές που καλύπτονται από πάγους, τα κράτη αυτά ζητούν την τήρηση αυστηρότερων προτύπων. Σε αντίθεση με την Ανταρκτική, υπάρχει ένα κενό για τις καθορισμένες περιοχές, δηλαδή «περιοχές ελέγχου εκπομπών», οι οποίες αν ενισχυθούν, παράλληλα θα ενισχυθεί και η προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Αρκτικής, ιδίως σε περιοχές εκτός εθνικής δικαιοδοσίας.

Η σημαντική πρωτοβουλία για τη ρύθμιση της κατασκευής, του εξοπλισμού και των λειτουργιών των πλοίων σε ύδατα των πόλων πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του IMO και πήρε αφορμή από την καταστροφή του Exxon Valdez, στα ανοικτά των ακτών της Αλάσκας το 1990. Ο IMO σημείωσε ότι η ισχύουσα εθνική νομοθεσία όσον αφορά τις τεχνικές απαιτήσεις για πλοήγησης εντός της ΑΟΖ του Καναδά, της Νορβηγίας, της Ρωσίας και των ΗΠΑ διέφεραν σε μεγάλο βαθμό, καθιστώντας αδύνατο για το κράτος σημαίας να συμμορφωθεί με κάθε νόμο κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού. Ως εκ τούτου, οι κατευθυντήριες γραμμές εξελίχθηκαν σε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση του IMO που αρχικά περιστράφηκε γύρω από την προώθηση προτύπων για την ασφάλεια της ναυσιπλοΐας. Αν και η ιστορία των κατευθυντήριων γραμμών χρονολογούνται από το 1991, όταν η Γερμανία πρότεινε τη συμπερίληψη μιας διάταξης που συνεπάγεται ότι τα πλοία που προορίζονται στις πολικές περιοχές θα πρέπει να έχουν την κατάλληλη ενίσχυση για τον πάγο και τις πολικές συνθήκες, στην πραγματικότητα ο Καναδάς ήταν αυτός που υπέβαλε το διεθνή κώδικα ασφάλειας για τα πλοία σε πολικά ύδατα το 1998. Τελικά οριστικοποιήθηκε το 2009.

Αναγνωρίζοντας το γεγονός ότι η Αρκτική δεν έχει «Ειδικές ζώνες» ή «περιοχές ελέγχου εκπομπών οξειδίων του θείου» στο πλαίσιο της σύμβασης MARPOL, οι κατευθυντήριες γραμμές δεν προσθέτουν ιδιαίτερη ενίσχυση στην προστασία του θαλάσσιου αρκτικού περιβάλλοντος και το κενό αυτό μέχρι σήμερα συνεχίζεται. Επιπλέον, ο νομικά μη δεσμευτικός χαρακτήρας των κατευθυντηρίων γραμμών και η περιορισμένη ρύθμιση για την προστασία του περιβάλλοντος δεν δημιουργεί υποχρεώσεις για τα κράτη σε σχέση με τη ρύπανση από πλοία και τις ειδικές συνθήκες των καλυμμένων από πάγους περιοχών.⁹²

Πριν το 2009 προηγήθηκαν όμως οι κατευθυντήριες γραμμές για τα πλοία που επιχειρούν σε αρκτικά ύδατα καλυμμένα από πάγο. Οι κατευθυντήριες γραμμές

⁹² Βλ. Johanson Tafsir – Donner Patrick, *The Shipping industry, Ocean Governance and Environmental Law in the Paradigm Shift: In Search of A Pragmatic Balance for the Arctic*, Springer Publishing 2015 σελ. 11-13

επιδιώκουν να προωθήσουν την ασφάλεια της ναυσιπλοΐας και την πρόληψη της ρύπανσης από τη λειτουργία των πλοίων στην Αρκτική. Ο πιο σημαντικός παράγοντας για τη ναυτιλία στην Αρκτική που καλύπτεται από τις κατευθυντήριες γραμμές είναι ο σοβαρός κίνδυνος του θαλάσσιου πάγου που ενέχουν όλα τα πλοία.

Οι κατευθυντήριες γραμμές αναγνωρίζουν ότι ο στόχος αυτός μπορεί να επιτευχθεί καλύτερα με μια ολοκληρωμένη προσέγγιση, με βάση τις απαιτήσεις σε υφιστάμενες συμβάσεις που καλύπτουν το σχεδιασμό, τον εξοπλισμό, τη στελέχωση και τη λειτουργία των πλοίων για τις συνθήκες που θα συναντήσουν. Οι κατευθυντήριες γραμμές θεωρούν επίσης δεδομένο το γεγονός ότι το περιβάλλον της Αρκτικής επιβάλλει πρόσθετες απαιτήσεις για τα συστήματα των πλοίων, σχετικά με την πλοήγηση, τις επικοινωνίες κ.λπ. Δίνεται έμφαση στην ανάγκη να εξασφαλιστεί ότι όλα τα συστήματα του πλοίου θα είναι σε θέση να λειτουργούν αποτελεσματικά υπό μη αναμενόμενες συνθήκες και ότι θα υπάρχει επαρκές επίπεδο ασφάλειας.

Οι κατευθυντήριες γραμμές αναφέρουν ρητά ότι οι συστάσεις που προτείνονται στο κείμενο τους δεν έχουν σκοπό να παραβιάζουν τα εθνικά συστήματα ελέγχου της ναυτιλίας. Αναφέρουν επίσης ότι δεν εφαρμόζονται σε πολεμικά πλοία, βοηθητικά σκάφη ή άλλα πλοία που ανήκουν ή ελέγχονται από το κράτος και χρησιμοποιούνται, προς το παρόν, μόνο για κυβερνητικούς και μη εμπορικούς σκοπούς. Ωστόσο, κάθε μέλος πρέπει να εξασφαλίζει, με την υιοθέτηση των κατάλληλων μέτρων που δεν παρεμποδίζουν τις λειτουργίες ή λειτουργικές ικανότητες των πλοίων ότι ενεργούν κατά τρόπο σύμφωνο με τις κατευθυντήριες γραμμές.⁹³

Επιπλέον, ο IMO έχει εγκρίνει τον Διεθνή Κώδικα για τα πλοία που δραστηριοποιούνται σε πολικά ύδατα (Polar Code) και τις σχετικές τροποποιήσεις ώστε να καταστεί υποχρεωτικός βάσει τόσο της SOLAS όσο και της MARPOL. Πρόκειται να τεθεί σε ισχύ από 1η Ιανουαρίου 2017. Θα αποτελέσει ορόσημο για τον IMO αναφορικά με την προστασία των πλοίων και των επιβαινόντων, είτε ναυτικών είτε επιβατών, στο σκληρό περιβάλλον των υδάτων των πόλων, αφού θα είναι υποχρεωτικός. Έχει ως στόχο να καλύψει όλο το φάσμα των θεμάτων που συνδέονται με τη ναυτιλία στα ύδατα που περιβάλλουν τους δύο πόλους – σχεδιασμό, κατασκευή

⁹³ Βλ. Blanco-Bazán, Agustín "Specific Regulations for Shipping and Environmental Protection in the Arctic: The Work of the International Maritime Organization" *The International Journal of Marine and Coastal Law*, Vol.24 2009 σελ. 385

και εξοπλισμό των πλοίων, επιχειρησιακά ζητήματα, έρευνα και διάσωση και παράλληλα με την προστασία του μοναδικού περιβάλλοντος των πολικών περιοχών.⁹⁴

Πριν από τον προσδιορισμό των κενών στο διεθνές νομικό και πολιτικό πλαίσιο για την θαλάσσια ναυτιλία στην Αρκτική, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι μεγάλη πρόοδος έχει σημειωθεί στην αντιμετώπιση κενών κατά τα τελευταία χρόνια. Προς αυτή την κατεύθυνση είναι και η υιοθέτηση του Πολικού Κώδικα, αλλά και των προηγούμενων κατευθυντήριων γραμμών. Μέχρι να τεθεί σε ισχύ ο Πολικός Κώδικας υπάρχουν όμως κενά στο πλαίσιο. Αρχικά, έχουμε το μη δεσμευτικό χαρακτήρα πολλών αποφάσεων του IMO, όπως είναι οι κατευθυντήριες γραμμές. Έπειτα η συμμετοχή σε διεθνείς πράξεις είναι συχνά ανεπαρκής ενώ επιπλέον δεν υπάρχουν μηχανισμοί που να παρακολουθούν, να ελέγχουν και να επιβάλλονται στο σύνολο της Αρκτικής Θάλασσας .⁹⁵

3.2 Περιφερειακό καθεστώς

Οι συνέπειες της αλλαγής του κλίματος, σε συνδυασμό με την αυξημένη ζήτηση για πόρους κάνουν την Αρκτική ολοένα και πιο σημαντικό τμήμα του κόσμου, όπως έχει ήδη καταδειχθεί αναλυτικά. Μια ενιαία και ολοκληρωμένη συνθήκη για την προστασία του περιβάλλοντος μεταξύ των αρκτικών κρατών δεν υπάρχει. Αντίθετα, οι περιβαλλοντικές ανησυχίες στην περιοχή αντιμετωπίζονται με αποσπασματικό τρόπο. Καθώς μεγάλο μέρος της Αρκτικής εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εθνικής κυριαρχίας των κρατών της Αρκτικής, η εθνική νομοθεσία έχει κυρίαρχο ρόλο. Επιπλέον, υπάρχουν μια σειρά από διμερείς και πολυμερείς συνθήκες και συμφωνίες που αφορούν επιμέρους τομείς του θαλάσσιου περιβάλλοντος ή ειδικές χωρικές ενότητες. Πάνω από όλα, υπάρχουν διάφοροι περιφερειακοί, υπο-περιφερειακοί, διακυβερνητικοί και διακοινοβουλευτικοί οργανισμοί στην Αρκτική που ασχολούνται με περιβαλλοντικά θέματα. Όλες αυτές οι μορφές διακυβέρνησης συνθέτουν τελικά μια διάχυτη εικόνα για το καθεστώς της Αρκτικής.⁹⁶

⁹⁴ Βλ. Shipping in polar water: Adoption of an international code of safety for ships operating in polar waters (Polar Code) – IMO διαθέσιμο στο:

<http://www.imo.org/en/MediaCentre/HotTopics/polar/Pages/default.aspx> ημερ πρόσβασης 30/9/15)

⁹⁵ Βλ. Moleenar J. Erik “Status and Reform of International Arctic Shipping Law” στο: Tedsen Elizabeth – Cavalieri Sandra – Kraemer R. Andreas, *Arctic Marine Governance: Opportunities for Transatlantic Cooperation*, Springer Publishing, Berlin 2014 σελ.148

⁹⁶ Βλ. Weidemann Lilly. *International Governance of the Arctic Marine Environment: With Particular Emphasis on High Seas Fisheries*, Springer, Heidelberg 2014 σελ.44-5

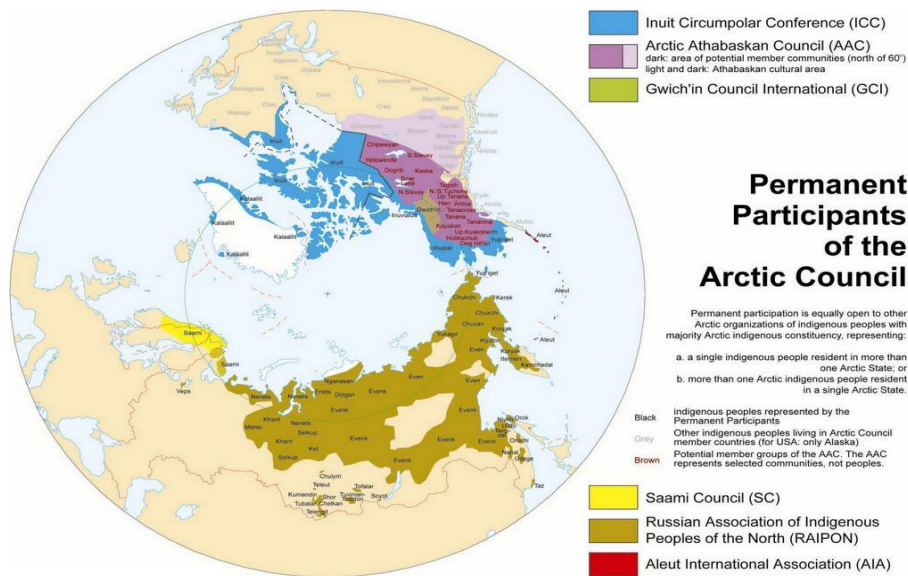
3.2.1 *Αρκτικό Συμβούλιο*

Πριν φτάσουμε στην σημερινή μορφή του Αρκτικού Συμβουλίου προηγήθηκε η Αρκτική Στρατηγική για την Προστασία του Περιβάλλοντος (AEPS). Οι διαπραγματεύσεις για την AEPS άρχισαν το 1989, εμπνευσμένες από την περίφημη ομιλία του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ στο Μουρμάνσκ, το 1987. Η Αρκτική, ως τότε δεν είχε θεωρηθεί ως ένα μέρος για διακυβερνητική συνεργασία, αλλά η πραγματικότητα στην περιοχή κινούταν γύρω από στρατηγικούς υπολογισμούς μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων και των συμμάχων τους. Η γεωγραφική απόσταση μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων ήταν μικρότερη στην Αρκτική και έτσι πολλοί αντιλαμβάνονταν την περιοχή ως το κέντρο προσοχής του ψυχρού πολέμου. Το πρώτο βήμα για να δοθεί στην Αρκτική μια πιο πολιτική και νομική διάσταση ήταν η σύναψη της συμφωνίας για τις πολικές αρκούδες το 1973. Είναι επίσης σημαντικό να σημειωθεί πως παράλληλα με την AEPS συνέβαινε η Συνδιάσκεψη για το περιβάλλον και την ανάπτυξη του Ρίο ντε Τζανέιρο και η συνεπαγόμενη σύναψη της Συμφωνίας Πλαίσιο για την κλιματική αλλαγή (UNFCCC). Αυτό διαφάνηκε καλά στην AEPS, η οποία ενσωμάτωσε την κλιματική αλλαγή ως ένα πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί σε παγκόσμιο επίπεδο και όχι μόνο στην Αρκτική.

Η AEPS εγκρίθηκε από τα οκτώ κράτη της Αρκτικής (τα πέντε σκανδιναβικά κράτη, τις ΗΠΑ, τον Καναδά και τη Σοβιετική Ένωση /Ρωσία) το 1991 στο Ροβανιέμι της Φινλανδίας, χωρίς σαφή ορισμό της έκτασης μέσα στην οποία θα πραγματοποιηθεί η συνεργασία. Οι χώρες που κλήθηκαν να λάβουν μέρος σε αυτή τη συνεργασία ήταν τα κράτη που είχαν περιοχές εδαφικής κυριαρχίας στα βόρεια του Αρκτικού Κύκλου. Ωστόσο, ο Αρκτικός Κύκλος δεν χρησιμοποιήθηκε ως ορισμός του νοτιότερου σημείου της Αρκτικής, δεδομένου ότι όλα τα κράτη της Αρκτικής και κάθε ομάδα εργασίας όριζε την Αρκτική με τρόπο που εξυπηρετούσε τους δικούς του σκοπούς.⁹⁷

Το Αρκτικό Συμβούλιο ιδρύθηκε το Σεπτέμβριο του 1996 στην Οτάβα του Καναδά, όπου τα κράτη της Αρκτικής υπέγραψαν τη Διακήρυξη του Αρκτικού Συμβουλίου. Ωστόσο, η ολοκλήρωση της διαδικασίας συγχώνευσης της AEPS στο Αρκτικό Συμβούλιο δεν έλαβε χώρα αμέσως. Αυτό συνέβη το 1997 στην Alta της Νορβηγίας με την ομώνυμη Διακήρυξη.

⁹⁷ Βλ. Koivurova Timo "Limits and possibilities of the Arctic Council in a rapidly changing scene of Arctic governance" Polar Record, Vol.46, 2010 σελ. 146-7



courtesy of Norwegian Polar Institute/W.K. Dallmann [4]

Χάρτης 10 (Πηγή: <http://www.thearcticinstitute.org/2012/02/channeling-arctic-indigenous-peoples.html>)

Η ίδρυση του Αρκτικού Συμβουλίου τροποποίησε τις μορφές συνεργασίας της Αρκτικής όπως είχαν δημιουργηθεί από την AEPS. Στη Διακήρυξη του Αρκτικού Συμβουλίου οι όροι συνεργασίας επεκτάθηκαν και επικεντρώθηκαν στην προστασία του περιβάλλοντος της Αρκτικής. Η εντολή του Αρκτικού Συμβουλίου ορίστηκε ως η κάλυψη των «κοινών θεμάτων της Αρκτικής, ιδίως στα θέματα της βιώσιμης ανάπτυξης και της προστασίας του περιβάλλοντος της Αρκτικής». Ο όρος «κοινά θέματα» θα μπορούσε να περιλαμβάνει σχεδόν κάθε ζήτημα διεθνούς πολιτικής, εκτός από τα «θέματα που σχετίζονται με τη στρατιωτική ασφάλεια». Υπήρχαν δύο πυλώνες που στηρίζουν την εντολή του Συμβουλίου: η προστασία του περιβάλλοντος και η βιώσιμη ανάπτυξη. Η περιβαλλοντική συνεργασία γίνεται τώρα το επίκεντρο, με τις τέσσερις ομάδες εργασίας της AEPS να συνεχίζουν τώρα κάτω από την ομπρέλα του Αρκτικού Συμβουλίου.⁹⁸

3.2.1.1 Οργάνωση

Το κύριο έργο του Αρκτικού Συμβουλίου πραγματοποιείται εντός των έξι ομάδων εργασίας του Συμβουλίου. Οι εκπρόσωποι στις ομάδες εργασίας προέρχονται κυρίως από τα εθνικά υπουργεία και άλλους κυβερνητικούς οργανισμούς των μελών

⁹⁸ Βλ. Koivurova Timo & Hasanat Md. Waliul “The Climate Policy of Arctic Council” στο Koivurova Timo –Keskitalo H. Carina – Bankes Nigel, *Climate Governance in the Arctic*, Springer 2009 Σελ.55

του Συμβουλίου αλλά και από τις οργανώσεις των αυτοχθόνων πληθυσμών της Αρκτικής.

Η συνεργασία στην Αρκτική άρχισε το έργο της από την πρώτη αξιολόγηση των υφιστάμενων και μελλοντικών περιβαλλοντικών προβλημάτων μέσω του έργου της ειδικής ομάδας και αργότερα ομάδας εργασίας για την Παρακολούθηση και Αξιολόγηση της Αρκτικής (AMAP). Έτσι, από την αρχή, το AMAP υπήρξε η βασική δραστηριότητα της συνεργασίας της Αρκτικής. Η ειδική ομάδα AMAP, που ιδρύθηκε από το 1991 AEPS άλλαξε σε ομάδα εργασίας το 1993. Ο πρωταρχικός στόχος για το AMAP, όπως ορίστηκε το 1991, ήταν να μετρηθούν τα επίπεδα των ανθρωπογενών ρύπων και να αποτιμηθούν οι επιπτώσεις τους στο περιβάλλον της Αρκτικής.

Η ομάδα εργασίας για την Προστασία του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος της Αρκτικής (PAME), συστάθηκε στην υπουργική σύνοδο του Nuuk το 1993. Το 1998 ζητήθηκε από την ομάδα να εξετάσει τις δυνητικές ναυτιλιακές δραστηριότητες και τις επιπτώσεις τους στην Αρκτική. Το 2002 ξεκίνησε η ανάπτυξη ενός στρατηγικού σχεδίου για την προστασία θαλάσσιου περιβάλλοντος της Αρκτικής, το οποίο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να τεθούν οι βάσεις για μια πιο συντονισμένη και ολοκληρωμένη προσέγγιση για τη διαχείριση των προκλήσεων στην Αρκτική.

Η ομάδα εργασίας για την Πρόληψη Έκτακτης Ανάγκης, την Ετοιμότητα και την Αντίδραση (EPPR) ιδρύθηκε το 1991 μαζί με την AEPS. Οι προτεραιότητες για την EPPR διευκρινίστηκαν και επεκτάθηκαν στη συνεδρίαση του Ινούβικ και περιελάμβαναν την ολοκλήρωση ενός Αρκτικού Οδηγού για την πρόληψη έκτακτης ανάγκης, την ετοιμότητα και την αντίδραση. Η περαιτέρω ανάπτυξη των προληπτικών μέτρων, των μέτρων μετριασμού και της αντίδρασης για τυχόν ατυχήματα σχετικά με το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο στην Αρκτική θεωρείται επίσης βασική προτεραιότητα.

Η ομάδα εργασίας για τη Διατήρηση της Αρκτικής Χλωρίδας και Πανίδας (CAFF) δημιουργήθηκε επίσης το 1991 και η οποία αναγνωρίζει, υπό το φως των επιστημονικών και παραδοσιακών γνώσεων ότι η οικονομική ανάπτυξη έργων μεγάλου βεληνεκούς θα φέρει υποβάθμιση των οικοτόπων και ενέχει μεγάλο κίνδυνο για την τοπική πανίδα και χλωρίδα. Κατά τη συνεδρίαση του Ινούβικ το 1996, εντοπίστηκαν διάφορες προτεραιότητες που περιελάμβαναν την ανάπτυξη ενός δικτύου προστατευόμενων περιοχών της Αρκτικής (CPAN). Το 1998 δημιουργήθηκε

επίσης ένα Στρατηγικό Σχέδιο για τη Διατήρηση της αρκτικής βιολογικής ποικιλότητας ως ένα συνολικό πλαίσιο για τις δραστηριότητες της CAFF.⁹⁹

Αναφορικά με τις Ειδικά Προστατευόμενες Περιοχές, πρόκειται για ένα πλάνο μεταξύ του CAFF και του PAME. Δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση το 1996 και ο Καναδάς προώθησε πολύ τις εργασίες των ομάδων για τη δημιουργία ενός Στρατηγικού Σχεδίου για τη θαλάσσια περιοχή της Αρκτικής (AMSP). Κι ενώ αυτό το σχέδιο προωθήθηκε και έγινε αποδεκτό, η ομάδα PAME δεν έχει λάβει κανένα μέτρο για την υλοποίηση τέτοιου δικτύου προστατευόμενων περιοχών και αυτό το τμήμα του AMSP παραμένει αδρανές.¹⁰⁰ Σύμφωνα με ανακοίνωση του Αρκτικού Συμβουλίου οι ομάδες PAME και CAFF ένωσαν τις δυνάμεις τους και εργάζονται πάνω σε ένα σχέδιο για τις προστατευόμενες θαλάσσιες και σημαντικές περιοχές της Αρκτικής, που αποτελείται από τρεις φάσεις για μια περίοδο τριών ετών (2015 - 2017).¹⁰¹

Η Ομάδα Εργασίας για την Βιώσιμη Ανάπτυξη (SDWG) έχει διαφορετικές προτεραιότητες, σε σύγκριση με την προκάτοχο Ειδική Ομάδα για την Βιώσιμη Ανάπτυξη και Αξιοποίηση (TFSDU) της AEPS. Σήμερα η ομάδα φιλοξενείται στην Οττάβα του Καναδά. Οι στοχεύσεις της έχουν να κάνουν με ζητήματα υγείας και ευημερίας των ανθρώπων που ζουν στην Αρκτική, τη διαχείριση των φυσικών, έμβιων και μη, πόρων, τις βιώσιμες οικονομικές δραστηριότητες, την εκπαίδευση και την πολιτιστική κληρονομιά, τα παιδιά και τη νεολαία και τέλος τη ανάπτυξη των υποδομών.

Τέλος, το 2000 εγκρίθηκε το σχέδιο δράσης του Αρκτικού Συμβουλίου για την εξάλειψη της ρύπανσης στην Αρκτική (ACAP) το οποίο έχει μετατραπεί στην έκτη ομάδα εργασίας του Συμβουλίου ως Πρόγραμμα Δράσης για τις Ρυπογόνες Ουσίες της Αρκτικής (ACAP). Το πρόγραμμα επικεντρώνεται στην πρόληψη και την αποκατάσταση της ρύπανσης. Οι προτεραιότητες του ACAP αφορούν τους επίμονους

⁹⁹ Ibid Σελ.58-60

¹⁰⁰ Βλ. Koivurova Timo "Governance of Protected Areas in the Arctic" Utrecht Law Review, Vol. 5, Issue 1, 2009 σελ.55

¹⁰¹ Βλ. Marine Protected Areas (MPAs) – Arctic Council διαθέσιμο στο: <http://www.arctic-council.org/index.php/en/our-work2/8-news-and-events/353-pame-mpa> (ημερομηνία πρόσβασης 30/09/15)

Οργανικούς Ρύπους (POPs), τα βαρέα μέταλλα, τη ραδιενέργεια και την μείωση της στοιβάδας του όζοντος.¹⁰²

3.2.1.2 Το καθεστώς των παρατηρητών

Όταν η AEPS υιοθετήθηκε, τα κράτη της Αρκτικής παραχώρησαν στις ομάδες των αυτοχθόνων το καθεστώς του παρατηρητή, παρόμοιο με αυτό που αποδίδεται σε άλλους φορείς της κοινωνίας των πολιτών. Στη συνέχεια η ομάδα εργασίας για την Βιώσιμη Ανάπτυξη και Αξιοποίηση (TFSDU) επισήμανε με παρόμοιους όρους τη σημασία της διευκόλυνσης της συμμετοχής των τοπικών κοινοτήτων και των αυτοχθόνων λαών.

Λόγω της έλλειψης υποστήριξης από τις ΗΠΑ, ωστόσο, το καθεστώς των πολιτικών ομάδων των αυτοχθόνων στην Αρκτική συνεργασία ανέβηκε μόνο σε ένα ενδιάμεσο επίπεδο, με την υιοθέτηση της Διακήρυξης της Οτάβας για την ίδρυση του Αρκτικού Συμβουλίου. Η Διακήρυξη δημιούργησε την κατηγορία των «Μόνιμων Συμμετεχόντων» για τις τρεις τέτοιες ομάδες που έχουν ήδη αναγνωριστεί ως παρατηρητές στο πλαίσιο της AEPS. Ο στόχος της δημιουργίας αυτού του ειδικού καθεστώτος είναι να προβλέπεται η ενεργός συμμετοχή και η πλήρης διαβούλευση με τους εκπροσώπους των αυτοχθόνων πληθυσμών στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Αρκτικής. Σύμφωνα με τους κανόνες της διαδικασίας προβλέπεται, επίσης, ότι η αρχή αυτή πρέπει να εφαρμόζεται σε όλες τις συνεδριάσεις και τις δραστηριότητες του Αρκτικού Συμβουλίου. Σύμφωνα με τους κανόνες της διαδικασίας, οι μόνιμοι συμμετέχοντες έχουν δικαιώματα συμμετοχής σχεδόν ίσα με εκείνα των κρατών μελών του Συμβουλίου, εκτός από το δικαίωμα ψήφου.

Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις μπορούν να συμμετέχουν στις εργασίες του Αρκτικού Συμβουλίου υπό την ιδιότητα του παρατηρητή. Το καθεστώς μπορεί να χορηγηθεί από τα μέλη του Συμβουλίου υπό την προϋπόθεση ότι οι αιτούντες μπορούν να αποδείξουν ότι η συμμετοχή τους μπορεί να συμβάλει «στις εργασίες» του Συμβουλίου. Στην πράξη, το κριτήριο αυτό έχει χρησιμοποιηθεί με ένα πολιτικό

¹⁰² Βλ. Koivurova Timo & Hasanat Md. Waliul "The Climate Policy of Arctic Council" στο Koivurova Timo –Keskitalo H. Carina – Bankes Nigel, *Climate Governance in the Arctic*, Springer 2009 Σελ.62-3

τρόπο ώστε να αποφεύγεται η συμμετοχή των οργανώσεων και των κρατών που δεν μοιράζονται το όραμα των κρατών για την Αρκτική.¹⁰³

3.2.1.3 Συμφωνίες

Το Αρκτικό Συμβούλιο έχει προχωρήσει σε δύο μέχρι στιγμής νομικά δεσμευτικές για τα κράτη συμφωνίες. Στην υπουργική σύνοδο του 2009 στο Tromsø της Νορβηγίας, οι υπουργοί ανέθεσαν τη δημιουργία μιας Ομάδας Εργασίας για την ανάπτυξη ενός διεθνούς μέσου για τη συνεργασία στον τομέα της Έρευνας και Διάσωσης στην Αρκτική. Αυτό οδήγησε στην πρώτη δεσμευτική συμφωνία προς διαπραγμάτευση υπό την αιγίδα του Αρκτικού Συμβουλίου, η οποία υπεγράφη στην υπουργική σύνοδο το 2011, στο Nuuk της Γροιλανδίας και τέθηκε σε ισχύ τον Ιανουάριο του 2013.

Την ίδια χρονιά στο Nuuk, οι υπουργοί ανέθεσαν επίσης την προετοιμασία ενός διεθνούς μέσου για την ετοιμότητα και την αντιμετώπιση της θαλάσσιας ρύπανσης από πετρέλαιο στην Αρκτική. Αυτό οδήγησε στη δεύτερη συμφωνία που υπεγράφη κατά την υπουργική σύνοδο στην Κιρούνα της Σουηδίας το Μάιο του 2013.¹⁰⁴

3.2.1.4 Κριτική

Όπως γράφει ο Vanderzwaag, μετά από περίπου μια εικοσαετία, το Αρκτικό Συμβούλιο, έχει επικριθεί έντονα για τον soft law χαρακτήρα του και τους διαρθρωτικούς περιορισμούς του, αλλά σίγουρα έχει εξελιχθεί από ένα πεδίο συζήτησης σε διαμορφωτή πολιτικών και δικαίου. Η χρήση των ομάδων εργασίας για τις διαπραγματεύσεις των δύο συμφωνιών υπό την αιγίδα του Συμβουλίου αποτελεί μια καινοτομία. Εξακολουθεί βέβαια να αντιμετωπίζει μια σειρά προκλήσεων για τη διακυβέρνηση της Αρκτικής. Αυτές οι προκλήσεις αφορούν την πλήρη εφαρμογή των υφιστάμενων δεσμεύσεων και συστάσεων, την ολοκλήρωση της αναδιάρθρωσης του Συμβουλίου, την αντιμετώπιση της μελλοντικής διακυβέρνησης περιοχών πέραν της εθνικής δικαιοδοσίας στον ωκεανό και την ενίσχυση της επιρροής των αρκτικών προοπτικών στα διεθνή φόρα.

¹⁰³ Βλ. Duyck Sebastien “Polar Environmental Governance and Non State Actors” στο: Pincus Rebecca Ali H. Saleem *Diplomacy on Ice: Energy and Environment in Arctic and Antarctica*, Yale University Press 2015 σελ. 24-5

¹⁰⁴ Βλ. Agreements – Arctic Council διαθέσιμο στο: <http://www.arctic-council.org/index.php/en/our-work/agreements> (ημερομηνία πρόσβασης 30/09/2015)

Για να περιγράψει το Αρκτικό Συμβούλιο ο Vanderzwaag χρησιμοποιεί εύστοχα την φράση «ένα έργο σε εξέλιξη». Το Συμβούλιο συνεχίζει με ευελιξία και σταδιακά να εξελίσσεται σε πολλά μέτωπα μέσω των ομάδων εργασίας, των αξιολογήσεων και των σχεδίων εργασίας. Πολλά θέματα όμως, είναι που πρέπει να εξετασθούν από το Συμβούλιο και να εναρμονιστούν οι εθνικές ρυθμιστικές προσεγγίσεις ιδιαίτερα στον τομέα της ρύθμισης του πετρελαίου και του φυσικού αερίου. Επίσης ακόμη το Συμβούλιο δεν έχει προχωρήσει σε ισχυρές αποφάσεις σχετικά με την κλιματική αλλαγή.¹⁰⁵

Πιο συγκεκριμένα, ένα από τα βασικά προβλήματα του Αρκτικού Συμβουλίου είναι, καταρχάς, ο μη δεσμευτικός χαρακτήρας του. Ως επί το πλείστον, δεν υπάρχουν δεσμευτικές υποχρεώσεις που να επιβάλλονται για τους συμμετέχοντες παρά μόνο κατευθυντήριες γραμμές, των οποίων την αποτελεσματικότητα δεν αξιολογεί συστηματικά. Επιπλέον, η συμμετοχή στο Αρκτικό Συμβούλιο είναι αρκετά περιορισμένη. Οι αυτόχθονες δεν έχουν το δικαίωμα ψήφου στις αποφάσεις του Συμβουλίου ενώ είναι αυτοί που επηρεάζονται περισσότερο από τις οποιεσδήποτε μεταβολές στην Αρκτική. Ακόμη όμως και τα κράτη εκτός της Αρκτικής παίρνουν δύσκολα το καθεστώς του παρατηρητή, όπως είναι η περίπτωση της ΕΕ. Τέλος, υπάρχει το πρόβλημα της μη ανεξάρτητης και μόνιμης γραμματείας του Συμβουλίου και της χρηματοδότησης του.¹⁰⁶

3.2.2 Άλλες μορφές περιφερειακής συνεργασίας

3.2.2.1 Συμφωνία για τις πολικές αρκούδες 1973

Στα μέσα του εικοστού αιώνα, η χρήση παγοθραυστικών και αεροσκαφών για το κυνήγι της πολικής αρκούδας οδήγησε σε ανησυχίες σχετικά με τη μακροπρόθεσμη επιβίωση του είδους. Το 1973, ο Καναδάς, η Δανία, η Νορβηγία, η Σοβιετική Ένωση, και οι ΗΠΑ υπέγραψαν τη διεθνή συμφωνία για τη διατήρηση των πολικών αρκούδων. Η Συμφωνία για τις πολικές αρκούδες δεσμεύει τα πέντε κράτη να προστατεύσουν μέσω κατάλληλων μέτρων τα οικοσυστήματα, των οποίων οι πολικές αρκούδες είναι μέρος, και να διαχειριστούν τον πληθυσμό τους σύμφωνα με

¹⁰⁵ Βλ. Vanderzwaag L. David "The Arctic Council at 15 Years: Edging Forward in a Sea of Governance Challenges" German Yearbook of International Law, Vol. 54, 2011 σελ. 313-4

¹⁰⁶ Βλ. Moleenar Erik – Koivurova Timo "International Governance and Regulation of the Marine Arctic: Overview and Gap Analysis" WWF 2009 σελ. 35 διαθέσιμο στο: <http://www.wwf.se/source.php/1223579/International%20Governance%20and%20Regulation%20of%20the%20Marine%20Arctic.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 30/9/2015)

τις ορθές πρακτικές και τα διαθέσιμα επιστημονικά στοιχεία. Απαγορεύει, επίσης, τη χρήση των μεγάλων μηχανοκίνητων σκαφών και αεροσκαφών για το κυνήγι των πολικών αρκούδων. Το 2000, η συμφωνία αυτή συμπληρώθηκε από μια διμερή συμφωνία μεταξύ της Ρωσίας και των ΗΠΑ. Παρόμοια συμφωνία υπεγράφη επίσης ανάμεσα σε δύο ομάδες αυτοχθόνων, τους Inuvialuit του Καναδά και τους Inupiat των ΗΠΑ, η οποία υπογράφηκε το 1988 και αναθεωρήθηκε το 2000. Μια τρίτη συμφωνία υπεγράφη μεταξύ των κυβερνήσεων του Καναδά, τους Νούναβουτ, και τη Γροιλανδία το 2009.

Παρά το γεγονός ότι αυτές οι συμφωνίες διατήρησης είναι σημαντικές, μακροπρόθεσμα η επιτυχία τους είναι αμφίβολη. Η αλλαγή του κλίματος, με την παράταση της ετήσιας περιόδου χωρίς πάγο, αναγκάζει τις αρκούδες να μένουν στην ξηρά για αυξημένα χρονικά διαστήματα. Παρά το γεγονός ότι η πολική αρκούδα έχει εξελιχθεί για να αποθηκεύει λίπος, οι μεταβολές δεν θα επηρεάσουν μόνο τις αρκούδες (όπως έχει αναφερθεί παραπάνω) αλλά και τα ψάρια, τα οποία αποτελούν παραδοσιακά την τροφή τους. Το 2007, το Τμήμα Γεωλογικής Επισκόπησης των ΗΠΑ προέβλεψε μείωση κατά δύο τρίτα του παγκόσμιου πληθυσμού της πολικής αρκούδας ως το 2050.

Εντός του Καναδά, όπου βρίσκονται τα δύο τρίτα των πολικών αρκούδων στον κόσμο, υπάρχει ένταση μεταξύ των επιστημόνων και των Inuit σχετικά με την αφθονία των ειδών. Το 2008, η κυβέρνηση των ΗΠΑ κατέταξε την πολική αρκούδα στα απειλούμενα είδη και απαγορεύτηκε η εισαγωγή ειδών της πολικής αρκούδας στη χώρα. Το 2010, η κυβέρνηση των ΗΠΑ πρότεινε μάλιστα η πολική αρκούδα να μετακινηθεί από το Παράρτημα II στο Παράρτημα I της Σύμβασης για το Διεθνές Εμπόριο Απειλούμενων Ειδών (CITES), ένα βήμα που θα απαγορεύσει τις εμπορικές συναλλαγές των ζώων σε όλο τον κόσμο. Η канаδική κυβέρνηση, επηρεασμένη από την άποψη των Inuit θέλησε να μπλοκάρει την πρόταση των ΗΠΑ. Σήμερα η διαμάχη δεν έχει τελειώσει και το είδος της αρκούδας παραμένει στο παράρτημα II της Σύμβασης CITES.¹⁰⁷

3.2.2.2 Διακήρυξη Ilulissat

Η Διακήρυξη Ilulissat ανακοινώθηκε στις 28 Μαΐου 2008 από τα πέντε παράκτια κράτη του Αρκτικού Ωκεανού (ΗΠΑ, Ρωσία, Καναδάς, Νορβηγία και

¹⁰⁷ Βλ. Byers, Michael. *International Law and the Arctic*, Cambridge University Press, Cambridge 2013 σελ. 173-5

Δανία), που συνεδρίασαν σε πολιτικό επίπεδο κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης του Pulissat της Γροιλανδίας, με σκοπό τον διάλογο γύρω από ζητήματα, όπως η κλιματική αλλαγή, η προστασία του θαλασσίου περιβάλλοντος και η ασφάλεια στη θάλασσα. Η Διακήρυξη αναφέρεται εδώ και όχι στα πλαίσια του Αρκτικού Συμβουλίου διότι σκόπιμα έγινε εκτός του πλαισίου του και διότι τα τρία κράτη που δεν έχουν πρόσβαση στην Αρκτική θάλασσα (Σουηδία, Φινλανδία, Ισλανδία) δεν πήραν πρόσκληση, γιατί επρόκειτο να συζητηθούν νομικά ζητήματα της Αρκτικής Θάλασσας. Ομοίως πρόσκληση δεν πήραν και οι αυτόχθονες πληθυσμοί που έχουν εξέχουσα θέση στην περιοχή. Βέβαια, η Διακήρυξη δεν δημιούργησε κανέναν διακυβερνητικό φορέα, παρόλα αυτά είχε μεγάλη σημασία κυρίως λόγω της δήλωσης των κρατών για το μπλοκάρισμα ενός νέου ολοκληρωμένου διεθνούς νομικού καθεστώτος που θα διέπει την Αρκτική Θάλασσα. Δεσμεύτηκαν επίσης τα κράτη να διευθετήσουν ομαλά τις ενδεχόμενες επικαλυπτόμενες διεκδικήσεις.¹⁰⁸

3.2.2.3 Ευρω-Αρκτική Συνεργασία στην περιοχή Barents

Η διακυβέρνηση της αρκτικής περιοχής του Μπάρεντς (BEAR) ξεκίνησε επίσημα το 1993 και βασίστηκε σε ένα μοντέλο χαλαρής νομοθεσίας. Η συνεργασία του Μπάρεντς δημιούργησε μια νέα περιοχή, αυτή του Μπάρεντς, η οποία ήταν σκηνή στρατηγικών αντιπαραθέσεων κατά τον Ψυχρό Πόλεμο. Η διακυβέρνηση αναπτύσσεται σε δύο παράλληλες ενότητες: τα πέντε σκανδιναβικά κράτη και η Ρωσία, μαζί με την τότε Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ίδρυσαν το Ευρω-Αρκτικό Συμβούλιο του Μπάρεντς (BEAC), ενώ οι περιφερειακές κυβερνήσεις της περιοχής, μαζί με τους αυτόχθονες πληθυσμούς συνέστησαν το Περιφερειακό Συμβούλιο του Μπάρεντς (BRC).

Η περιοχή του Μπάρεντς είναι ιδιαίτερη ως προς τα χαρακτηριστικά και την ποικιλομορφία της. Έτσι και η διακυβέρνηση δύο επιπέδων που έχει δημιουργηθεί παρουσιάζει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Πρόκειται για ξεχωριστά οργανωτικά πλαίσια με ανεξάρτητα όργανα λήψης αποφάσεων. Το BEAC θεωρείται soft law όργανο όπως και το BRC, στο οποίο όμως δεν συμμετέχουν εθνικές κυβερνήσεις. Έτσι το BRC είναι θα λέγαμε πιο ήπιο από soft law σώμα. Εδώ συμμετέχουν περιφερειακές κυβερνήσεις που όμως υποστηρίζουν εθνικά ζητήματα. Συνεπώς, το BEAC στην ιδρυτική διακήρυξη του αναφέρει ορισμένα κοινά προβλήματα προς αντιμετώπιση

¹⁰⁸ Βλ. Young R. Onar “The Arctic in Play: Governance in a Time of Rapid Change” The International Journal of Marine and Coastal Law, Vol. 24, 2009 σελ.424

αλλά και κοινές υποχρεώσεις για τα κράτη. Αντίθετα το BRC έχει λιγότερο οργανωτικό και νομικό χαρακτήρα από το BEAC.¹⁰⁹

3.2.2.4 Συμφωνία των πέντε ευρωπαϊκών αρκτικών κρατών

Η Συμφωνία των πέντε Ευρωπαϊκών Αρκτικών κρατών αφορά μια συμφωνία μεταξύ Δανίας, Ισλανδίας, Φινλανδίας, Νορβηγίας και Σουηδίας, για την αντιμετώπιση της ρύπανσης της θάλασσας από πετρέλαιο ή άλλες επιβλαβείς ουσίες. Η συμφωνία καθορίζει μέτρα για την παρακολούθηση και την αντιμετώπιση των γεγονότων, όπως πετρελαιοκηλίδες σε ύδατα υπό τη δικαιοδοσία των συμβαλλομένων μερών. Περιλαμβάνει διατάξεις για την ανταλλαγή πληροφοριών, την υποβολή εκθέσεων, τη βοήθεια, την κατανομή του κόστους των επιχειρήσεων, και την επισκευή των πιθανών ζημιών που προκύπτουν από μια πιθανή διαρροή.¹¹⁰

3.2.2.5 Φόρουμ της Αρκτικής για το Λιμενικό Σώμα

Πριν μερικές μέρες, στις 30 Οκτωβρίου 2015, τα κράτη της Αρκτικής ίδρυσαν το Φόρουμ της Αρκτικής για το Λιμενικό Σώμα (ACGF). Μέσω του Φόρουμ επισημοποιείται ουσιαστικά η συνεργασία μεταξύ των ακτοφυλακών. Το ACGF είναι πολύ σημαντικό λόγω των ακραίων συνθηκών που επικρατούν στην θαλάσσια περιοχή της Αρκτικής, ιδίως σε όλη τη Βόρεια Αμερική και τα ρωσικά παράλια. Αρκετά πρόσφατα περιστατικά αποδεικνύουν ότι οι κίνδυνοι στην Αρκτική απαιτούν συντονισμένες διεθνείς κινήσεις.¹¹¹

Η δημιουργία του είναι ένα επίτευγμα, δεδομένης του τρέχοντος πολιτικού περιβάλλοντος. Οι αποστάσεις στην Αρκτική, οι διακυμάνσεις στις εντολές και τις προτεραιότητες μεταξύ των ακτοφυλακών, και το δύσκολο πολιτικό περιβάλλον σε σχέση με τη Ρωσία περιορίζει την επιτυχία του εγχειρήματος. Κι ενώ υπάρχει πληθώρα διακυβερνητικών επιπέδων στην Αρκτική, αυτή η συμφωνία ενισχύει τη συνεργασία και αποτελεί προληπτικό μέσο για την αποφυγή σοβαρών περιστατικών.

¹⁰⁹ Βλ. Waliul Hasanat, "A unique arrangement of soft-law cooperation in the Barents Region" στο: Tennberg Monica, *Politics of Development in the Barents Region*, Lapland University Press, 2012 σελ. 77

¹¹⁰ Βλ. Koivurova T. & Hossain K. "Hydrocarbon Development in the Offshore Arctic: Can it be Done Sustainably?" *Oil, Gas & Energy Law Intelligence* Vol. 10, Issue 2, February 2012 σελ.25

¹¹¹ Βλ. Pincus Rebecca "The Arctic Coast Guard Forum: A Welcome and Important Step" *Arctic Yearbook* 2015 σελ.1

Κάνει ένα βήμα παραπέρα στην διακυβέρνηση κυρίως λόγω της πρακτικότητας του ζητήματος. Η συνεργασία είναι απτή και μακριά από αίθουσες συζητήσεων.¹¹²

¹¹² Βλ. Østhagen Andreas “The Arctic Coast Guard Forum: Big Tasks, Small Solutions” November 3, 2015 The Arctic Insitute διαθέσιμο στο: <http://www.thearcticinstitute.org/2015/11/the-arctic-coast-guard-forum-big-tasks.html> (ημερομηνία πρόσβασης 30/09/2015)

Κεφάλαιο 4

Δυνατότητα ενδυνάμωσης της διακυβέρνησης

Είναι πέρα από κάθε αμφιβολία ότι η Αρκτική είναι στη μέση ενός μετασχηματισμού, οδηγούμενη από τις συνδυασμένες δυνάμεις της κλιματικής αλλαγής και της παγκοσμιοποίησης, που αναμένεται να οδηγήσουν σε αύξηση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στην περιοχή με μορφές όπως η εξόρυξη πετρελαίου και φυσικού αερίου, η εμπορική ναυτιλία, η βιομηχανική αλιεία, και ο τουρισμός. Το ερώτημα που γεννάται είναι πως θα επηρεάσουν τις μεταρρυθμίσεις των συστημάτων διακυβέρνησης που μπορεί να χρειαστεί να καθοδηγήσουν τις αυξανόμενες δραστηριότητες προς κοινωνικά, περιβαλλοντικά και οικονομικά θετικά αποτελέσματα. Μπορεί να προκαλέσει διεθνοποίηση της Αρκτικής και να γίνει το έναυσμα για τη δημιουργία μιας Συνθήκης για την Αρκτική. Μπορεί όμως να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για στενότερη και ισχυρότερη περιφερειακή συνεργασία μεταξύ των αρκτικών κρατών.¹¹³

4.1 Διεθνοποίηση του καθεστώτος

4.1.1 Δημιουργία Συνθήκης για την Αρκτική

Είναι σημαντικό να γίνει αντιληπτό ότι το επιχείρημα πως τα περιβαλλοντικά προβλήματα της Αρκτικής προέρχονται από το εξωτερικό, και, συνεπώς, πρέπει να αντιμετωπιστούν κατά κύριο λόγο σε άλλα φόρα, σταδιακά γίνεται λιγότερο πειστική, εφόσον οι συνέπειες της κλιματικής αλλαγής θα ανοίξουν την περιοχή σε διάφορες οικονομικές δραστηριότητες από αρκτικά ή μη κράτη και επιχειρήσεις, με παράλληλα περιβαλλοντικά προβλήματα για την περιοχή. Είναι αυτή η σταδιακή μετατόπιση ότι τα περισσότερα ζητήματα μπορούν να αντιμετωπιστούν από τα ίδια τα κράτη της Αρκτικής, που καθιστά τη δημιουργία μιας Συνθήκης για την Αρκτική απαραίτητη.

Μεγάλη βιβλιογραφία αναλώνεται στη σύγκριση μεταξύ του συστήματος της Ανταρκτικής και της Αρκτικής και πως θα μπορούσαν να αντληθούν ιδέες από το

¹¹³ Βλ. Young R. Oran "If an Arctic Ocean treaty is not the solution, what is the alternative?" Polar Record, Vol. 47, 2011 σελ. 327

πρώτο για να ενισχυθεί το δεύτερο. Αφενός, υπάρχει τεράστια διαφορά στη νομική βάση επί της οποίας έχουν δημιουργηθεί τα δύο πολιικά καθεστώτα. Η παρουσία των κυρίαρχων κρατών στην Αρκτική δεν επιτρέπει πολλά περιθώρια να αναπτυχθεί ένα συλλογικό μοντέλο σαν αυτό της Αρκτικής, δεδομένου ότι είναι ακριβώς η μη ύπαρξη κυρίαρχων κρατών στην Ανταρκτική που επέτρεψε τη δημιουργία του καθεστώτος. Αφετέρου, το επιχείρημα ότι η διεθνής κοινωνία, ή τουλάχιστον μια ευρύτερη ομάδα χωρών από την Αρκτική θα συνάψουν μια συνθήκη για την πλήρη προστασία της Αρκτικής φαίνεται εξαιρετικά αισιόδοξο, όταν υφίστανται κυριαρχικές διεκδικήσεις.

Η εστίαση στις θαλάσσιες περιοχές έχει μεγαλύτερο έρεισμα τουλάχιστον όταν η εν λόγω πρόταση βασίζεται στο ισχύον δίκαιο της θάλασσας. Υπάρχει μια σαφής τάση ότι η μελλοντική πραγματικότητα στην Αρκτική είναι προσανατολισμένη προς την κατεύθυνση της διακυβέρνησης των υδάτων της Αρκτικής, δεδομένων των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής σε αυτά (αυξημένη ναυτιλία, εκμετάλλευση υποθαλάσσιων υδρογονανθράκων και αλιεία). Όπως θα αναφερθεί παρακάτω το δίκαιο της θάλασσας προσφέρει τέτοιες δυνατότητες συνεργασίας.

Σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα, είναι προφανές ότι οι συνέπειες της αλλαγής του κλίματος θα πιέσει το Αρκτικό Συμβούλιο ολοένα και περισσότερο για τη δημιουργία ενός πιο αυστηρού καθεστώτος, ενδεχομένως μιας Συνθήκης. Εάν αυτή η εσωτερική διαδικασία στο πλαίσιο του Συμβουλίου οδηγήσει σε μια προσέγγιση Συνθήκης, είναι περισσότερο πιθανή μια επισημοποίηση της σημερινής δομής του Συμβουλίου. Μια Συνθήκη Πλαίσιο, θα μπορούσε να προσθέσει ορισμένες βασικές αρχές που σχετίζονται με την προστασία του περιβάλλοντος και την βιώσιμη ανάπτυξη. Επιπλέον, θα μπορούσε να δίνει εντολή στο Συμβούλιο να εγκρίνει πρωτόκολλα για την αντιμετώπιση των απειλών για την προστασία του περιβάλλοντος με βάση την επιστημονική αξιολόγηση. Θα άλλαζε σίγουρα τον τρόπο λήψης των αποφάσεων καθώς και τη νομική ισχύ αυτών. Ακόμη, εκτελεστικά πρωτόκολλα θα μπορούσαν να διευρύνουν την Συνθήκη Πλαίσιο, πλαισιώνοντας διαφορετικά ζητήματα κάθε φορά και μένοντας ανεξάρτητα για τα κράτη να επιλέξουν ποια θα εφαρμόζουν. Σε μια τέτοια Συνθήκη Πλαίσιο, βέβαια, η επισημοποίηση του status των αυτοχθόνων είναι απαραίτητη.¹¹⁴

¹¹⁴ Βλ. Koivurova Timo "Alternatives for an Arctic Treaty – Evaluation and a New Proposal" Review of European Community & International Environmental Law, Vol. 17, Issue 1, 2008 σελ. 20-5

Μιλώντας ρεαλιστικά, η ιδέα μιας Συνθήκης για την Αρκτική είναι σίγουρα ελκυστική, αλλά μάλλον αδιανόητη πολιτικά. Τα παράκτια κράτη της Αρκτικής δεν έχουν κανένα συμφέρον να γίνουν μέρη σε μια τέτοια συμφωνία. Ακόμα και αν τους ενδιέφερε, οι προσπάθειες να διαπραγματευθούν τους όρους μιας τέτοιας συμφωνίας θα ήταν σίγουρα παρατεταμένες, και το τελικό προϊόν θα μπορούσε να στερείται ουσιαστικού περιεχομένου, ως συνέπεια των συμβιβασμών που θα γίνουν για να παραχθεί τελικά ένα συμφωνηθέν κείμενο. Ακόμη και τότε, είναι πολύ πιθανό ότι οι ΗΠΑ (και ίσως και άλλοι) θα αρνηθούν να επικυρώσουν τη συμφωνία, πράγμα που θα σταθεί εμπόδιο στο να εισέλθει νόμιμα σε ισχύ. Οι αυτόχθονες λαοί από την άλλη είναι πιθανό να θεωρήσουν μια κρατοκεντρική συμφωνία ως επιζήμια για τα συμφέροντά τους στην Αρκτική.¹¹⁵

4.1.2 Κοινή Κληρονομιά της Ανθρωπότητας

Σύμφωνα με το Δίκαιο της Θάλασσας, στην Αρκτική Θάλασσα υπάρχουν μέρη, πέραν των περιοχών εθνικής δικαιοδοσίας, που θεωρούνται *res omnium communis*. Μια περίπτωση είναι, φυσικά, η ανοικτή θάλασσα και μια άλλη θα μπορούσε να είναι ο διεθνής βυθός. Η ανοιχτή θάλασσα της Αρκτικής χαρακτηρίζεται από μια μεγάλη κεντρική περιοχή γύρω από το γεωγραφικό Βόρειο Πόλο, δηλαδή το πολικό κάλυμμα. Περιοχές της ανοιχτής θάλασσας της Αρκτικής οι οποίες δεν είναι καλυμμένες με πάγο πρέπει απαραίτητως να θεωρηθούν ως *res communis omnium*, όπου, καταρχάς, οι παραδοσιακές ελευθερίες της ανοικτής θάλασσας επικρατούν. Από την άλλη, ο βυθός και το υπέδαφος της Αρκτικής Θάλασσας πέραν της εθνικής δικαιοδοσίας θα μπορούσε να ανακηρυχθεί ως κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας (σύμφωνα με το άρθρο 136 της UNCLOS¹¹⁶). Ωστόσο, οι τρέχουσες τάσεις στην πρακτική ορισμένων παράκτιων κρατών της Αρκτικής κινούνται προς την κατεύθυνση της διεκδίκησης κυριαρχικών δικαιωμάτων πάνω στο Βόρειο Πόλο. Η ρωσική σημαία στο βυθό κάτω από το Βόρειο Πόλο είναι μια σαφής απόδειξη αυτής της τάσης. Οι Ρώσοι συνέκριναν τον γεγονός αυτό με τα πρώτα βήματα του ανθρώπου στη Σελήνη. Ήταν άλλωστε η συμβολική υποστήριξη της για τη ρωσική υποβολή αίτησης, το 2001, για επέκταση της υφαλοκρηπίδας της προς τον Βόρειο Πόλο. Όπως έχει καταδειχθεί παραπάνω, σε τέτοιες δηλώσεις έχουν προχωρήσει και

¹¹⁵ Βλ. Young R. Oran "The future of the Arctic: cauldron of conflict or zone of peace?" *International Affairs*, Vol. 87, issue 1, 2011 σελ. 192

¹¹⁶ Βλ. UNCLOS (1982) United Nations convention on the law of the sea.

http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm

τα υπόλοιπα αρκτικά κράτη. Ακόμη όμως δεν έχει γίνει κάποια τέτοια οριοθέτηση, η οποία σύμφωνα με το Δίκαιο της Θάλασσας είναι δύσκολο να επιτευχθεί. Συνεπώς, μια εξαιρετική λύση που θα διευκόλυνε την συνεργασία και θα παραμέριζε τις συγκρούσεις θα ήταν η ανακήρυξη της περιοχής του Βόρειου Πόλου σε Κοινή Κληρονομιά της Ανθρωπότητας. Παρόλο που το διεθνές δίκαιο δίνει αυτή την ευκαιρία στα κράτη, στην πραγματικότητα κάτι τέτοιο σημαίνει πως τα παράκτια αρκτικά κράτη θα πρέπει να εγκαταλείψουν τη διεκδίκηση τους για εκτεταμένη υφαλοκρηπίδα, πράγμα το οποίο είναι μάλλον απίθανο στην παρούσα φάση.¹¹⁷

4.1.3 Καθεστώς ημίκλειστης θάλασσας

Έχουν ήδη αναφερθεί εκτενώς οι ευκαιρίες για ανάπτυξη, στην ναυσιπλοΐα, στην πρόσβαση σε φυσικούς έμβιους ή μη πόρους, αλλά και οι προβαλλόμενες διεκδικήσεις των κρατών. Η κατάσταση αυτή επιδεινώνεται από τη γεωγραφία της Αρκτικής ως ημίκλειστη θάλασσα που περιβάλλεται από παράκτια κράτη, δεδομένου ότι οι επεκτάσεις της υφαλοκρηπίδας και οι οριοθετήσεις των θαλάσσιων συνόρων οδηγούν πάντοτε σε αλληλεπικαλυπτόμενες διεκδικήσεις κυριαρχίας, οι οποίες μπορεί να προκαλέσουν διακρατικές τριβές. Συνολικά, ο συνδυασμός της κλιματικής αλλαγής με συνεπαγόμενη την τήξη των πάγων και την ανάδειξη των φυσικών πόρων, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για διακρατικές εντάσεις μεταξύ όλων των παικτών. Συνεπώς, κρίνεται απαραίτητο να δημιουργηθεί μια ζώνη ειρήνης, ασφάλειας και συνεργασίας στην περιοχή.¹¹⁸

Η UNCLOS δεν περιορίζεται μόνο στην Κοινή Κληρονομιά της Ανθρωπότητας, αλλά δίνει μια ακόμη δυνατότητα εφαρμογής της, μέσω του Μέρους IX της Σύμβασης (άρθρα 122-123), αφιερωμένο στην «κλειστή ή ημίκλειστη θάλασσα». Σύμφωνα λοιπόν με το άρθρο 122 «Κλειστή ή ημίκλειστη θάλασσα είναι κόλπος, λεκάνη ή θάλασσα που περιβάλλεται από δύο ή περισσότερα κράτη και συνδέεται με άλλη θάλασσα ή ωκεανό με μια στενή λωρίδα ή που αποτελείται εξολοκλήρου από τις αιγιαλίτιδες ζώνες και τις ΑΟΖ δύο ή περισσότερων κρατών».¹¹⁹ Αυτό σημαίνει πως η Αρκτική Θάλασσα πληροί τις προϋποθέσεις, ειδικά αν σκεφτεί κανείς πως το γεγονός ότι αποτελεί ωκεανό είναι υπό αμφισβήτηση. Άρα

¹¹⁷ Βλ. Cinelli Claudia "The Law of the Sea and the Arctic Ocean" Arctic Review on Law and Politics, vol. 2, Issue 1, 2011 σελ. 17-8

¹¹⁸ Βλ. Stringer D. Kevin "The Arctic Domain: A Narrow Niche for Joint Special Operations Forces" Joint Force Quarterly, Vol. 78, 3rd Quarter, July 2015 σελ. 25

¹¹⁹ Βλ. για την ελληνική μετάφραση Ασωνίτης Γιώργος, *Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995 σελ.144

μπορεί κάνοντας χρήση του άρθρου 122 να θεωρηθεί ημίκλειστη θάλασσα και να προχωρήσει σε συνεργασία όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 123 της UNCLOS. Δηλαδή, το άρθρο προβλέπει τη δημιουργία ενός περιφερειακού οργανισμού για τη διαχείριση και διατήρηση των βιολογικών πόρων της θάλασσας, το συντονισμό των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των κρατών και τον συντονισμό της επιστημονικής έρευνας.¹²⁰ Μια τέτοια εφαρμογή θα μπορούσε να αποτελέσει μια ευκαιρία για συνεργασία μεταξύ των παράκτιων κρατών, είτε απευθείας, είτε μέσω μιας «αρμόδιας περιφερειακής οργάνωσης» ανοικτή σε άλλους ενδιαφερόμενους φορείς. Το νομικό πλαίσιο θα περιλαμβάνει επίσης μια σειρά πολυμερών μέσων (ιδίως, του περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας) που εν πολλοίς υπάρχουν ήδη μέσω του Αρκτικού Συμβουλίου στην Αρκτική Θάλασσα.¹²¹

Στο ίδιο πλαίσιο, μια ακόμη καλή ευκαιρία είναι η ανάπτυξη μιας συμφωνίας υπό την αιγίδα του Προγράμματος των Περιφερειακών Θαλασσών του UNEP. Η περιφέρεια της Αρκτικής ανήκει στο Πρόγραμμα μόνο ως ανεξάρτητος εταίρος. Με τη δημιουργία όμως συμφωνίας, το UNEP θα μπορούσε να συνδράμει περισσότερο στη διαχείριση των υδάτων, στην βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής, στην επιστημονική υποστήριξη, και γενικότερα στο σύστημα διακυβέρνησης της Αρκτικής, όπως έχει κάνει και σε άλλες περιοχές με μεγάλη επιτυχία¹²² (Βλ. Μεσογειακό Πρόγραμμα Δράσης) .

4.2 Ενίσχυση της περιφερειακής διακυβέρνησης

4.2.1 Μετεξέλιξη του Αρκτικού Συμβουλίου

Παραδόξως, η βιβλιογραφία έχει λίγα να πει για το μελλοντικό ρόλο του Αρκτικού Συμβουλίου, το οποίο είναι το πιο σημαντικό φόρουμ υψηλού επιπέδου της περιοχής και ο μηχανισμός για την αντιμετώπιση των ζητημάτων της διεθνούς συνεργασίας στην περιοχή. Το Συμβούλιο έχει σοβαρούς περιορισμούς στον τομέα αυτό. Είναι διαμορφωτής της πολιτικής και όχι ένα όργανο χάραξης πολιτικής. Η αρμοδιότητά του περιορίζεται από την επίσημη απαγόρευση για την αντιμετώπιση

¹²⁰ Βλ. UNCLOS (1982) United Nations convention on the law of the sea.

http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm

¹²¹ Βλ. Cinelli Claudia "The Law of the Sea and the Arctic Ocean" Arctic Review on Law and Politics, vol.2, Issue 1, 2011 σελ σελ. 20-1

¹²² Βλ. Regional Seas Programme – UNEP διαθέσιμο στο:

<http://www.unep.org/regionalseas/about/default.asp> (ημερομηνία πρόσβασης 30/09/2015)

θεμάτων ασφαλείας και μια άτυπη πρακτική αποφυγής θεμάτων αλιείας. Στερείται ενός αποτελεσματικού μηχανισμού που να λαμβάνει υπόψη τις ανησυχίες των μεγάλων μη αρκτικών κρατών. Παρόλα αυτά, το Αρκτικό Συμβούλιο έχει αποδειχθεί πιο αποτελεσματικό από ότι οι περισσότεροι αναλυτές είχαν προβλέψει κατά τη στιγμή της δημιουργίας του. Έχει καλές επιδόσεις στον καθορισμό της ατζέντας σχετικά με τα θέματα της Αρκτικής, πλαισιώνοντας τα βασικά ζητήματα για την επεξεργασία πολιτικών διαδικασιών και παρέχοντας ένα χώρο στον οποίο διάφοροι μη κρατικοί φορείς, οργανώσεις και ιδιαίτερα οι αυτόχθονες πληθυσμοί μπορούν να συμμετέχουν αποτελεσματικά. Στην παρούσα συγκυρία, μια ζοηρή συζήτηση βρίσκεται σε εξέλιξη σχετικά με τους τρόπους ενίσχυσης του Αρκτικού Συμβουλίου και της ικανότητας του να διαδραματίσει εποικοδομητικό ρόλο στην προώθηση ενός ειρηνικού μέλλοντος για την περιοχή.¹²³

Πολλές είναι οι προτάσεις που μπορούν να γίνουν για να ενισχυθεί το Αρκτικό Συμβούλιο. Καταρχάς θα μπορούσε να επικεντρωθεί σε περιφερειακά ζητήματα. Θα μπορούσε να γίνει η πλατφόρμα για την διαπραγμάτευση νομικά δεσμευτικών συμφωνιών, όπως έγινε με τη Συμφωνία για την Έρευνα και Διάσωση. Σε διεθνές επίπεδο, το Αρκτικό Συμβούλιο θα πρέπει να τοποθετηθεί μέσα στο ευρύτερο διεθνές πλαίσιο περιφερειακής συνεργασίας, όπου θα μπορούσε να γίνει συνδιαμορφωτής της πολιτικής ατζέντας. Ως εκ τούτου, θα αλληλεπιδρούσε με άλλα καθεστώτα και άλλους θεσμούς του διεθνούς συστήματος.

Όσον αφορά την εσωτερική δομή, θα ήταν χρήσιμο να εγκαταλειφθεί η τρέχουσα εντολή του Αρκτικού Συμβουλίου για την προστασία του περιβάλλοντος και την βιώσιμη ανάπτυξη, και να προσδιορίσει τις εργασίες του γύρω από ένα μεγαλύτερο αριθμό θεμάτων, συμπεριλαμβάνοντας θέματα όπως η αλιεία, τα θαλάσσια θηλαστικά, αλλά και η πολιτική και η ασφάλεια. Κάτι τέτοιο θα επέτρεπε καλύτερη κατανομή των εργασιών μεταξύ των Ομάδων Εργασίας.

Κάτι επίσης σημαντικό είναι η αντίληψη ότι το Αρκτικό Συμβούλιο είναι άλλο ένα top-down φόρουμ, το οποίο διαχειρίζονται πρωτεύουσες που βρίσκονται μακριά από την περιοχή του ενδιαφέροντος. Συμπληρωματικά, το καθεστώς των παρατηρητών θα πρέπει να αναθεωρηθεί. Θα μπορούσε να δοθεί έμφαση σε μια θετική συνεισφορά τους, για παράδειγμα στην έρευνα ή στην χρηματοδοτική στήριξη, στο Συμβούλιο. Άλλωστε πολλοί από τους παρατηρητές, όπως η Κίνα, η

¹²³ Βλ. Young R. Oran "The future of the Arctic: cauldron of conflict or zone of peace?" International Affairs Vol. 87, issue 1, 2011 σελ. 193

Ιαπωνία, η ΕΕ και η Νότια Κορέα, έχουν κρίσιμο ρόλο στην αντιμετώπιση των παγκόσμιων διαδικασιών που επηρεάζουν την Αρκτική. Ταυτόχρονα, ορισμένοι συγγραφείς επισημαίνουν ότι το καθεστώς του παρατηρητή μπορεί να αποτελέσει απειλή για τη θέση των μόνιμων συμμετεχόντων, δηλαδή τους αναγνωρισμένους οργανισμούς των αυτοχθόνων. Το καθεστώς των τελευταίων πρέπει επίσης να αναβαθμιστεί με κάθε τρόπο για να μπορέσουν οι αποφάσεις του Συμβουλίου να έχουν μεγαλύτερη επαφή με την πραγματικότητα. Τα αποτελέσματα οποιασδήποτε μεταβολής στην Αρκτική επηρεάζει πρώτα από όλα τους αυτόχθονες και για αυτό πρέπει να είναι μέρος της λήψης των αποφάσεων.

Παρόλα αυτά, λίγα έχουν ειπωθεί σχετικά με το πώς θα λυθεί το ζήτημα των παρατηρητών και των μόνιμων συμμετεχόντων. Μια ιδέα είναι να μειωθεί η παρατεταμένη διαδικασία υποβολής αιτήσεων για τους παρατηρητές και να ανοίξει ο δρόμος στην είσοδο τους στο πλαίσιο. Μια άλλη είναι οι μόνιμοι συμμετέχοντες και οι παρατηρητές να μπορούν να έχουν το δικαίωμα να μιλούν κατά τη διάρκεια των υπουργικών συναντήσεων και να έχουν πρόσβαση σε μη εμπιστευτικό υλικό.¹²⁴

4.2.2 Δημιουργία Αρκτικού RFMO

Η Νορβηγία, η Ρωσία, οι ΗΠΑ, η Γροιλανδία και ο Καναδάς είναι μέλη αρκετών διεθνών οργανισμών με στόχο την προστασία της Αρκτικής, ακόμη κι αν δεν υπάρχει ένας περιφερειακός οργανισμός για την αλιεία στην Αρκτική. Τα κράτη φαίνεται να συμφωνούν πως μια διεθνής συμφωνία είναι αναγκαία, αλλά διαφωνούν ως προς τους όρους. Ως αποτέλεσμα του αδιεξόδου, αυτά τα πέντε κράτη έχουν συμφωνήσει ότι η Επιτροπή Αλιείας του Βορειοανατολικού Ατλαντικού (NEAFC) θα προστατεύσει τις αλιευτικές δραστηριότητες στην Αρκτική και ότι κανένας άλλος RFMO δεν είναι απαραίτητος αυτή τη στιγμή. Όπως φάνηκε και πιο πάνω, οι σημερινοί φορείς για τη διαχείριση αλιείας της περιοχής δεν καλύπτουν το σύνολο της Αρκτικής και ως εκ τούτου είναι ανεπαρκείς.¹²⁵

¹²⁴ Βλ. Graczyk Piotr "The Arctic Council Inclusive of Non-Arctic Perspectives" στο: Axworthy S. Thomas, Koivurova Timo & Hasanat Waliul, *The Arctic Council: Its Place in the Future of Arctic Governance*, The Walter and Duncan Gordon Foundation, Arctic Centre & Munk School of Global Affairs 2012 σελ. 268-71

¹²⁵ Βλ. Soliman Adam "Fisheries Governance and How It Fits Within the Broader Arctic Governance" *Seattle University Law Review* Vol. 37, 2014 Σελ.1221

Σύμφωνα με τον Byers, η ομάδα περιβάλλοντος Pew¹²⁶ κυκλοφόρησε μια ανοικτή επιστολή, το 2012, που υπεγράφη από περισσότερους από 2.000 επιστήμονες από εξήντα επτά χώρες. Συγκεκριμένα, εξέφρασαν την άποψη ότι η Αρκτική Θάλασσα διατρέχει σοβαρό κίνδυνο από την υπεραλίευση. Ζήτησαν τη δημιουργία μιας διεθνούς αλιευτικής συμφωνίας για την προστασία της κεντρικής Αρκτικής Θάλασσας μέσω ποσοτώσεων αλιευμάτων που βασίζεται σε επιστημονικά στοιχεία και στην αρχή της προφύλαξης, και ξεκινώντας από μηδενικό επίπεδο, κατανοώντας την ευαισθησία της περιοχής.¹²⁷

Η καθιέρωση Οργανισμού Αλιείας της Αρκτικής Θάλασσας θα απαιτούσε πιθανώς τη συμμετοχή ορισμένων κρατών που δεν βρίσκονται στην Αρκτική, εφόσον είναι απαραίτητο να συμμετάσχουν εάν το επιθυμούν. Αυτά τα κράτη θα μπορούν να έχουν πρόσβαση σε τμήματα της ανοιχτής θάλασσας, εάν επιτευχθεί συναίνεση για επιβολή ποσοτώσεων. Τα παράκτια κράτη έχουν ήδη εκδηλώσει ενδιαφέρον και, σύμφωνα με το άρθρο 8 της Συμφωνίας για τα αλληλοεπικαλυπτόμενα αποθέματα, έχουν κάθε δικαίωμα να δημιουργήσουν μια περιφερειακή οργάνωση αλιείας από μόνα τους –υπό την προϋπόθεση ότι θα παραμείνει ανοικτή σε άλλα κράτη με ενδιαφέρον για αλίευση στην περιοχή. Επιπλέον, μπορεί να είναι πιο εύκολο τώρα, πριν δηλαδή προκύψουν αντικρουόμενα συμφέροντα. Η πολιτική βούληση για την υποστήριξη της περιφερειακής οργάνωσης αλιείας για την Αρκτική υπάρχει σαφώς από την πλευρά των ΗΠΑ, οι οποίες, παρά τη συχνή επιφύλαξη τους σε σχέση με τους διεθνείς οργανισμούς, εδώ δείχνει πρωτοβουλία. Και τα υπόλοιπα κράτη όμως οφείλουν να εξετάσουν μια τέτοια ευκαιρία, ειδικά μετά τις ενδείξεις ότι το τοπίο αλλάζει εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής, ενώ παράλληλα πολλά μη αρκτικά κράτη όπως η Ιαπωνία, η Κίνα και η Ν. Κορέα ήδη δραστηριοποιούνται αλιευτικά στην περιοχή.

Από την άλλη, δεν θα ήταν σοφό οι διαπραγματεύσεις να ξεκινήσουν εντός του Αρκτικού Συμβουλίου γιατί οι αυτόχθονες πληθυσμοί (που δεν αποτελούν ισότιμα μέλη) είναι απαραίτητο να πάρουν μέρος στη λήψη αποφάσεων, αφού άλλωστε τους επηρεάζει απόλυτα. Για παράδειγμα, το 2001 η συμφωνία για την Έρευνα και Διάσωση σχεδιάστηκε από μια ομάδα εργασίας εκτός του Αρκτικού

¹²⁶ Η Pew Charitable Trusts είναι ένας ανεξάρτητος, μη κερδοσκοπικός, μη κυβερνητικός οργανισμός (ΜΚΟ), που ιδρύθηκε το 1948. Οι τομείς δημόσιας πολιτικής με τους οποίους ασχολείται περιλαμβάνουν το περιβάλλον, την κρατική πολιτική, την οικονομική πολιτική και την υγεία.

¹²⁷ Βλ. Byers, Michael. *International Law and the Arctic*, Cambridge University Press, Cambridge 2013 σελ. 179

Συμβουλίου και μετά υπογράφηκε από όλα τα αρκτικά κράτη. Με άλλα λόγια, η συνθήκη υιοθετήθηκε κάτω από την ομπρέλα του Αρκτικού Συμβουλίου, αλλά όχι μέσα στο ίδιο το Συμβούλιο. Η συμπερίληψη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως εταίρου στις διαπραγματεύσεις στον τομέα της αλιείας είναι απαραίτητη και θα ήταν χρήσιμη να γίνει παράλληλα με την απονομή του καθεστώτος του μόνιμου παρατηρητή στο Συμβούλιο. Αναμφισβήτητα, ένας περιφερειακός οργανισμός κερδίζει παρά χάνει με τη συμμετοχή ισχυρών άλλων περιφερειακών φορέων σε ρόλο συμβουλευτικό και υποστηρικτικό. Αυτός είναι και ο λόγος που ο Καναδάς και οι ΗΠΑ έχουν χορηγήσει καθεστώς παρατηρητή στο Συμβούλιο της Ευρώπης.¹²⁸

¹²⁸ Ibid σελ. 183-4

Συμπεράσματα

Η περιοχή της Αρκτικής παρουσιάζει πολύ ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, μοναδικά σε όλο τον κόσμο. Έχει ιδιαίτερες κλιματολογικές συνθήκες που την ξεχωρίζουν από τον υπόλοιπο κόσμο, συγκρίνοντας την μόνο με την Ανταρκτική. Και πάλι όμως είναι μια άνιση σύγκριση καθώς η Αρκτική αποτελείται κατά βάση από ύδατα, που βρέχουν τις γύρω παράκτιες περιοχές των χωρών. Επιπλέον, έχει μια μοναδική βιοποικιλότητα σε όλο τον κόσμο, είδη που ζουν μόνο εδώ. Αυτό όμως που την κάνει ξεχωριστή είναι οι άνθρωποι της, οι αυτόχθονες πληθυσμοί που ζουν εκεί, οι οποίοι κατοικούν την άγονη και δύσκολη περιοχή εδώ και χιλιάδες χρόνια. Μπορεί να είναι πολίτες των κρατών τους, αλλά ξεχωρίζουν για τους ιδιαίτερους πολιτισμούς τους, την γλώσσα τους, τις παραδοσιακές τους πρακτικές.

Πέρα όμως από τη μοναδικότητα της περιοχής, τα κράτη τα οποία βρέχονται από την Αρκτική Θάλασσα, η Νορβηγία, η Ρωσία, οι ΗΠΑ, ο Καναδάς και η Δανία, αρχίζουν ολοένα και ανακαλύπτουν την περιοχή και την εντάσσουν στις πολιτικές τους. Κάποια κράτη θέλουν περισσότερο να προστατέψουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, όπως ο Καναδάς και η Νορβηγία, ενώ κάποια άλλα προβάλλουν περισσότερο εκεί διεκδικήσεις κυριαρχίας, όπως η Ρωσία. Όλα τα κράτη πάντως έχουν μια πολύ πλήρη πολιτική ατζέντα για την περιοχή της Αρκτικής. Οι τομείς ενδιαφέροντος των κρατών είναι κυρίως η κυριαρχία και οι προβαλλόμενες διεκδικήσεις τους, το περιβάλλον, η ναυσιπλοΐα, η ανάπτυξη των φυσικών πόρων και η επιστημονική έρευνα, μέσα από τους οποίους φυσικά προωθούν τα εθνικά τους συμφέροντα.

Οι διεκδικήσεις στην περιοχή έχουν περιοριστεί σε μεγάλο βαθμό τα τελευταία χρόνια. Η μόνη εδαφική διεκδίκηση που έχει απομείνει είναι ένα πολύ μικρό νησί, το νησί Hans, που διεκδικούν τόσο ο Καναδάς, όσο και η (Γροιλανδία). Ακόμη κι αυτό όμως δεν δημιουργεί ιδιαίτερες εντάσεις. Εκεί που πραγματικά, γίνονται οι μεγαλύτερες προβολές από τα κράτη είναι στο ζήτημα οριοθέτησης των θαλάσσιων ζωνών και συγκεκριμένα της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ. Αυτό γίνεται γιατί κάθε μία από τις ζώνες αυτές, αποτελεί και μια ευκαιρία για ανάπτυξη φυσικών

πόρων, δηλαδή αφενός της εκμετάλλευσης ενεργειακών πόρων και αφετέρου της αλιείας.

Η αλιεία ήταν πάντοτε μια πολύ συνήθης πρακτική στην Αρκτική Θάλασσα. Τόσο τα αρκτικά παράκτια κράτη και οι αυτόχθονες της περιοχής, όσο και μη αρκτικά κράτη εκμεταλλεύονται τα αλιεύματα της περιοχής. Από την άλλη, η εκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων, κυρίως του πετρελαίου και του φυσικού αερίου, αλλά και των μεταλλευμάτων, είναι μια σχετικά καινούρια πρακτική. Η Αρκτική άλλωστε, έχει αποδειχθεί πλέον επιστημονικά, πως αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα ανεκμετάλλευτα αποθέματα υδρογονανθράκων στον κόσμο. Εκεί λοιπόν, τα κράτη είδαν νέες ευκαιρίες για οικονομική ανάπτυξη.

Πέρα από την ανάπτυξη, αυτό που έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τα κράτη και την επιστημονική έρευνα είναι το περιβάλλον και οι νέες προκλήσεις που έχουν αρχίσει να το διαταράσσουν. Το μείζον ζήτημα αυτή τη στιγμή στην Αρκτική είναι η κλιματική αλλαγή και οι δυσμενείς επιπτώσεις της. Είναι πλέον γεγονός, ότι οι θερμοκρασίες της γης ανεβαίνουν, προκαλώντας υποχώρηση των πάγων της Αρκτικής. Πάγοι υποχωρούν τόσο στη θάλασσα όσο και στα ηπειρωτικά εδάφη, οι λεγόμενοι παγετώνες. Αυτοί οι τελευταίοι καθώς υποχωρούν και κατευθύνονται προς τη θάλασσα, επηρεάζουν τη στάθμη της θάλασσας. Το πρόβλημα αυτό φυσικά ξεκινά στην Αρκτική, αλλά γρήγορα γίνεται παγκόσμιο, αφού επηρεάζει χώρες και εδάφη που βρίσκονται στην άλλη πλευρά του πλανήτη. Επιπλέον, η αλλαγή του τοπίου στην Αρκτική έχει ήδη αρχίσει να επιδρά πάνω στην βιοποικιλότητα. Η ελάχιστη χλωρίδα που φύεται στην περιοχή αλλάζει σύμφωνα με τα νέα δεδομένα, αλλά και η πανίδα, χερσαία και θαλάσσια, κινδυνεύει με εξαφάνιση, μη μπορώντας πάντοτε να προσαρμοστεί.

Αυτά έχει ήδη παρατηρηθεί μέσα από επιστημονικές έρευνες ότι έχουν ξεκινήσει εδώ και μερικά χρόνια. Οι προκλήσεις που αφορούν το μέλλον βρίσκονται στις νέες ευκαιρίες για ανάπτυξη που θα προσφέρει η κλιματική αλλαγή. Με το σκηνικό να αλλάζει στην Αρκτική και τους πάγους να υποχωρούν, αποκαλύπτονται νέοι διαθέσιμοι δρόμοι για τη ναυσιπλοΐα, καλύτερες συνθήκες εξόρυξης υδρογονανθράκων και ανάπτυξης του τουρισμού. Όλα αυτά με την πρώτη ματιά δείχνουν εξαιρετικές δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξης. Αν κοιτάζει κανείς πιο προσεκτικά όμως θα δει ότι η αύξηση των δραστηριοτήτων στην περιοχή, ελλοχεύει σοβαρούς κινδύνους για το περιβάλλον. Η ναυσιπλοΐα και η εξόρυξη έχουν πάντα το πιθανό κίνδυνο της απόρριψης και της διαρροής, αντίστοιχα, πετρελαίου στη

θάλασσα ή και εισαγωγή ρυπογόνων ουσιών ή και ξένων ειδών, μεταφερόμενα από τα πλοία. Ο τουρισμός παραμένει αμφιλεγόμενο ζήτημα ακόμη και μεταξύ των κρατών. Σίγουρα μια άναρχη ανάπτυξη δεν θα έχει καλά αποτελέσματα, αλλά με το κατάλληλο πλαίσιο μπορεί να αποτελέσει πραγματικά δυνατότητα για οικονομική ανάπτυξη κάποιων περιοχών.

Φαίνεται δηλαδή πως οι νέες προκλήσεις απαιτούν ισχυρό νομικό πλαίσιο. Η περιοχή της Αρκτικής διέπεται από διάφορα συστήματα, τόσο σε διεθνές όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, που την πλαισιώνουν άμεσα ή έμμεσα. Σε διεθνές επίπεδο, λόγω του ότι τα ύδατα κυριαρχούν στην περιοχή της Αρκτικής, διέπεται από τη Σύμβαση των ΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας. Το άρθρο 234 αναφέρεται σε περιοχές που καλύπτονται από πάγους και την ανάγκη για δράση προς την προστασία αυτών των περιοχών από τα κράτη. Άλλες διατάξεις της, κυρίως αυτές που περιγράφουν την οριοθέτηση θαλάσσιων ζωνών αλλά και αυτές της προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος, μπορούν να αποτελέσουν πυξίδα για πολλά ζητήματα που προκύπτουν στην Αρκτική. Θέτει δηλαδή ένα γενικό πλαίσιο.

Αλλα διεθνή καθεστώτα επίσης συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος της Αρκτικής. Η Συνθήκη για τη Βιοποικιλότητα θέτει κι αυτή το γενικό πλαίσιο και βάζει ψηλά το καθεστώς και τα δικαιώματα των αυτοχθόνων πληθυσμών. Ως ένα βαθμό αλλά σίγουρα όχι απόλυτα, η Σύμβαση OSPAR προστατεύει τμήμα της Αρκτικής Θάλασσας. Οι περιφερειακοί οργανισμοί διαχείρισης αλιείας, έχουν επίσης το ίδιο πρόβλημα. Είναι προς μια σωστή κατεύθυνση αλλά δεν καλύπτουν γεωγραφικά και νομικά επαρκώς το σύνολο της Αρκτικής Θάλασσας.

Τέλος σε διεθνές επίπεδο, μεγάλη είναι η υποστήριξη του Παγκόσμιου Οργανισμού Αλιείας (IMO) που πριν μερικά χρόνια έδωσε το στίγμα με τις κατευθυντήριες γραμμές για τα πλοία που βρίσκονται σε πολικά ύδατα και σε αρκτικά ύδατα που καλύπτονται από πάγους. Προηγουμένως η Συνθήκη MARPOL, που είναι και νομικά δεσμευτική, υπαγορεύει διατάξεις για την προστασία του περιβάλλοντος. Τα επόμενα χρόνια αναμένεται ο Πολικός Κώδικας που επίσης πρόκειται να είναι νομικά δεσμευτικός και θα έχει ως στόχο τη αυξανόμενη ναυσιπλοΐα στα πολικά ύδατα. Ο Πολικός Κώδικας θα αποτελέσει σίγουρα γερή βάση στα θέματα ναυτιλίας της Αρκτικής.

Σε περιφερειακό επίπεδο, το Αρκτικό Συμβούλιο κυριαρχεί. Δημιουργήθηκε το 1992 ως AEPS και μετεξελέγχθηκε σε Αρκτικό Συμβούλιο, κρατώντας μια

οργανωτική δομή και επιδιώκοντας την εξέλιξη της. Σήμερα είναι ένα Φόρουμ για τα οκτώ κράτη του Αρκτικού Κύκλου (πέντε αρκτικά μαζί με Ισλανδία, Σουηδία και Φινλανδία) το οποίο όμως πέρα από τις πολύ πρόσφατες συμφωνίες στις οποίες προέβη δεν έχει hard law χαρακτήρα. Είναι περισσότερο ένας χώρος διαλόγου παρά διαμορφωτής δεσμευτικών αποφάσεων και δικαίου. Φυσικά και δεν υποτιμάται το έργο του Αρκτικού Συμβουλίου. Το στάδιο αυτό είναι απαραίτητο για να μπορέσουν τα κράτη να βρεθούν σε ένα πλαίσιο στο οποίο να μην δεσμεύονται και να είναι ελεύθερα να δημιουργήσουν μια βάση διαλόγου και εμπιστοσύνης. Δεν πρέπει άλλωστε να παραβλέπεται το γεγονός ότι η Αρκτική περιοχή συνδυάζει μεγάλες δυνάμεις του σύγχρονου διεθνούς συστήματος. Δεν ήταν εύκολο να καθίσουν στο ίδιο τραπέζι διαπραγματεύσεων οι ΗΠΑ και η Ρωσία λίγα μόλις χρόνια μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου και με την παράλληλη έντονη παρουσία της ΕΕ μέσω των ευρωπαϊκών χωρών. Παρόλα αυτά συνέστησαν το Αρκτικό Συμβούλιο, το οποίο όμως, αφού εξυπηρέτησε το σκοπό της συνύπαρξης των αρκτικών κρατών και μπροστά στις νέες προκλήσεις, ίσως είναι η στιγμή να μετεξελιχθεί και πάλι σε ένα φορέα πιο επιβλητικό και αποφασιστικό στο σύνολο των ζητημάτων της Αρκτικής και όχι μόνο στην προστασία του περιβάλλοντος. Επιπλέον, είναι σημαντικό το Αρκτικό Συμβούλιο να ανοίξει το δρόμο για την είσοδο περισσότερων παρατηρητών που θα μπορούσαν να συμβάλλουν πολύ στο έργο του (η ΕΕ είναι ένας μεγάλος χρηματοδότης αλλά ακόμη δεν έχει πάρει το καθεστώς του παρατηρητή), αλλά και για την αναβάθμιση του καθεστώτος των αυτοχθόνων λαών στο Συμβούλιο, που πρέπει να γίνουν μέρος της λήψης των αποφάσεων.

Υποπεριφερειακά συστήματα στην Αρκτική προσφέρουν επίσης μια πληθώρα φορέων που αποτελούν τη βάση του διαλόγου σε διάφορες πλατφόρμες και για διάφορα ζητήματα. Είναι μάλιστα πιθανό να επιλυθούν εντός αυτών των υποσυστημάτων αρκετά ήπιας ισχύος θέματα, που αλλιώς δεν θα έρχονταν ποτέ στο προσκήνιο.

Γενικότερα, στην περιοχή της Αρκτικής έχει δημιουργηθεί ήδη μια πολύ καλή βάση διαλόγου μεταξύ των αρκτικών κρατών. Πιστεύω όμως ότι προς το παρόν τα κράτη δεν είναι έτοιμα να μεταπηδήσουν από ένα soft-law σε ένα hard-law χαρακτήρα. Τα συμφέροντα που διακυβεύονται είναι ακόμη αρκετά και επίσης δεν έχει ωριμάσει ακόμη η προσέγγιση της ενσωμάτωσης του περιβάλλοντος σε κάθε απόφαση. Σίγουρα το σύστημα διακυβέρνησης βρίσκεται προς τη σωστή κατεύθυνση αλλά έχει μεγάλα περιθώρια βελτίωσης.

Πολλοί έχουν προτείνει τη δημιουργία μιας Συνθήκης για την Αρκτική. Κάτι τέτοιο ακούγεται πολύ καλό αλλά είναι μάλλον απίθανο. Τα αρκτικά κράτη έχουν κάνει σαφές πως δεν δέχονται ένα διεθνές καθεστώς για μια περιφερειακή θάλασσα. Πιστεύουν πως, εφόσον αυτοί βρέχονται από την Αρκτική θάλασσα και έχουν κυριαρχικά δικαιώματα πάνω σε αυτή, είναι αυτοί που πρέπει να μεριμνήσουν για τη δημιουργία οποιουδήποτε καθεστώτος. Άλλωστε το γεγονός ότι κι άλλα κράτη έχουν εκδηλώσει το ενδιαφέρον τους για την περιοχή ή πραγματοποιούν κάποιες δραστηριότητες όπως η αλιεία, δεν συνιστά λόγο για τη διεθνοποίηση της περιοχής της Αρκτικής.

Πιο πιθανή θα ήταν η ενίσχυση του περιφερειακού συστήματος συνεργασίας. Η δημιουργία ενός περιφερειακού οργανισμού αλιείας που να καλύπτει ολόκληρη την αρκτική θάλασσα είναι πολύ πιο εφικτή με τα σημερινά δεδομένα. Όπως αναφέρθηκε, πολλά μη αρκτικά κράτη δραστηριοποιούνται ως προς την αλιεία στην περιοχή και χρειάζεται να μπει ένα πλαίσιο για αυτό το λόγο. Ακόμη κι αν συμβεί ένας τέτοιος οργανισμός είναι απαραίτητο όμως να θέσει ισχυρές βάσεις γιατί πολλοί RFMO σε άλλα σημεία του κόσμου έχουν αποδειχθεί ανεπαρκείς. Η παράνομη και λαθραία αλιεία είναι μείζον περιβαλλοντικό ζήτημα. Ειδικά μάλιστα όταν πρόκειται για ένα τόσο ευαίσθητο και τόσο μοναδικό οικοσύστημα όπως αυτό της Αρκτικής.

Στο ίδιο πλαίσιο τα αρκτικά κράτη θα μπορούσαν να κάνουν χρήση της UNCLOS για το καθεστώς των ημίκλειστων θαλασσών σε συνδυασμό μάλιστα με το Πρόγραμμα Περιφερειακών Θαλασσών του UNEP, για να δημιουργήσουν ένα ισχυρό περιφερειακό σύστημα. Αυτό θα μπορούσε κάλλιστα να γίνει στα πλαίσια εξέλιξης του Αρκτικού Συμβουλίου, του οποίου ο σκοπός είναι ούτως ή άλλως η προστασία του περιβάλλοντος.

Εν κατακλείδι, πιστεύω πως υπάρχουν ακόμα περιθώρια περαιτέρω συνεργασίας παρά τις διαφορές των κρατών. Είναι σημαντικό να στηρίζουν την περιφερειακή συνεργασία και να την κάνουν πιο ισχυρή και αποτελεσματική, βασιζόμενοι στο διεθνές δίκαιο. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια, πως πρέπει να αποκλειστούν εντελώς μη αρκτικά κράτη και φορείς, επειδή έχουν πολλά να προσφέρουν σε επιστημονικό και χρηματοδοτικό επίπεδο. Επίσης, στα πλαίσια της περιφέρειας θα είναι πιο εύκολο να βρουν τη θέση τους οι αυτόχθονες πληθυσμοί της Αρκτικής και να συμμετάσχουν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Είναι άλλωστε αυτοί οι αποδέκτες οποιασδήποτε μεταβολής του περιβάλλοντος, αφού επηρεάζεται η οικονομία, η κοινωνία τους και ο τρόπος ζωής τους, περισσότερο από τον καθένα. Η

κλιματική αλλαγή είναι κάτι που υφίσταται και πρόκειται να φέρει μεγάλες αλλαγές στο τοπίο της Αρκτικής. Τα κράτη πρέπει να λάβουν σοβαρά υπόψη πως, μπορεί να δημιουργεί τεράστιες νέες ευκαιρίες για οικονομική ανάπτυξη μέσω της ναυτιλίας, της εκμετάλλευσης πόρων και του τουρισμού, αλλά αν η ανάπτυξη δεν έρθει συνοδευόμενη από ρυθμιστικά πλαίσια, μπορεί να επιφέρει καταστροφικές συνέπειες. Για αυτό το λόγο, πρέπει να υιοθετηθεί μια προσέγγιση που να ενσωματώνει την προστασία του περιβάλλοντος σε κάθε πτυχή του συστήματος διακυβέρνησης και μια προσέγγιση προφύλαξης που θα προλάβει δυνητικά αρνητικά αποτελέσματα από την ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κείμενα Τεκμηρίωσης:

- Agreement for the implementation of the provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the conservation and management of straddling fish stocks and highly migratory fish stocks (1995)
http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/fish_stocks_agreement/CO NF164_37.htm
- Convention on Biological Diversity (1992) <http://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf> .
- OSPAR Convention (1992) Convention for the protection of the marine environment of the North-East Atlantic.
http://www.ospar.org/html_documents/ospar/html/OSPAR_Convention_e_updated_text_2007.pdf .
- United Nations convention on the law of the sea (1982)
http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm .

Βιβλία:

Ελληνικά:

- Ασωνίτης Γιώργος. *Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995
- Τσάλτας Γρηγόριος. *Η Γεωγραφία στις Διεθνείς Σπουδές: Μία Γεωγραφική Προσέγγιση της Σύγχρονης Διεθνούς Κοινότητας*, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2011

Ξενόγλωσσα:

- Boyd Andrew. *An Atlas of World Affairs*, Frederick Praeger Publishers, New York 1964
- Byers, Michael. *International Law and the Arctic*, Cambridge University Press, Cambridge 2013
- Byers, Michael. *Who Owns the Arctic?: Understanding Sovereignty Disputed in the North*, Douglas & McIntyre Publishers, Vancouver 2009

- Johanson Tafsir – Donner Patrick, *The Shipping industry, Ocean Governance and Environmental Law in the Paradigm Shift: In Search of A Pragmatic Balance for the Arctic*, Springer Publishing 2015
- Nuttall Mark, *Protecting the Arctic: Indigenous People & Cultural Survival*, Routledge 1998
- Østreng Willy, Eger Karl Magnus, Fløistad Brit, Jørgensen-Dahl Arnfinn, Lothe Lars, Mejlænder-Larsen Morten, Wergeland Tor, *Shipping in Arctic Waters: A Comparison of the Northeast, Northwest and Trans Polar Passages*, Springer 2013
- Tanaka Yoshifumi, *The International Law of the Sea*, Cambridge University Press 2012
- Weidemann Lilly. *International Governance of the Arctic Marine Environment: With Particular Emphasis on High Seas Fisheries*, Springer, Heidelberg 2014

Εγκυκλοπαίδειες:

- Ayto John, *Word Origins*, Second Edition, A & C Black Publishers, London 2005
- Εγκυκλοπαίδεια «Νέα Δομή» Τόμος 5, Εκδόσεις Δομή, Αθήνα 1997

Συλλογικοί Τόμοι:

- Baker Betsy “Interlinkages in International Law: The Convention on Biological Diversity as a Model for Linking Territory, Environment, and Indigenous Rights in the Marine Arctic” στο: Pincus Rebecca Ali H. Saleem *Diplomacy on Ice: Energy and Environment in Arctic and Antarctica*, Yale University Press 2015
- Bankes Nigel “Climate Change and the Regime for the Conservation of Polar Bears” στο: Koivurova Timo –Keskitalo H. Carina – Bankes Nigel, *Climate Governance in the Arctic*, Springer 2009
- Duyck Sebastien “Polar Environmental Governance and Non State Actors” στο: Pincus Rebecca Ali H. Saleem *Diplomacy on Ice: Energy and Environment in Arctic and Antarctica*, Yale University Press 2015
- Graczyk Piotr "The Arctic Council Inclusive of Non-Arctic Perspectives" στο: Axworthy S. Thomas, Koivurova Timo & Hasanat Waliul, *The Arctic Council: Its*

Place in the Future of Arctic Governance, The Walter and Duncan Gordon Foundation, Arctic Centre & Munk School of Global Affairs 2012

- Heinamaki Leena "Rethinking the Status of Indigenous Peoples in International Environmental Decision-Making: Pondering the Role of Arctic Indigenous Peoples and the Challenge of Climate Change" στο: Koivurova Timo –Keskitalo H. Carina – Bankes Nigel, *Climate Governance in the Arctic*, Springer 2009
- Ho. H. Joshua "The Arctic Meltdown and Its implications for Ports and Shipping in Asia" στο: Kraska James, *Arctic Security in an Age of Climate Change*, Cambridge University Press, New York 2011
- Lemke Peter, Arctic Processes and the Global Climate, στο: Wasum-Rainer S., Winkelmann I. & Tiroch K. *Arctic Science, International Law and Climate Change: Legal Aspects of Marine Science in the Arctic Ocean*, Springer, Heidelberg 2012
- Marshall J. Shawn, From White to Blue: The Shrinking Arctic Cryosphere, στο: Peimani Hooman, *Energy Security and Geopolitics in the Arctic: Challenges and Opportunities in the 21st Century*, World Scientific Publishing, Singapore 2013
- Moleenar J. Erik "Status and Reform of International Arctic Shipping Law" στο: Tedsen Elizabeth – Cavalieri Sandra – Kraemer R. Andreas, *Arctic Marine Governance: Opportunities for Transatlantic Cooperation*, Springer Publishing, Berlin 2014
- Müller K. Dieter "Issues in Arctic Tourism" στο: Evengård Birgitta; Larsen Nymand Joan & Paasche Øyvind, *The New Arctic*, Springer, Heidelberg 2015
- Tedsen Elizabeth – Cavalieri Sandra – Kraemer R. Andreas, *Arctic Marine Governance: Opportunities for Transatlantic Cooperation*, Springer Publishing, Berlin 2014
- Waliul Hasanat, "A unique arrangement of soft-law cooperation in the Barents Region" στο: Tennberg Monica, *Politics of Development in the Barents Region*, Lapland University Press, 2012

Άρθρα:

- Arne Eide, Hoel Alf Håkon & Ese Ann-Christin "Fisheries Management and Global Warming: Effects of climate change on fisheries in the Arctic region of the Nordic countries" Report, Norden, Nordic Council of Ministers, 2014

- Bartenstein Kristin “The “Arctic Exception” in the Law of the Sea Convention: A Contribution to Safer Navigation in the Northwest Passage?” *Ocean Development & International Law* Vol. 42, Issue 1-2, 2011
- Blanco-Bazán, Agustín "Specific Regulations for Shipping and Environmental Protection in the Arctic: The Work of the International Maritime Organization" *The International Journal of Marine and Coastal Law*, Vol.24 2009
- Brosnan G. Ian, Leschine M. Thomas & Miles L. Edward. “Cooperation or Conflict in a Changing Arctic?” *Ocean Development & International Law*, Volume 42, Issue 1-2, 2011
- Buixadé Farré, Albert. Scott R. Stephenson, Linling Chen, Michael Czub, Ying Dai, Denis Demchev, Yaroslav Efimov, Piotr Graczyk, Henrik Grythe, Kathrin Keil, Niku Kivekäs, Naresh Kumar, Nengye Liu, Igor Matelenok, Mari Myksvoll, Derek O’Leary, Julia Olsen, Sachin Pavithran.A.P., Edward Petersen, Andreas Raspotnik, Ivan Ryzhov, Jan Solski, Lingling Suo, Caroline Troein, Vilena Valeeva, Jaap van Rijckevorsel & Jonathan Wighting “Commercial Arctic shipping through the Northeast Passage: routes, resources, governance, technology, and infrastructure” *Polar Geography* Volume 37, Issue 4, 2014
- Casper Noelle Kristin “Oil and Gas Development in the Arctic: Softening of Ice Demands Hardening of International Law” *Natural Resources Journal*, Vol.49 Summer-Fall 2009
- Cinelli Claudia “The Law of the Sea and the Arctic Ocean” *Arctic Review on Law and Politics*, vol. 2, Issue 1, 2011
- Golitsyn, Vladimir. “Continental Shelf Claims in the Arctic Ocean: A Commentary” *The International Journal of Marine and Coastal Law*, Vol.24, 2009
- Koivurova Timo “Alternatives for an Arctic Treaty – Evaluation and a New Proposal” *Review of European Community & International Environmental Law*, Vol. 17, Issue 1, 2008
- Koivurova Timo “Governance of Protected Areas in the Arctic” *Utrecht Law Review*, Vol. 5, Issue 1, 2009
- Koivurova Timo “Limits and possibilities of the Arctic Council in a rapidly changing scene of Arctic governance” *Polar Record*, Vol.46, 2010

- Koivurova T. & Hossain K. “Hydrocarbon Development in the Offshore Arctic: Can it be Done Sustainably?” Oil, Gas & Energy Law Intelligence Vol. 10, Issue 2, February 2012
- Murray L. Janine, Hacquebord Louwrens, Gregor J. Dennis, Loeng Harald “AMAP Assessment Report: Arctic Pollution Issues”, AMAP 1998
- Parker D. Richard “Emerging legal concerns in the Arctic: sovereignty, navigation and land claim disputes” Polar Record, Vol. 46, 2010
- Pincus Rebecca “The Arctic Coast Guard Forum: A Welcome and Important Step” Arctic Yearbook 2015
- Rayfuse Rosemary “Protecting Marine Biodiversity in Polar Areas Beyond National Jurisdiction” Review of European, Comparative & International Environmental Law Vol.17, Issue 1, 2008
- Soliman Adam “Fisheries Governance and How It Fits Within the Broader Arctic Governance“ Seattle University Law Review Vol. 37, 2014
- Sommaruga Ruben “When glaciers and ice sheets melt: consequences for planktonic organisms” Journal of Plankton Research, Vol. 37, n.3, 2015
- Stringer D. Kevin “The Arctic Domain: A Narrow Niche for Joint Special Operations Forces” Joint Force Quarterly, Vol. 78, 3rd Quarter, July 2015
- Young R. Oran “If an Arctic Ocean treaty is not the solution, what is the alternative?” Polar Record, Vol. 47, 2011
- Young R. Oran “The Arctic in Play: Governance in a Time of Rapid Change”, The International Journal of Marine and Coastal Law, Vol. 24 , 2009
- Young R. Oran “The future of the Arctic: cauldron of conflict or zone of peace?” International Affairs Vol. 87, issue 1, 2011
- Vanderzwaag L. David “The Arctic Council at 15 Years: Edging Forward in a Sea of Governance Challenges” German Yearbook of International Law, Vol. 54, 2011

PDFs:

- Arctic Climate Impact Assessment (ACIA) Summary Report, *Impacts of a Warming Arctic*, 2004 σελ 48 διαθέσιμο στο: www.amap.no/documents/download/1058
(ημερομηνία πρόσβασης 20/9/15)

- Arctic Report Card 2014 σελ.6-7 διαθέσιμη στο:
http://www.arctic.noaa.gov/reportcard/ArcticReportCard_full_report.pdf (ημερομηνία πρόσβασης 20/9/15)
- “Canada’s Northern Strategy Our North, Our Heritage, Our Future” διαθέσιμο στο:
<http://www.northernstrategy.gc.ca/cns/cns.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 10/09/2015)
- “Denmark, Greenland and the Faroe Islands: Kingdom of Denmark Strategy of the Arctic 2011-2020” διαθέσιμο στο:
http://usa.um.dk/en/~media/USA/Arctic_strategy.pdf (ημερομηνία πρόσβασης 10/9/2015)
- Garces de los Fayos Fernando “Arctic Governance: balancing challenges and development” Directorate General for External Policies of the Union, Regional Briefing 2012, σελ.31-2 διαθέσιμο στο:
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2012/491430/EXP_O-AFET_SP\(2012\)491430_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2012/491430/EXP_O-AFET_SP(2012)491430_EN.pdf) (ημερομηνία πρόσβασης 12/9/15)
- Moleenar Erik – Koivurova Timo “International Governance and Regulation of the Marine Arctic: Overview and Gap Analysis” WWF 2009 σελ. 35 διαθέσιμο στο:
<http://www.wwf.se/source.php/1223579/International%20Governance%20and%20Regulation%20of%20the%20Marine%20Arctic.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 30/9/2015)
- “National Strategy for the Arctic Region” διαθέσιμο στο:
https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/nat_arctic_strategy.pdf (ημερομηνία πρόσβασης 10/9/2015)
- “The Norwegian Government’s High North Strategy” διαθέσιμο στο:
<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/Ud/Vedlegg/strategien.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 10/9/2015)
- “The United States Navy Arctic Roadmap to 2030” σελ.3 διαθέσιμο στο:
<http://greenfleet.dodlive.mil/files/2014/02/USN-Arctic-Roadmap-2014.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 10/9/2015)
- UNEP “What future for the Arctic? : New Awareness of and Opportunities for UNEP to Address Climate Change in the Arctic” Report, February 2013 διαθέσιμο στο:
<http://www.unep.org/gc/gc27/Docs/se/What%20Future%20for%20the%20Arctic.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 10/09/2015)

Τεκμηρίωση από το Διαδίκτυο:

- Agreements – Arctic Council διαθέσιμο στο: <http://www.arctic-council.org/index.php/en/our-work/agreements> (ημερομηνία πρόσβασης 30/09/2015)
- Arctic – National Geographic διαθέσιμο στο: <http://education.nationalgeographic.com/encyclopedia/arctic/> (ημερομηνία πρόσβασης 10/9/15)
- Arctic Ocean - Encyclopedia Britannica διαθέσιμο στο: <http://www.britannica.com/place/Arctic-Ocean> (ημερομηνία πρόσβασης 10/09/2015)
- Canadian Arctic Sovereignty – Parliamentary Information and Research Service/ Parliament of Canada διαθέσιμο στο: <http://www.parl.gc.ca/Content/LOP/ResearchPublications/prb0561-e.htm#ATheNorthwest> (ημερομηνία πρόσβασης 12/9/15)
- “Denmark, Greenland and the Faroe Islands adopt new strategy for the Arctic” Ministry of Foreign Affairs of Denmark διαθέσιμο στο: <http://um.dk/en/news/newsdisplaypage/?newsid=f721f2cb-aff1-4cf7-a3e7-14fda508690a> (ημερομηνία πρόσβασης 10/9/2015)
- Depledge Duncan “The EU and the Arctic Council”, Commentary, ECFR, 20 April 2015. Διαθέσιμο στο: http://www.ecfr.eu/article/commentary_the_eu_and_the_arctic_council3005 (ημερομηνία πρόσβασης 12/9/2015)
- Griffiths, Sian “US-Canada Arctic border dispute key to maritime riches” BBC News, August 2010 διαθέσιμο στο: <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-10834006> (ημερομηνία πρόσβασης 12/9/15)
- International Arctic Science Committee “The Arctic: geography, climate, ecology, and people” 2012 Διαθέσιμο στο: <http://www.eoearth.org/view/article/156501> (ημερομηνία πρόσβασης 10/9/15)
- Marine Protected Areas (MPAs) – Arctic Council διαθέσιμο στο: <http://www.arctic-council.org/index.php/en/our-work2/8-news-and-events/353-pame-mpa> (ημερομηνία πρόσβασης 30/09/15)
- Northeast Passage – Encyclopedia Britannica διαθέσιμο στο: <http://www.britannica.com/topic/Northeast-Passage> (ημερομηνία πρόσβασης 12/9/15)
- Østhagen Andreas “*The Arctic Coast Guard Forum: Big Tasks, Small Solutions*” November 3, 2015 The Arctic Insitute διαθέσιμο στο:

<http://www.thearcticinstitute.org/2015/11/the-arctic-coast-guard-forum-big-tasks.html> (ημερομηνία πρόσβασης 30/09/2015)

- Pettersen Trude “Russia, Canada to resume Arctic Bridge” Barents Observer November 2011 διαθέσιμο στο: <http://barentsobserver.com/en/topics/russia-canada-resume-arctic-bridge> (ημερομηνία πρόσβασης 12/9/15)
- Regional Seas Programme – UNEP διαθέσιμο στο: <http://www.unep.org/regionalseas/about/default.asp> (ημερομηνία πρόσβασης 30/09/2015)
- Schaps Karolin “Royal Dutch Shell pulls plug on Arctic exploration” Reuters 28 September 2015 διαθέσιμο στο: <http://www.reuters.com/article/2015/09/28/us-shell-alaska-idUSKCN0RS0EX20150928> (ημερομηνία πρόσβασης 12/9/15)
- Scudellari Megan “An unrecognizable Arctic” NASA, Ιούλιος 2013. Διαθέσιμο στο: <http://climate.nasa.gov/news/958/> (ημερομηνία πρόσβασης 10/9/2015)
- Shipping in polar water: Adoption of an international code of safety for ships operating in polar waters (Polar Code) – IMO διαθέσιμο στο: <http://www.imo.org/en/MediaCentre/HotTopics/polar/Pages/default.aspx> (ημερομηνία πρόσβασης 30/9/15)